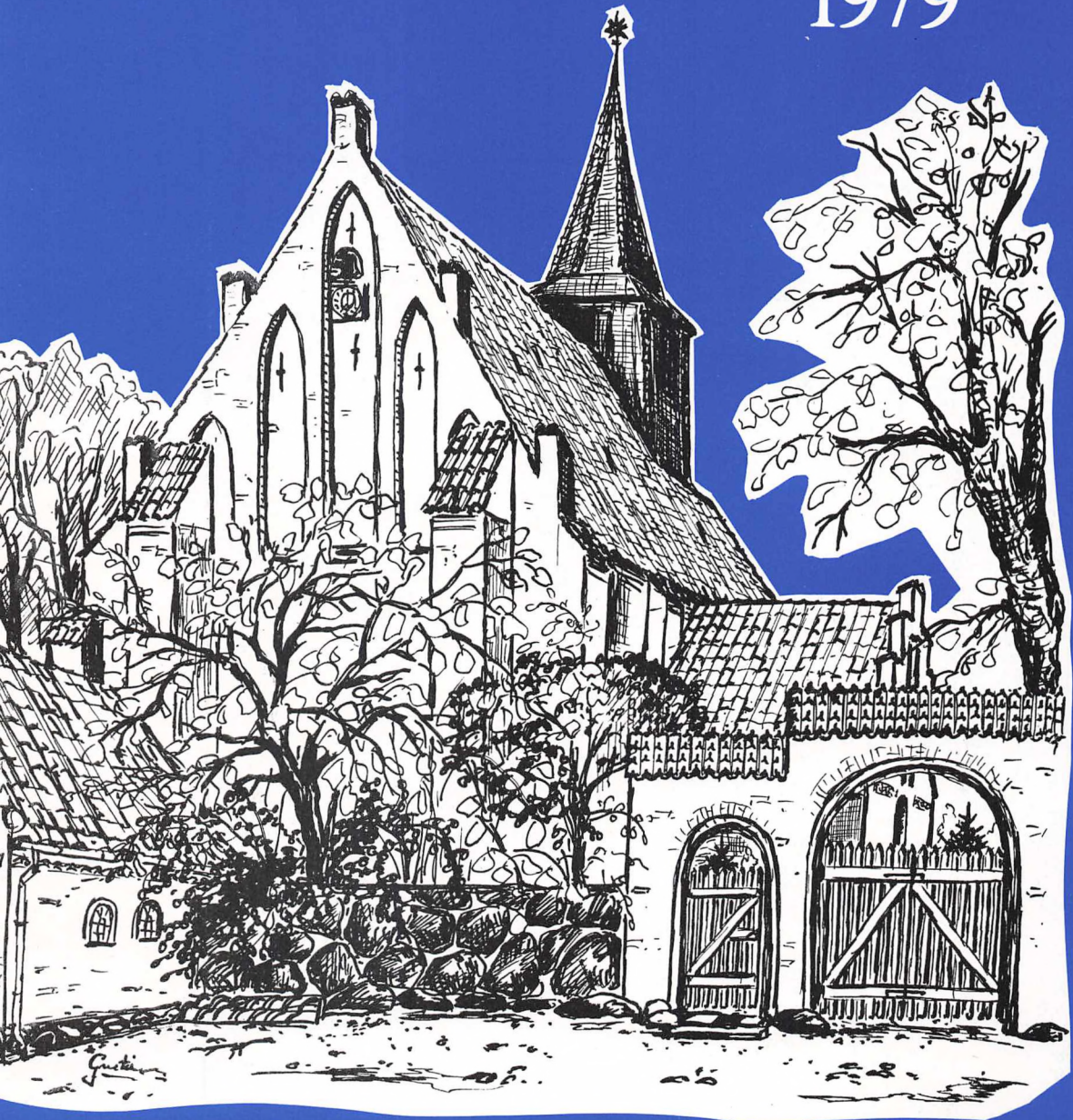

Lolland-Falster

1979

LOLLAND-FALSTERS HISTORISKE
SAMFUND

LOLLAND-FALSTERS
HISTORISKE
SAMFUND

Årbog 1979

Skrift: Times
Papir: Uno-Cote
Tryk: Lollands-Postens Bogtrykkeri, Maribo
Klichéer: Buchtrup Klichéanstalt, Århus
Bogbinder: B. Sandersens Bogbinderi, Næstved

Omslagsbilledet:
Vesterborg kirke, tegnet af Greti Hansen, Maribo

Indholdsfortegnelse

Vesterborg Seminarium Af Chr. Holgård Rasmussen	7	Lolland-Falsters historiske Samfund:	
		Bestyrelsen	65
Fra det gamle Moseby Af snedker Larsen	37	Generalforsamlingen	65
		Driftsregnskabet	69
Sygdomsbehandling i gamle dage Af R. K. Nielsen	44	Love for Lolland-Falsters historiske Samfund	70
Lolland-Falster i bogverdenen Af Verner Hansen	52	Årbøger og historiske skrifter om Lolland-Falster	71
		Nye medlemmer	72
Lolland-Falsters museer	58	Person- og stedregister	73

Vesterborg Seminarium

Af lærer *Chr. Holgård Rasmussen*, Holbæk

En tiltagende misfornøjethed var vokset frem mod de bestående seminarier. På Brahetrolleborg stemte man dog også fra 1801 tonen betydeligt ned og koncentrerede sig om en mere jordnær uddannelse. Utilfredsheden gav sig udslag i oprettelsen af en hel række seminarier af en hel anden støbning end dem, man hidtil havde set. Guldberg, den tidligere statsminister, vidste allerede i 1787, hvordan man skulle uddanne lærere!

„At tænke på seminarier formår staten ikke, og (tør jeg sige det) jeg hader seminarier, og det fordi NB den ene metode, som der bruges, passer sig ikke til alle hoveder; kun i det militære, hvor legemets maskinmæssige bevægelse er sagen, lykkes sligt. Sjælene, de fri sjæle, står under andre love. Vajsenhuse og opfostringshuse frembringer de usleste legemer og de slappestede sjæle. Seminarier duer da ikke. Præsterne må da tildanne skoleholdere, og enhver præst (under provstens, måske og bispens, tilsyn) haver ret til at udsøge af sine skolebørn et opvakt, flittigt og fattigt bondebarn, når det behøves . . . Skoleholdere af bondestanden er de bedste, fordi de er vant til at leve af lidet og agte en sådan post for en lykke . . .“

Selv blandt reformvennerne var der

dem, der ønskede at prøve noget nyt. Christian Reventlow var en af dem. Klogeligt afholdt han sig selv fra at fremsætte forslag, men overlod dette til sin højre hånd i skolesager, pastor Boisen i Vesterborg. Peter Outzen Boisen var født d. 16. november 1762 i Emmerlev ved Højer. Efter sin studentereksamen studerede han teologi i Kiel under Cramers ledelse. Her blev Boisens interesse for skolesagen vakt, og efter endte studier sørgede Cramer, der var i nær kontakt med Christian Reventlow, for, at den unge teolog i 1787 blev sognepræst til Vesterborg. I efteråret 1800 lå Boisens forslag på bordet, og Christian Reventlow gav det sin varmeste anbefaling, idet han mente, at forslaget ville tilvejebringe „nøjsomme og ganske for bondestanden dannede fornuftige skolelærere“. Endvidere tilføjede han:

„Jeg ønsker intet mere, end at flere seminarier måtte indrettes efter samme plan, da jeg er overbevist om, at seminaristernes simplere dannelse vil have en meget nyttig indflydelse på deres tilkommende økonomiske forfatning og forhindre, at de ikke så let danne sig til andet end det, de skulle blive, nemlig til skolelærere for bønder“.

Kancelliet og kongen støttede forslaget. Den 23. oktober 1801 skriver kongen:

„Den af præsten Boisen efter så rigtige grundsætninger forfattede, og Os allerunderdanigst forelagte plan til et skoleseminaries oprettelse i Lolland, approberer Vi, med de af Skolekommissionen og Kancelliet foreslåede forandringer og tillæg og ville Vi, at Kancelliet skal tilsende denne således af Os bifaldte plan til samtlige stifts øvrigheder i begge rigerne, på det at disse kunne undersøge, om og hvorvidt samme på flere steder i landet måtte være anvendelig“.

Skolekommissionen gav Boisens forslag en kølig tilslutning, da flere af kommissionens medlemmer mente, at der lå en indirekte kritik af Blågård i forslaget. En række kritiske ytringer, der givet var møntet på Blågård, blev da også strøget af forslaget. Som bevæggrund for sit forslag anførte Boisen:

„At mange og tarvelige seminarier, anlagte i landlige egne, ville være det sikreste middel til at forsyne alle danske skoler med lykkelige og fornøjede lærere og tillige at bevare almuens uskyldige og landlige tænkemåde.

At skolelæreren, opdragen til at være en fornuftig bonde blandt bønder, simpel, tarvelig, uden pretentioner og vant til at nøjes med bondens levemåde, vil i indskrænket løn finde sit udkomme og med sindsro forrette sit embede, fordi hans nøjsomhed betrygger ham mod nærings-sorger, og han og bedre end andre kan udrydde overtro og udbrede oplysning blandt almuen, fordi bonden har mest tiltro til den, som synes at være hans ligemand, og fordi han selv, opdragen iblandt

bønder, har haft lejlighed til at lære at kende almuens tænkemåde, hvoraf han kan uddrage gavnlige, praktiske regler, efter hvilke overtroen med varsomhed og lempe bør udryddes, ligesom han også, selv født i bondestanden, vil være gennemtrængt af kærlighed til og agtelse for den ukunstlede og simple landmands stand“.

Forbindelsen til bonden skulle være et vigtigt led i studietiden. I „Reglement for det vesterborgske Skolelærer-Seminarium“ står der:

§ 5. „Da det er væsentligt formål for denne undervisningsanstalt at opdrage nøjsomme og tarvelige skolelærere, så bør seminaristerne i deres undervisningsår ingenlunde afvige fra den anstændige og sædelige bondes klædedragt.

De bør logere og spise hos de bønder, som bor i omkredsen af seminariet.

Direktionen, såvelsom lærerne, bør derfor føje anstalter, at der skaffes ethvert medlem, som har meldt sig, og ved sin ansøgning, sine attester og sin første eksamen har vist, at han fortjener opmærksomhed; logie, kost og pleje hos en sædelig og fornuftig bonde eller husmand.

§ 9. Undervisningstiden for seminaristerne indskrænkes til 3 år. I påske- og juletiden haves 14 dages ferie.

I august måned ophøre al undervisning. Det tillades ikke alene, men det ønskes endogså, at seminaristerne i høstens tid hjælper den bonde, hos hvilken de logere.

Deres legeme styrkes ikke alene ved dette håndarbejde, men de mindes også derved om den stand, fra hvilken de er kommet, og muligen kunne deres medhjælp i høstens tid også bidrage til, at

Christian Ditlev Reventlow, der interesserede sig meget for læreruddannelse og skolevæsen.

bonden villigere modtager dem i kost, og at udgifterne for dem kunne vorde lettere“.

Efter Boisens forslag blev kodeordet: „Tarvelige seminarier oprettede i præstegårde“*).

Ved reskript af 30. oktober 1801 blev Vesterborg Seminarium en realitet:

„Kongen har bragt i erfaring, at de oprettede skolelærer-seminarier på Blågård og Brahetrolleborg ikke kunne forsyne alle skoler i Danmark med seminaristisk oplærte, duelige skolelærere, og derfor med hensyn til at fremme sand og fornuftig oplysning iblandt almuen anser det fornødent, at flere seminarier, med en hensigtspassende grad af tarvelighed og simpelhed, anlægges i landlige egne udi bemeldte Danmark, samt, vil, at et seminarium for skolelærere skal anlægges i Vesterborg på Lolland“.

For optagelse blev der fastsat følgende regler:

1. „Antallet på de subjekter, der kunne antages på dette institut, må ikke overstige 15“. (Direktionen fik dog bemyndigelse til at regulere tallet).

2. „Seminaristerne bør udvælges af bondestanden og have fyldt det 18. år, førend de modtages“.

3. „Seminariets første lærer bør, i direktionens overværelse, undersøge, om subjektet kan læse med fornuft, skrive en god læselig hånd, regne i det mindste de 4 species med brøk og gøre rede for

religionens vigtigste sandheder; dog bør personer, som ellers er vel oplagte, kunne antages, uagtet de, i hensyn til de nævnte kundskaber i regning og skrivning, måtte være noget tilbage“. (Punkt 3 er vedhæftet d. 14. november 1801).

De, som ønskede antagelse, skulle indsende:

1. Egenhændig ansøgning.

2. En prøve af egne udarbejdelser. (Denne prøve skulle verificeres af stedets præst. Man ønskede sikkerhed for, at det var ansøgerens egen udarbejdelse).

3. Den stedlige præsts attest for alder og opførsel.

En lollik skriver i sin ansøgning:

Underdanigst.

Siden året 1798 har min fader været virkeligt ansat som skolelærer her i stiftet. I dette tidsrum har han flere gange været hjem søgt af hårde og langvarige sygdomme, samt tilstødende huslige familiesorger, som tilsammen har forårsaget ham et svagt helbred. Som følge heraf har jeg nu i 2 år været hjemme for at assistere ham såvel i kirken som i skolen.

Da jeg nu føler sans og ånd for skolevæsenet og ønsker mig ind i dette fag, så giver jeg mig herved den allerydmygeste og underdanigste frihed at ansøge den højkongelige direktion om, at jeg næstkommende oktober nådigst måtte vorden antagen som elev på seminariet i Vesterborg for dér at blive dannet til seminarist, hvorved jeg i fremtiden kunne fortjene mit brød.

I tillid til den højkongelige direktions gunstige bevågenhed og faderlige nåde,

---

*) Brøndbyvester 1802, Skårup 1805, Borris (Midtjylland) 1806, Snedsted (Nordjylland) 1812, Lyngby (Østjylland) 1813, Besser (Samsø) 1812 og Nylars (Bornholm) 1816.

at min ansøgning nådigst måtte vorde bevilget.

Derom bønfalder og beder
allerydmygest og underdanigst

N. N.

Som prøve er vedlagt en udarbejdelse „Om menneskets ypperlige fortrinlighed“.

„Af alle Guds synlige skabninger på Jorden er mennesket den ypperligste og fortrinligste. Thi når man tænker sig dets kunstige og beundringsværdige legemsbygning, samt de store udmærkede sjæleevner, hvormed Skaberen har udrustet det, da må man med sandhed istemme med Moses, når han i sin 1. Mosebøg I 26,27 skildrer mennesket som en skabning, der har lighed med Gud . . .“

Et udført regnestykke var også vedlagt.

„En murmester kan med sine folk udi en uge fortjene 50 Rdlr., for derimod daglig at udgive til 9 svende à 2 Mark 4 Sk., til 6 drenge og 5 håndlangere hver daglig 1 Mark 2 Sk., til 4 kalkslagere 1 Mark 12 Sk., hvor meget har han selv derved fortjent i 15 uger og 3 dage?“

Vesterborg Seminarium åbnede d. 1. oktober 1802 med 15 elever. Seminariet fik til huse i præstegården, der bestod af et stuehus i øst og vest og to udhuse. Det østlige udhus blev nu bygget sammen med stuehuset, og således blev der plads til 3 seminarieklasser, lærerværelse osv. med indgang fra gården. Da Boisens familie var meget stor (19 børn), blev det nødvendigt yderligere at udvide lejligheden ved en tilbygning fra den anden ende af stuehuset i syd ud i haven, og denne fik

atter en tilbygning i vest, således at hele bygningskomplekset fik et temmeligt broget udseende.

---

1) Se litteraturlisten.

ØKONOMI:

Seminariedirektionen, der bestod af Boisen, Christian Reventlow, stiftamtmand Morgenstjerne og nogle præster, havde megen økonomisk sans. Da man skulle ansætte seminariets andenlærer, fik man Det danske Kancellis tilladelse til at ansætte slesvigeren Andreas Hansen fra Kiel Seminarium, både som skolelærer i Vesterborg og andenlærer ved seminariet. Alle havde fordel af denne ordning.

1. Man sparede opførelsen af en bolig til andenlæreren. Andreas Hansen boede foreløbig hos Boisen.
2. Man sparede en del penge til lærerlønninger.
3. Man undgik praktikvanskeligheder.
4. Man fik et orgel til kirken, som seminaristerne kunne øve sig på.
5. Skolekassen fik 100 Rdlr.
6. Degnen Fogh, der var skoleholder på Vesterborg, fik garanti for, at han ikke blev forflyttet, før man havde et embede til ham, der gav mere end det nuværende.

Af staten fik seminariet 1000 Rdlr. en gang for alle. Af beløbet brugtes 900 Rdlr. til indretning af andenlærerens bolig. 100 Rdlr. blev brugt til indretning af undervisningslokaler i præstegården. Desuden skulle seminariet de fire første år have 610 Rdlr. årligt. Seminariets budget så således ud:

Brænde, lys, skrivematerialer, bøger osv.	100 Rdlr.
Vedligeholdelse af lokaler	30 -
Løn til andenlæreren + græsning og foder	330 -
Til læreren i musik og sang	50 -
Til gartneren	100 -
	<hr/>
Ialt	610 Rdlr.

Til sammenligning kan det anføres, at seminarierne i 1821 fik følgende tilskud fra seminariefondet: Jonstrup 5000 Rdlr., Brahetrolleborg 2100 Rdlr. + 2000 Rdlr. fra Odense Kommune og Vesterborg 820 Rdlr. Det tilskud, seminarierne fik, stod ikke på nogen måde i forhold til det antal elever, man havde. En seminarist på Jonstrup kostede staten årligt 100 Rdlr., på Brahetrolleborg 85 Rdlr., i Snedsted 47 Rdlr., i Lyngby 42 Rdlr., i Vesterborg 30 Rdlr., i Borris 29, i Skårup 10 og i Nylars 6 Rdlr.

2) Se litteraturlisten.

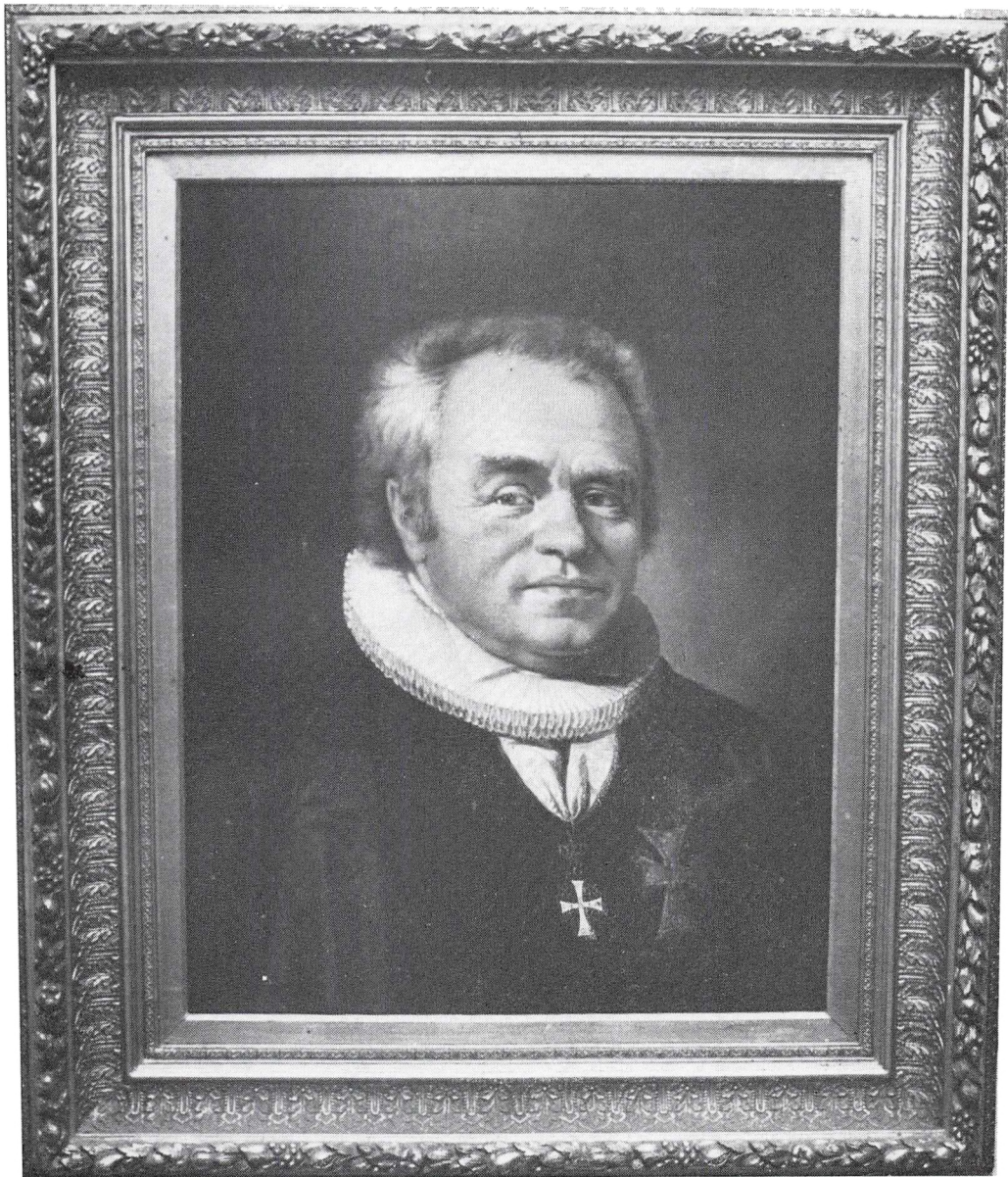
SEMINARIELÆRERNE:

Boisen var lærer, teolog, forfatter og familiefar, og alligevel magtede han, takket være et godt helbred, den store arbejdsbyrde. Som en far sørgede han for sine elever. Hjælp dem med at finde arbejde, skaffede dem billigt logi hos bønderne og besøgte dem jævnligt, når de havde fået stilling, som ven, foresat og tilsynsførende. For Boisen var det altid en stor glæde, når han kunne sige: „Nu er alle mine seminarister til efteråret ansatte“. Seminaristerne gengældte hans venlighed og så op til ham med en hengivenhed, der var hel speciel. Om Boisens evner som underviser skriver Rasmus Sørensen (seminarist fra Vesterborg):

„Boisen (der hver dag holdt mundtlige, livlige og frie foredrag til udvikling og anvendelig brug for seminaristerne) var som alle filantropiske pædagoger (hos hvem hjertet og følelserne udgjorde de $\frac{9}{10}$ og forstanden og kritikken kun $\frac{1}{10}$) aldeles ingen systematiker; der var derfor lige så lidt nogen dyb grundighed som nogen stor orden i hans foredrag, men at opvække seminaristerne til en selvvisksom opfattelse af det meget, som han på den mest ugenerte mundtlige måde og med det mest øvede praktiske greb vidste at bibringe dem, det var det, der trængtes til, det var det, der langt bedre end de mest grundige og tørre moralsystemer og dogmer var i stand til at bringe de uforberedte blandt bonde- og skolelærersønnerne på det selvbevidste åndelige standpunkt i udvikling, at de selv på egen hånd ikke alene kunne, men måtte komme til at gå videre“.

Den mundtlige vækkelse var det væsentlige. R. Sørensen tilstår, at „han ikke læste et ord i nogen af de ved seminariet brugte håndbøger“. Han bearbejdede de mundtlige foredrag, og således gjorde alle de dygtige elever.

I 1805 blev Boisen tilbudt stillingen som biskop over Akershus stift i Norge. I den anledning samlede han seminaristerne og oplæste den kongelige skrivelse. Da eleverne forstod, at de skulle miste deres lærer, brast de i gråd næsten alle som én. Dette gjorde et sådant indtryk på Boisen, at han rejste til København og fortalte en forundret konge, at han ikke ønskede at blive bisp i Norge. Motiveringen var, at han ikke kunne skilles fra sine seminarister. Kongen forstod, at

*P. O. Boisen, maleri i Vesterborg kirke.
(Foto: Torben Larsen).*

Boisen havde taget sin beslutning og udbød:

„Så bliv da ved dine seminarister, og så skal du alligevel blive biskop“.

Boisen fik Lolland-Falsters bispestol, der var blevet ledig, og havde derefter i lang tid kongens bevågenhed. Vejene skiltes først, da kongen ville indføre den indbyrdes undervisningsmetode, som både Boisen og Reventlow betragtede som en åndløs mekanisme. Da Boisen blev biskop, måtte han forpligte sig til at ansætte en vicepastor. Valget faldt på David Seidelin Birch*), der både blev vicepastor og seminarielærer. Han underviste i dansk til 1812. Birch blev en stor gevinst for seminariet. Smith skriver: „Hans ypperlige metode og elskelige adfærd imod sine lærlinge bevare ham ligesåfuldt disses taknemmelige erindring, som hans udgivne skrifter vidner om flid og dygtighed som pædagog“.

Birch afløstes af Fredrik Schönheider, der mindre succesfuldt underviste i samme fag til 1821.

Biskoppens ældste søn, Boie Boisen, underviste fra 1818, med direktionens billigelse, i bibellæsning. Boie Boisen blev i 1821 vicepastor.

Boisens solide støtte og medarbejder var Andreas Hansen, der i 1790 var dimitteret fra seminariet i Kiel med udmærkelse. I en årrække var han huslærer hos Christian Reventlow. I 1802 blev han skolelærer og kirkesanger i Vesterborg, samt andenlærer ved seminariet. Fra 1805

kunne han koncentrere sig om seminariearbejdet, hvilket i høj grad også var nødvendigt, efter at Boisen var blevet biskop. A. Hansens hovedfag var matematik, historie, geografi og skrivning. Han var speciel god til at undervise i matematik og geografi. Til brug for seminaristerne havde han skrevet en lille håndbog i matematik.

Om Andreas Hansen lyder der kun lovord. Smith skriver:

„Således stod og samtlige seminarister i et sønligt forhold til den udmærkede lærer Hansen, der forenede et filosofisk hoved og udbredte kundskaber med den fortrinligste lærerduelighed, den grundigste metode og den blideste, retsindigste adfærd mod sine lærlinge... Af ham lærte de, hvorledes de med en vis mildalvorlig værdighed skulle omgås deres skolebørn, og overhovedet dannedes de af ham til at blive retskafne lærere“.

Rasmus Sørensen, der blev dimitteret 1818, skriver:

„Den for alle seminarister lige uforglemmelige mand havde hver eftermiddag (lørdag undtagen) 4 timers undervisning på seminariet. Han forstod således at beskæftige alle tre klasser på én gang (i skrivning, regning, geografi, historie, matematik, lidt fysik, botanik, samt kateketik og metodik foruden tysk for dem, der ville komme til ham dermed), at ikke en eneste fra den allermest uforberedte i yngste klasse til den allerfremmeligste i øverste klasse kunne noget øjeblik føle sig ubeskæftiget eller uden åndsnærende vejledning til grundig kundskab og praktisk øvelse, når man ikke forsætlig ville drage opmærksomheden bort fra hans for

*) Søn af den kendte H. J. Birch, der foruden at være præst ved Brahetrolleborg også var lærebogsforfatter. Har bl. a. skrevet: »Ny ABC eller stave- og læsebog for børn«. 1790.

ånd, sjæl og legeme lige indtagende undervisning. – Hos ham var system og livlighed i lige grad tilstede, han var ikke alene hjertelig filantrop og pædagog til samme grad som de med $\frac{9}{10}$ af hjerte og følelse i virksomheden, men han var det for seminariet og for de derfra udgangne seminarister i livet med en tilgift af $\frac{9}{10}$ af forstand, fornuft og kritik!“

3) Se litteraturlisten.

UNDERVISNINGEN:

Formålet med undervisningen var:

„Seminaristerne behøver, i hensyn til deres bestemmelse, ikke lærde og vidtudstrakte kundskaber, men bør især indskrænkes til dem, som er væsentlige for almuen. Alt hvad seminaristerne foredrager, bør sigte til at udrydde overtroen og lede almuen til kristelig dyd.

De bør derfor lære tydelige og bestemte begreber, og deres hele undervisning bør være praktisk, ligesom og hele undervisningsanstalten bør forene sig i det punkt: at danne tarvelige og nøjsomme lærere“.

Den daglige undervisningstid var 7 timer, men ofte blev seminaristerne læn- gere på seminariet for at forberede sig til næste dag.

Kl. 9–10: Religion, sjælelære, moral.

I bestemmelserne for faget religion hedder det:

„Sjælelæren bør foredrages førend moral og religion. Læreren bør benytte sig af den bibelske historie for at bibringe seminaristerne en god måde at fortælle på. Religionen, som bør være den inter-

essanteste genstand for læreren, bør han grunde på biblen og undervise efter den indførte landets lærebog. Han begynder sin undervisning i moral og religion med bøn“.

For Boisen var den religiøse følelse det vigtigste. Dette giver han udtryk for i forslag til Kancelliet i 1818:

„Nøje bekendtskab med selve religionslærebøgerne, så at han tilbørligen kan udvikle og forklare deres udtryk og mening, hvorved han må gøres opmærksom på, at man ved at behandle religionens lærdomme efter katekettikkens strenge regler letteligen i samme grad kan lunkne børnenes hjerter for religiøsitet, i hvilken man måske ved begrebernes analyse oplyser forstanden, og at det derfor kun er begreberne i lærebøgerne, isolerte fra religionen, der bør behandles strengt kateketisk, men at den egentlige religion, der nærmest er hjertets sag, ikke bør være genstand for katekisation“.

Ved udarbejdelsen af Seminarireglementet af 1818 blev Boisens forslag desværre strøget. Det kunne muligvis have forhindret, at kristendomsundervisningen i lang tid derefter var præget af et kateketisk pindehuggeri.*)

Kl. 10–11: Bibelshistorie.

Formålet med faget var „at bane sig vej igennem indbildningskraft til forstand og hjerte“. Undervisningen var baseret på lærerforedrag, der blev skriftligt gennemarbejdet af eleverne.

*) Først i 1914 blev det bestemt, at der ikke længere ved seminaristernes afgangsprøve skulle udarbejdes kateketiske dispositioner over kristelige emner!

Kl. 11–12: Praktik.

En gruppe af skolebørnene mødte på dette tidspunkt på seminariet, hvor en af de ældre seminarister fortalte det stykke af bibelhistorien, som Boisen dagen før havde gennemgået. Dernæst foretog seminaristen katekisation med børnene over emnet. De øvrige seminarister havde til opgave at skrive anmærkninger. Når timen var forbi, blev præstationen vurderet, og eventuelle fejl rettet. (Når der var tid tilovers, blev der undervist i tysk!).

Kl. 15–16: Praktik.

Praktikken om eftermiddagen foregik både på seminariet og i Vesterborg skole. I præstegården havde en af de ældre seminarister til opgave at undervise de yngre i hovedregning i overværelse af en seminarielærer. Resten af seminaristerne fulgte med A. Hansen til skolen, hvor hver enkelt havde sit arbejde at passe. – Boisen fortæller:

„En regner med børnene, en anden læser med dem, en tredje har forstandsøvelser, hvortil naturhistorie og naturlære giver stof, og en fjerde dikterer børnene et brev, som han tillige retter“.

Seminarielærerens opgave var at overvåge, vejlede, rette etc. Andreas Hansens praktikundervisning koncentrerede sig om følgende 2 spørgsmål:

1. „Er den, der her fremtræder som lærer, virkelig i levende besiddelse af det, han skal lære eleverne, er han materien voksen, har han det rette begreb deraf, den fornødne færdighed deri og med tilbørlig omfatning?“

2. „Kan læreren da her i nærværende tilfælde bringe eleverne til levende og

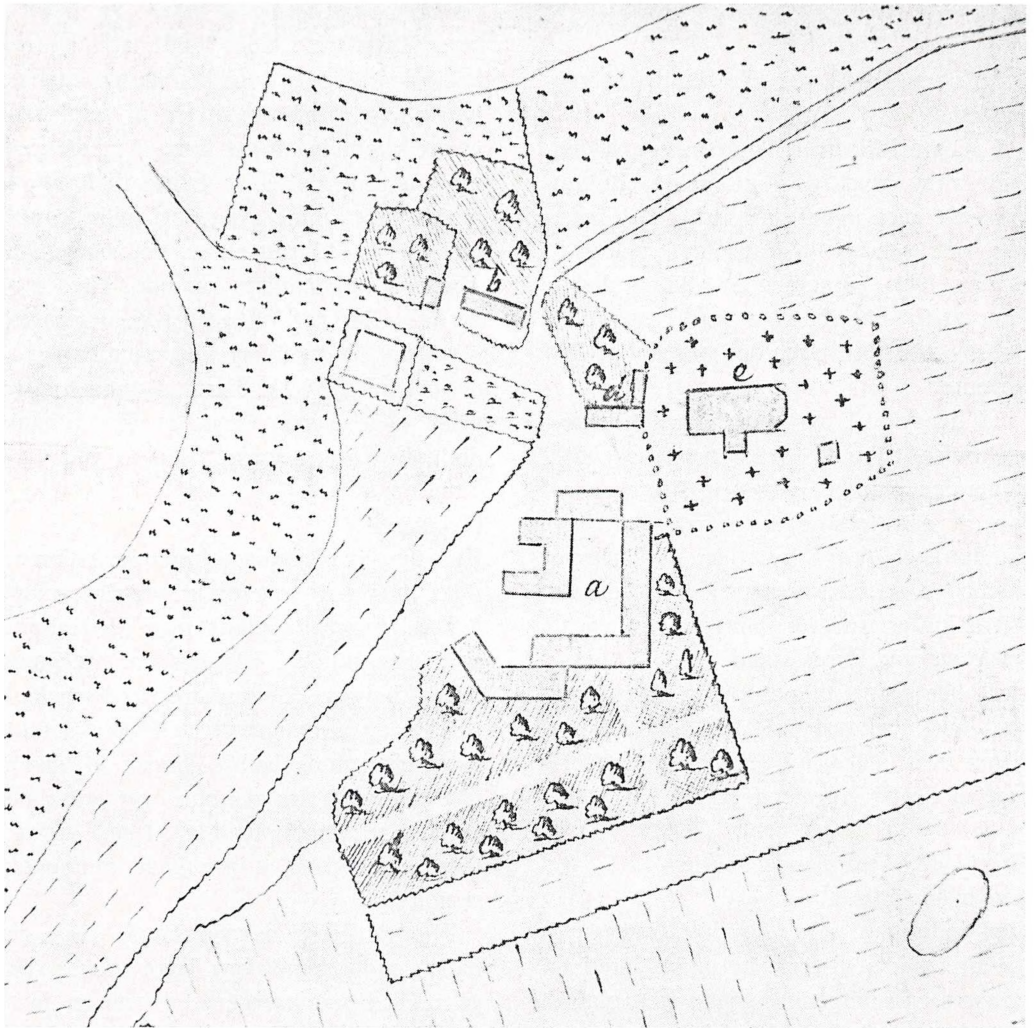
bevidst besiddelse af det, han selv har inde og besidder, hvorledes vil og kan han nu gå frem med denne øvelse eller meddelelse?“

En gang om ugen blev en af de ældre seminarister sendt ud til en af de nærmeste skoler for dér at overvære undervisningen. Efter besøget skulle seminaristen indgive en beretning til seminariet.

De ældre elever skulle også undervise konfirmanderne ikke alene i religion, men også i læsning, skrivning, regning og naturkundskab. Ved katekisation i kirken var alle seminaristerne tilstede, og undertiden katekiserede de ældre elever i overværelse af menigheden.

Kl. 14–15: Dansk.

Der blev undervist i læsning, skrivning og grammatik. I læsning var formålet: „Læseøvelserne går ud på at lære eleverne at læse med udtryk og varme“. Rasmus Sørensen var elev på seminariet, mens Schönheider underviste i dansk. Han betegnes som en mild og god mand - stærk i grammatikken, „men han kunne dog ikke formå at grammatisere seminaristerne. De „nissenske“ forklaringer over participier og supiner osv. ville ikke hænge ved. – Den grammatikalske sprogøvelse med analysen ved læsning i bog, som hr. Schönheider daglig foretog på seminariet, blev ikkun synderlig frugtbar for de fremmeligere seminarister, der ganske godt havde forstået grammatik og dens anvendelse tilforn; begyndere i grammatikken kunne han, af mangel på at gøre sig selv forståelig, ikke bringe stort videre end til opfatning af Birchs lille danske sproglære, der fattedes af sig selv!“

Et kort over Vesterborg, som er tegnet 1805-06, viser, hvorledes bygningerne lå i forhold til hinanden. Præstegården er mærket med a, degnehuset, der blev skoleholderbolig, med b, skole og hospital med d og kirken med e.

Kl. 16–17: Geografi - naturhistorie - naturlære.

I perioden 16–18 var alle seminaristerne samlede.

I geografi fik hvert land sin uge. Tiden blev mest brugt til korttegning. Boisen var selv meget stolt af disse kort, som han ofte sendte til Kancelliet. Naturhistorien blev gennemgået i sommerhalvåret, mens vinterhalvåret var bestemt til naturlæren. Om indholdet står der i reglementet:

„I hensyn til naturhistorien bør læren indskrænke sig til de mest bekendte mineraler, planter og dyr og aldrig glemme, at han foredrager naturhistorie for seminarister, som i fremtiden skal danne duelige bønder, der bør vide at benytte sig af jordarterne, af planterne osv. og at fryde sig ved deres stand“.

„I henseende til naturlæren bør læren indskrænke sig til de kapitler, som tjener til at afskaffe overtroen, og at forjage al derpå grundet frygt“.

Kl. 17–18: Fædrelandshistorie - verdenshistorie.

Om indholdet står der i reglementet: „Fædrelandets historie bør ikke foredrages som en sammenhængende systematisk historie, men helst indeholde fortællinger om gode, ædle mænd af alle klasser, som har været landets sir. Den, i samfund med naturlæren, bør være forberedelse til religionen“.

Musik:

Undervisningen i sang og musik blev besørget af skolelærer Tarp i Lindet hver lørdag eftermiddag. Rasmus Sørensen gi-

ver denne vurdering af ham: „Hr. skolelærer Tarp fra Lindet holdt virkelig livlige foredrag over hans læremester Zincks musik-teori, som dog ingen af seminaristerne skøttede om at høre eller at lære mere af, end de hårdt nødtes til for blot praktisk at kunne synge og spille koralmelodierne, tilligemed en del sange fra Thorups og Schulzes periode, efter noderne. – Det var kun meget få, der enten selv blev til over- og underdominanter i dette kapitel af hr. Tarps skønne kunstgebet eller engang lærte at forstå hans upopulære musiksprog!“

Gymnastik:

Kunstige gymnastikapparater havde man ikke, men nordvest for præstegården var der en rummelig plads med Vesterborg sø i baggrunden. Pladsen var dengang fuld af lergrave. Boisen anskaffede springstokke, og „seminaristerne bragte det til stor fuldkommenhed i brugen af disse, når det gjaldt om at sætte over grave på en halv snes alens bredde“. I søen havde man lejlighed til at øve både roning og svømning.

Til yderligere motion havde man en bidsk puddelhund ved navn Karo, der gerne bed seminaristerne i benene, hvis de ikke viste den fornødne behændighed.

Havebrug:

Havebruget førte indtil 1813 en kummerlig tilværelse. Men så afgav Boisen et stykke af præstegårdshaven til seminaristernes oplæring i faget. Det blev også fastlagt, at: „Hver seminarist skal på sit stykke opelske fra kernen 30 à 40 stykker frugttræer, æbler, pærer, kirsebær,

blommer og forædle dem og være berettiget til at tage de forædlede med sig, som han kunne anvende i sin skolelod, når han kaldes til embede, hvorimod han ved sin afgang skal være pligtig at aflevere 3 år, 2 år og 1 år gamle træer til den, som følger efter.

Ligeledes må enhver afgående seminarist til sin eftermand aflevere sin haveplads vel bearbejdet og således forsynet med gødning, at træerne og den øvrige havevækst kunne trives“.

En mand ved navn Peder Alsig fik overdraget undervisningen i havebrug mod en betaling på 1 rigsdaler for hver uge, hans nærværelse var nødvendig.

Resultatet af undervisningen var åbenlys, mange bønder fik oprettet frugthaver.

Indbyrdes undervisning:

Ved reskript af 8/11 i 1824 blev oplærelsen i den indbyrdes undervisningsmetode fastlagt som et vigtigt led i læreruddannelsen. På Vesterborg klarede man det på den måde, at Boie Boisen foredrog den teoretiske del, og seminarieskolens lærer, Larsen, øvede seminaristerne praktisk. Boie Boisen blev i 1825 afløst af kateket Nikolaj Nannestad, der var velkendt med den nye metode, som han havde lært ved Normalskolen i København.

Boisen og Christian Reventlow var ihærdige modstandere af metoden. Boisen skriver: „Det begreb – mekanik – burde aldeles være udelukket af vore til Guds ære og åndens frie udvikling indviede skoler“. Reventlow erklærede, at indførelsen af denne metode „ville være en skamme-

lig reaktion i folkeoplysningens fremgang“.

Han modsatte sig også, at loven blev gennemført på grevskabet. Endvidere mødte han altid op på seminariet, når udsendinge fra „den røde bisp“ (Abrahamsson) mødte op for at inspicere og undersøge, om man udførte metoden på rette vis. Reventlows tilstedeværelse klarede mange problemer.

Det var dog til stor ærgrelse for Boisen, at han på seminariet skulle fremhjelpe en metode, som han selv fordømte som skadelig.

---

4) Se litteraturlisten.

UNDERSVINGSMETODEN VED SEMINARIET:

I reglementet for det vesterborgske Skolelærer-seminarium behandles denne i § 21, 16, 17 og 19:

§ 21: „Den halve del af enhver undervisningstime bør være indviet til det teoretiske foredrag, men den anden halvdel bør være aldeles praktisk; dog må det overlades til lærerens bedømmelse, når undtagelse i denne henseende skulle være nødvendig. Læreren bør straks kateketisk gennemgå, hvad han foredrog, eller og en af de mest duelige seminarister bør have tilladelse til, i lærerens nærværelse og under dennes vejledning, at katekisere med de øvrige.

Læreren bør aldrig foredrage noget uden tillige at vise, hvorfor han foredrager, og hvorledes deraf kan gøres brug i en landsbyskole“.

§ 16: „I det andet år skal den anden klasse skriftligt udarbejde de videnskaber,

i hvilken den i første år blev undervist. Denne udarbejdelse bør ske efter en bestemt plan, som meddeles dem af den anden lærer. Hvad der udarbejdes, fremlægges til hans rettelse, hvilket uafbrudt bør foretages fra kl. 11 til kl. 12 om formiddagen“.

§ 17: „I det tredje år skal den tredje eller sidste klasse skriftligt udarbejde de videnskaber, som den i det andet år er foredragen, og tillige gives der anledning til selv at læse bøger, som henhører til deres fag. De bør bestandig gøre udtog af, hvad de læser, og underkaste dette, såvelsom deres videnskabelige udarbejdelser, den første lærers rettelse. Disse udarbejdelser forfattes af den om formiddagen, medens den første lærer underviser den anden klasse“.

§ 19: „Hver fredag eftermiddag skal den første lærer repetere de afdelinger, som han ugen igennem har foredraget for seminaristerne.

Til den ende fremlægge disse et udtog af, hvad de ugen igennem har lært, og som vorder af læreren recenseret. Samme repetition finder sted hos den anden lærer hver lørdag eftermiddag“.

I Egeria fortæller Boisen om baggrunden for undervisningsmetoden:

„De repetere bedst og heldigst ved at undervise. Vi have derfor på denne måde forklaret den almindelige regel, som vort reglement indeholder. Et begreb fattet i teoretisk form vorder da først lyst og levende, når man giver eleven lejlighed til at forklare og meddele det til andre. I selve undervisningens time hører han med større interesse, når han véd, at han om kort tid skal praktisk bearbejde det, han

hørte. Han begynder at undervise. Nu først lærer han det ufuldstændige og gensidige i hans kundskaber. Vil man lære eleven beskedenhed, og hvor lidet han véd, så lad ham træde frem og selv undervise. Han nødes til at anvende ogerved at fatte begrebet fra flere synspunkter . . .

Ved at undervise andre lærer man så bestemt, af hvor ringe værdi al teoretisk kundskab er uden metode“.

Et andet kendt træk i undervisningen var brevskrivningen. „Læreren dikterer hver mandag de ældre seminarister et brev, som angår skolevæsenets vigtighed, skoledisciplin, metoden i undervisningens forskellige dele, den forsigtighed og beskedenhed, som er så nødvendig for enhver ungdoms lærer . . . De haver den hele uge til at gennemtænke brevets indhold, og hver mandag modtager læreren svar fra dem alle“.

Om undervisningen på seminariet fortæller Rasmus Sørensen:

. . . „således var og det daglige livs arbejder og besværligheder på seminariet kun et let åg og en gavnlig byrde, ja var en ren filantropisk-pædagogisk skole, fri for al tvang til lektiehøren og lektielæren, fri for al den strenge eksamen med den strenge censur, fri for at kede og dræbe, men skikket til at muntre og oplive. Her faldt aldrig et surt blik på den tungnemme efterhinker eller et hårdt ord til den overgivne fremragende, uden at det straks blev gjort godt igen. Boisen gik som en far imellem sine børn og prøvede med spøg at udjævne stridigheder . . .“ Biskop Boisen, som hver dag, når han ikke var på visitats, holdt mundtlige, livlige og frie

En af de gamle skoler fra Reventlows skolevæsen på Pederstrup og Christianssæde er blevet bevaret. Det er skolen fra Østofte Langet, der blev flyttet til Frilandsmuseet i Maribo. (Foto: Torben Larsen).

religionsforedrag over indholdet af Balles lærebog, til udvikling og anvendelig brug for seminaristerne, katekiserede derpå tillige med nogle fra skolen indhentede børn, til eksempel på katekisation og religionsundervisning med skolebørn. – Når øverste klasse hver dag havde besvaret biskoppen på hans hovedspørgsmål af det

af ham den foregående dag holdte foredrag, som seminaristerne havde noteret sig så meget af, de kunne, og derpå skriftligt udarbejdet samme, som de således mundtligt foretog så udførligt og så godt, de hver især kunne, da katekiserede de efter omgang ligeledes med de indhentede skolebørn over det samme tema, som bi-

skoppen dagen tilforn havde katekiseret over“.

I 1803 udkom Boisens „Kateketik“. I forordet skriver han:

„Børnene blev mine lærere. I omgang med dem lærte jeg, hvorledes af hvilke beskuelser et begreb formes, hvorledes de udtrykker sig, hvorledes man må tale for at være forståelig for dem, fra hvilke synspunkter man bør betragte et begreb for at gøre det interessant for deres hjerter, og hvilken forklaringsgang man må vælge for at virke på deres vilje. Her fik jeg lejlighed til at gøre iagttagelser over den barnlige sjæl, og alle vegne fra lyste mig den sandhed i møde: jo mere specielt det er, hvormed der begyndes, desto vissere er du på, at du forstås, og med desto større tryghed kan du lidt efter lidt gå frem fra det specielle til det almindelige“.

Boisens „Kateketik“ bedømmes i Lærde Efterretninger 1805:

„Helt igennem spores reglernes anvendelighed, klarhed og de hist og her udstrøede finere vink, at alt er frugter af selvtænksomhed, resultater af mangeårig erfaring.

Fra det videnskabelige standpunkt kunne der gøres adskillige indvendinger. Denne kateketik kan ej gøre fordring på at være et system, ikke alene fordi sætninger ej findes fremsat i nogen streng logisk orden, men tillige fordi her savnes noget såre væsentligt, en ordentlig metodelære“.

---

5) Se litteraturlisten.

MORAL:

Menneskesynet ved seminariet var: „Men-

nesket er kun svagt, men ikke ondt af naturen“.

Seminaristerne valgte selv deres opsynsmænd og udfærdigede selv deres love. I følge disse love var yngste klasse alene pålagt alle de byrdefulde pligter, såsom at feje gulv, lægge i kakkelovnen, rense kakkelovnsrøret, hente aviserne, bringe alle seminaristernes breve til og fra Stokkemarkarke osv. Det var også forbeholdt de to ældste klasser at afgøre stridigheder, idømme mulkter og udforme love og regulativer.

Mulkterne blev fastsat rent tilfældigt. Et år var yngste klasse særligt blevet mulkteret, da ældste klasse gjorde alt for at samle penge til at afholde baller for!

Rasmus Sørensen og en tysker, der hed Prüff, havde dog ikke i sinde at indbetale mulkter og forelagde Boisen sagen. Han svarede: „Nu, ja så er det, min tro, på den høje tid, at vi ophæver en sådan tyrkisk retspleje, som det må være ... Enhver, der vil læse aviserne, henter dem selv, den kone, I betaler for at feje gulv, betaler I og for at rense kakkelovnsrøret og for at lægge brænde i om morgenen, og forresten, når nogen finder, at han enten uretfærdigt er dømt i mulkter, eller for noget, der ikke kan være overtrædelser, lader han være at betale dem“.

Med en bragende latter forlod Boisen værelset, og de to ældste klasser enedes om, at mulkteringen kun skulle fortsætte under rimelige former.

Det var nu ikke altid, at problemerne kunne klares med en lattersalve. 3. juledag havde fire seminarister deltaget i et drikkelag i Nakskov. Den ene var ved den lejlighed blevet meget beruset og hav-

de vakt megen forargelse, hvorfor han blev bortvist.

Til hans forældre blev der skrevet: „at han er aldeles umoden til skolefaget, og at der ikke er håb om, at han vil kunne modtage den fornødne dannels. I betragtning heraf, og for at han straks kan gå tilbage til det håndværk, han under sin duelige fader havde begyndt, og hvori han vil kunne gavne samfundet langt bedre end ved at blive en mådelig skolelærer, og for at faderen ikke skal gøre unyttige udgifter til hans oplærelse i et fag, hvortil han ikke er skikket – ligesom og med hensyn til hans 3. juledag sidstleden udviste reglementsstridige forhold – tilkendegives det herved, at han straks må forlade seminariet med det ønske, at han stedse må gøre sine forældre glæde og i det håndværk, som han før indtrædelsen på seminariet så godt havde begyndt, vorde nyttig og gavnlig for sine medmennesker“.

De tre seminarister, der havde deltaget i turen til Nakskov, fik en bøde, fordi de ikke havde medvirket til at forebygge skandalen.

---

6) Se litteraturlisten.

EKSAMEN:

Den årlige dimissions-eksamen ved seminariet foregik i Vesterborg kirke. Det var en stor glædes- og forsamlingsfest, hvor venner, med-seminarister, lærere og præster mødtes for at udveksle minder og for at høre på eksamen. Poul Møller og Christian Winther har begge været tilskuere. I eksamenstiden var boligerne i og udenfor Vesterborg åbne med fri spi-

se, drikke, tobak, pipe og al konverseren. Under sangprøven i kirken blev der endog delt kaffe ud.

I august 1805 blev der afholdt den første dimissionseksamen, hvor følgende fik eksamensbevis:

1. Cornelius Lindholm
1. karakter. Megæt duelig.
2. Rasmus Knudsen
1. karakter. Meget duelig.
3. Søren Andersen
2. karakter. Duelig.
4. Andreas Hansen
2. karakter. Duelig.
5. Ole Jørgensen
2. karakter. Duelig.
6. Mikkel Rasmussen
3. karakter. Bekvem.
7. Jørgen Nielsen
3. karakter. Bekvem.
8. Lars Jensen Larsen
1.+ karakter.
Meget duelig med udmærkelse.

Sidstnævnte blev hurtigt plukket fra og fik ansættelse som skolelærer i Vesterborg.

Efter dimissionen i 1805 blev der indgivet en beretning, der skildrede seminariet kongens velbehag. Fra de forskellige præstegårds-seminarier strømmede det iøvrigt med indberetninger. Alle ville gerne have ros fra oven. I indberetningen står der:

„Den første lærer eksaminerede i bibelshistorien, med stadigt hensyn på moralen, hvis lærdomme han søgte at gøre beskuelige ved træk tagne af historien. Derpå eksaminerede han i sjælelæren om opmærksomheden som et middel til begrebernes tydelighed. Han behandlede denne materie med hensyn til skoleunder-

visningen og gennemgik de regler, læreren bør iagttage for at vække og vedligeholde opmærksomheden. Direktionen blev vænede tillige praktiske kateketiske øvelser, som seminaristerne anstillede med de tilstedeværende skolebørn. Den første lærer forelagde og direktionen et brev fra hver af seminaristerne som en prøve på deres stil og ortographie. Den anden lærer eksaminerede. Endvidere blev de kort, som seminaristerne havde tegnet, forevist. Læreren gav en prøve på denne øvelse (forstandsøvelse) og eksaminerede derpå over det menneskelige legeme og fysikken. Læreren i syngeskunsten gennemgik kortelig teorien og lod dernæst seminaristerne gøre praktiske forsøg med at synge. – Direktionen bevidner sin tilfredshed med instituttet og sit håb om dets planmæssige fremgang“.

Direktionen havde tidligere givet udtryk for sin tilfredshed. I direktionsprotokollen står der d. 30. oktober 1804: „Ved den fremgang, som den så seminaristerne havde gjort, såvelsom ved den flid, der af lærerne var anvendt, ikke alene på at give seminaristerne de kundskaber, som i deres tilkommende stilling er dem nødvendige og nyttige, men også til at arbejde med deres hjerter. Direktionen føler derved, at seminariet vil blive særdeles nyttigt“.

I dansk skulle eleven ved eksamen vise sin færdighed i boglæsning ved „at oplæse et stykke i en af direktionen valgt bog, dernæst skal han på stedet opskrive et ham af direktionen dikteret pensum – og endelig prøves han i den danske grammatik af læreren, især ved at denne gennemgår med seminaristen det af ham ef-

ter diktering skrevet“. I dansk blev der givet specialkarakter i boglæsning, grammatik og dansk stil. I skønskrift, regning ud af hovedet, tavleregning, geometri, historie og geografi blev der ligeledes givet karakter. Efter den indbyrdes undervisning var blevet obligatorisk ved seminarierne, blev seminaristerne i Vesterborg prøvet, om de var „indviede“ i sagen!

Den praktiske prøve begyndte med, at seminaristen katekiserede med børnene „over et af ham af direktionen dagen i forvejen opgivet emne af religionen“. Derpå underviste seminaristen i regning, såvel på tavlen som ud af hovedet, lidt geografi og historie og til sidst i det danske sprog, såvel i dets rigtige læsning som i dets grammatik og retskrivning.

I 1816 blev det bestemt, „at i det højeste 4 elever skulle eksamineres helt færdigt, for at direktionen des bedre kunne bedømme hver enkelts dygtighed“. Dog, for at den vedholdende eksamen ikke skulle trætte seminaristerne for meget, „skulle der tages tvende ad gangen, således at den i teorien først eksaminerede ej prøves i det praktiske, førend den anden er eksamineret i det teoretiske“. En kuriøs eksamensbestemmelse fik man i 1813. Den gik ud på, at ingen seminarist kunne få 1. karakter, medmindre han kunne oversætte en tysk bog med færdighed, herunder grammatikkens vigtigste regler, og skrive en nogenlunde fejlfri stil.

DIMISSIONSATTEST FRA 1824.

Just Olesen fra Seddinge i Lolland, som i 3 år har været seminarist ved det ve-

sterborgske seminarium, fremstillede sig i direktionens overværelse d. 6. august 1824 til den allernådigst befalede dimissions-eksamen og tilkendtes ham da for kundskab og praktisk undervisnings-færdighed:

1. karakter, meget duelig.

Han kan forestå sungen og orgelet i en kirke. Da hans opførelse i undervisnings-årene har været sædelig, så anbefales han på det bedste til alle vedkommende.

Vesterborg, d. 7. august 1824.

P. O. Boisen.

Formand for institutionen.

COLLATS AF P. O. BOISEN – 1830.

Jeg, P. O. Boisen, biskop over Lolland og Falster, Commandør af Dannebrog, Dannebrogsmænd, gør herved vitterligt: Efterat seminaristen Just Olesen, dimitteret fra det vesterborgske seminarium med bedste karakter, for mig forevist haver det ham af højvelbårne greve og kammerherre v. Reventlow, greve til grevskabet Christianssæde, som skolelærer i Brandstrup og kirkesanger i Wejleby kirke, meddelte kaldsbrev, som for mig aflagt haver den allernådigst befalede embedsede, så vedkendes han af mig som lovlig kaldet skolelærer for bemeldte Brandstrup skoledistrikt og kirkesanger i Wejleby kirke, og fremsendes hermed til velærværdige og højtlærde hr. pastor Claussen-Bagge, sognepræst for Wejleby kirke og annexkreds menigheder, med anmodning, at han, første søndag ske kan, samme ville indsætte fra prædikestolen, oplæse for menigheden hans kaldsbrev samt denne min collats,

tale hans bedste, formane vedkommende at lade deres børn flittigen søge skolen, samt gå ham i møde med velvillighed og kærlighed, at han kan forrette sit embede med glæde og ikke sukkende.

I øvrigt nedbeder jeg Guds velsignelse over ham og den hele menighed.

Vesterborg d. 21. jan. 1830.

P. O. Boisen.

EDSFORMULAR – 1830.

Jeg Just Olesen, kaldet til at være kirkesanger og skolelærer i Wejleby skoledistrikt, lover og sværger herved.

1) At jeg (som jeg desforuden skyldig og pligtig er) vil være Hans kongelige Majestæt, som min rette arveherre og konge, huld og tro, Hans kongelige Majestæts gavn og bedste med højeste flid at befordre, des skade og fordærv af yderste formue hindre og afværge, i synderlighed med al kraft og formue derhen mine tanker og idrætter dirigere, at Hans kongelige Majestæts absolutum dominium, suverænitet og arverettighed over Hans kongelige Majestæts kongerige og lande uforanderligen konserveret og på Hans kongelige Majestæts retmæssige arve-successorer fortsat og forplantet vorder, hvorpå jeg og vil skyldig og forpligtet være at vove liv, gods og blod. Jeg vil ikke tilstede eller samtykke, at nogen, i hvem det og være må, noget præjudicerligt i nogen måde derimod, enten hemmeligen eller åbenbar, foretager, taler eller handler, men såfremt noget sådant, imod forhåbning, skulle ske og til min videnskab komme, mig ikke alene,

uden nogen afsky, derimod at opponere, men endog, uden ophold, Hans kongelige Majestæt det samme allerunderdanigst tilkendegive. Ligesom jeg og aldrig vil åbenbare hvis mig i henseende til mit embede, betroes og hemmeligt bør holdes.

2) At jeg vil, med al redelig flid og efter min bedste indsigt, undervise den mig betroede ungdom, såvel i den evangelisk kristelige religion efter befalede lærebøger, som og i alle de almennyttige kundskaber, hvori det, efter de almindelige anordninger og bemeldte distrikts skoleplan, tilkommer mig at undervise.

3) At jeg vil anvende al omhu for, at de kundskaber, jeg bibringer ungdommen, må vorde virksomme til forstandens oplysning og sædelighedens fremme.

4) At jeg vil, med alvorlig og kærlig omhu, våge over sædelighed, orden og velanstændighed blandt den mig betroede ungdom, såvel i almindelighed som især i skoletiden.

5) At jeg vil, med klogskab og nøjagtighed i alle de til mit embede henhørende forretninger og ved ustraffelig vandel i og udenfor samme, omhyggeligen beflitte mig på at give både yngre og ældre et godt eksempel, samt stræbe, ved utrættelig flid og læsning i nyttige skrifter, at befæste og forøge mine egne kundskaber, for at vorde stedse mere duelig til at gavne i mit kald.

6) At jeg, i min hele embedsførelse, vil nøje rette mig efter alle Hans kongelige Majestæts anordninger, samt vise min gejstlige og verdslige øvrighed tilbørlig hørighed og lydighed.

Så sandt hjælpe mig Gud og hans helige ord.

7) Se litteraturlisten.

SEMINARISTERNE EFTER EKSAMEN:

Af de 281, der blev dimitteret, kom:

84 fra hertugdømmerne

37 fra Sjælland

18 fra Jylland

9 fra Fyn

132 fra Lolland-Falster.

Det var særligt efter, at Kiel Seminarium var blevet nedlagt, at der kom mange slesvigere til Lolland. I 1828 var 19 af 37 seminarister fra Slesvig. Boisen og Hansen var begge fra Slesvig, og det er givet, at de ved deres person har tiltrukket elever. Seminariet havde endvidere det gode rygte, at der dér dannedes duelige og sædelige unge mennesker.

I 1831 var der:

38 seminarister, der endnu ikke havde fået arbejde. En del af disse gik dog stadigvæk på seminariet.

23 der var døde.

11 der var overgået til andet arbejde.

92 der var ansat udenfor Lolland-Falsters stift.

117 der var ansat i stiftet.

Angående de seminarister, der endnu ikke havde arbejde, står der i reglementet: „Så længe dimittenderne ikke er befordrende, bør de hver fjerdingår indsende til seminariet en eller anden afhandling af metodelæren og vedføje en udførlig katekisation over en religions-

Vesterborg kirke, malet omkring 1900. I forgrunden ses det senere nedrevne fattighospital. (Foto: Torben Larsen).

sandhed. Ved embedsansøgning må ikke alene afgangskarakteren, men også bedømmelsen af indsendte afhandlinger komme i betragtning“.

Om de seminarister, der havde fået stilling, står der i § 28: „Seminariets elever, ansatte i stiftet, bør vedblivende stå i forbindelse med seminarielærerne, skriftligt rådføre sig med dem og meddele dem deres betænkninger og erfaringer. Om muligt må de hvert år møde ved seminariets eksamen og medbringe beretning om deres skole, de hindringer, de har mødt, deres forsøg på at overvinde disse

og om børnenes fremgang. To af disse lærere, udvalgt af direktionen, kan da i sammes overværelse katekisere over et emne, som foregående dag er givet til udarbejdelse“.

En del seminarister fik huslærerpladser. Det var især middelstanden, der ansatte dem som huslærere, da de både var duelige, sædelige, kunne tysk og fremfor alt var billige.

I 1831 var der i Lolland-Falsters stift ansat 152 lærere til 143 skoler, og af de 152 lærere havde Vesterborg leveret de 117. Følgen blev, at skolevæsenet på Lol-

land fik et præg, der i høj grad svarede til Boisens ideal. Provst D. Smith, der var medlem af seminariet, erklærede, at de lollandske lærere stillede sig i det rette forhold til deres præster. Endvidere var han tilfreds med dem, fordi de også førte et anstændigt liv. „... de allerfleste lever anstændigt og vel med deres familier, ja nogle endog i en art af velstand, og det fordi de er opdragte i landlig tarvelighed i Vesterborg. De er oplærte til guds frygt og flid, så at de som lærere er dels nøjsomme med lidet, dels vindskibelige til at erhverve mere; de har giftet sig med døtre af velhavende bønder, så at de uden gæld kunne etablere deres liden husholdning. Og ligesom konen ikke aflægger sin bondehue, således aflægger de begge ikke tarveligheden i deres husholdning, i deres selskabelighed og i børnenes klædedragt. Således ser man den hæderlige skolelærer i sine få fritimer selv at tage hånd med i sit have- og markarbejde, og kone og børn at arbejde med ham“.

8) Se litteraturlisten.

Angreb på seminariet:

Seminaristernes pedanteri mærkede man også på Vesterborg, som når Fritz Boisen fortæller om en seminarist, der ved middagsbordet rejste sig og patetisk udtalte: „Kartofler er en god spise, når de er gode, men disse er ikke gode“.

Den slags udtalelser var dog sjældne på seminariet; både Boisen og Andreas Hansen havde lune og var dermed godt rustede til at dæmpe det overdrevne.

I 1817 blev der igangsat et hovedangreb fra øverste gejstligheds side. I et

hyrdebrev står der: „at ethvert solidt grundlag for undervisningen på seminarierne manglede“. Seminaristerne fik den bredside: „at de fik for stor tillid til sig selv og deres egne meninger, og, når de kom til at undervise i religion, foragtede de ofte det, som fædrene havde troet på, og fandt på nye ting. Hvis præsterne fastholdt trossætningernes gamle form og bekæmpede denne nye lære, så de hovmodigt ned på dem“.

Herimod tog Boisen skarpt til genmæle:

„Jeg dølger ikke, at denne dom har på samtlige seminariers, seminarielæreres, på samtlige skolelæreres vegne krænket mig ind til sjælen. Kan dette siges om alle? Og om det kunne siges, burde det da ikke med uimodsigelige grunde dokumenteres? . . . Meget vel véd jeg - der var en tid, da misforstået frihed i den politiske verden fremavlede også i den moralske, i den religiøse, ikke frihed, men tøjlesløshed; den gang var måske anken grundet, der er måske endnu hist og her enkelte i den stand, så vel som i enhver anden, der er uforstandig nok til med grundet eller ugrundet ringeagt at se ned på sin præst, men den førstnævnte tid er, Gud være lovet, ikke mere. En religiøse- re ånd hersker alle vegne og har også for-

Biskop P. O. Boisens gravsted på Vesterborg kirkegård, som blev rejst af stiftets præster og lærere. (Foto: Torben Larsen).

På de to tavler står der:

PEDER OUTZEN BOISEN,

født 16. November 1762, død 10. Maj 1831. Præst for Vesterborg og Birket i 43 Aar, Seminarieførstander i 29 Aar, Biskop over Lolland-Falsters Stift i 26 Aar. Kommandør af Dannebrog og Dannebrogsmænd.

ædlet vore seminarier. Skal da de nuværende skolelærere bøde for deres fornæmnds synder? Skal hele slægten bringes i vanrygte, fordi den tæller enkelte vanslægtede?“

Degnene, hvis tilværelse truedes af seminaristerne, gjorde ligeledes alt for at bringe dem i miskredit. De kaldte seminaristerne for „skolenarre“ og bryggede fantasifulde historier, der kun havde til formål at have seminaristerne til bedste.

---

9) Se litteraturlisten.

Vesterborg og seminariekrisen:

Udstedelsen af skoleanordningen af 1814 blev ikke signalet til en fornyet interesse for skolevæsenet; derimod skete der en afmatning, der i første omgang ramte seminarierne. Tilbagegangen havde flere årsager:

1) Hertugen af Augustenborg, og flere godsejere med ham, sagde: „Bonden må ikke blive oplyst, thi så bliver han rebelsk“.

2) Krigen 1807-1814 og deraf følgende fattigdom. Skatterne var høje nok, så mange foreslog, at forældrene selv sørgede for deres børns undervisning.

3) Statsbankerotten, der fik alle udgifter til at ligne spøgelse.

4) Den indbyrdes undervisning, der i høj grad svækkede interessen for en grundig læreruddannelse.

5) Almindelig lede efter oplysningstidens rus. Den genfødsel af slægten, der skulle være fundet sted ved oplysningens hjælp, var udeblevet.

I 1816 sendte amtsprovst Stockholm et forslag til kancelliet, der gik ud på,

at præsten skulle have lov til at indstille unge mænd til eksamen ved seminarierne. Dette blev dog forhindret af Saxtorph og Hammond, der hævdede, at man ved dette forslag ingen garanti fik for dimittendernes sædelighed.

Pastor Rønne i Lyngby gik endnu videre og hævdede, at seminarierne helt kunne undværes. Selv kongen opfordrede kancelliet til at undersøge, om ej samtlige seminarier kunne ophæves, og skolelærere dannes bekvemmere og billigere på anden måde.

På Vesterborg Seminarium var man dog ikke tilfreds med denne tankegang, og det blev da også herfra, de mest tungtvejende indlæg for seminariernes bevarelse blev fremsat.

I 1818, samme år som „Reglement for samtlige skolelærer-seminarier i Danmark“ blev udsendt, holdt lærer Hansen en tale til seminaristerne, hvori han siger:

„Den tid er nær, da man vil indskrænke os i slige fag på seminarierne (historie, geografi, naturlære og naturhistorie), og det vil være ilde. Man vil vrøvle om, at nogle bidder og stumper i en pjalt lærebog kunne være tilstrækkelige for seminaristerne, som man vil påstå bliver for opblæste og indbildske af for megen omfattende kundskab, ret som om den gamle gyldne sandhed – „At vejen til at føle, hvor lidt man kender, er at kende meget og grundigt“ – nu var blevet en usandhed. Men således spiller der nu en ny ånd, en reaktion, som det kaldes, der snart vil komme til orde fra vore nyere gejstlige og verdslige herrer, og derfor må vi bruge tiden, imedens vi har den, til at

kende sandheder, som kunne lære os at tænke, tale og handle med sunde og klare grunde“.

I 1822 skriver Boisen til kancelliet:

„Det kongelige danske kancelli har under 6. august pålagt mig at afgive min erklæring, om ikke samtlige seminarier i Danmark kunne ganske ophøre, og det ved dem tilsigtede øjemed på anden og mindre bekostelig måde kunne opnås.

I den anledning giver jeg mig den allerærbødigste frihed at indstille følgende min betænkning til collegiets gunstige bedømmelse.

Øjemedet af seminarierne er – som bekendt – under offentlig autoritet og i overensstemmelse med allernådigst reglement at danne lærere for almuens børn, således at de i de fastsatte undervisningsår erholde ikke alene teoretisk kundskab om, hvad der er udforderligt til almueungdommens hensigtsmæssige åndelige dannelse, men også, og fremfor alt, under kyndige mænds vejledning og ved megen øvelse praktisk undervisningsfærdighed.

Med dette øjemed for øjet måtte det være mig tilladt efter den erfaring og lokal-kundskab, jeg har haft lejlighed at forhverve mig, at vurdere de flere måder, om hvilke jeg har hørt i tale og læst i bog, at de muligen kunne bøde på seminariernes savn.

Skolelærere kunne opdrage skolelærere!

Meget ofte ville vist nok på den måde den sidste del af øjemedet fuldeligen opnås. Men ville skolelærere i almindelighed have den fornødne autoritet, den fornødne tid. Kunne skolelærere også stedse bibringe den fornødne teori, uden

hvilken dog al praksis er en lydende malm og meget snart hensynker til tankeløs mekanisme? Men hvad er al undervisning, når ånden ikke dannes, tænksomheden ikke vækkes, og når den ikke, som Kristus byder, sker i ånd og sandhed? Den sløver ånden, er aldeles uden frugt i det borgerlige liv, lukker døren op for overtro eller fremmer den ikke mindre fordævelige mysticisme.

Hver præst kunne for sit pastorat danne skolelærere, og på den måde kunne seminarierne gøres unødvendige! Men vil også enhver præst kunne påtage sig dette arbejde i hele dets omfang? Upåtvivleligen bør han kunne undervise sin elev i religionen, men vil han også med ligeuelighed kunne give praktisk undervisning i skrivning, regning, sang, musik? Om han kunne, havde han også tid dertil? Ville, dersom han ikke havde en medhjælper, hans arbejde ikke ofte blive afbrudt, og er det ikke såre nødvendigt, at et sådant menneske, der skal vejledes til at vorde lærer, vænnes til stadig arbejdssomhed og i sin dannelse knyttes til faste, så lidt som muligt afbrudte timer? Om enhver præst for sit pastorat påtog sig dette arbejde, hvilken forskellighed ville ikke fremkomme i undervisningsmetode, såvelsom med hensyn til kvalitet og kvantitet? Neppe tror jeg, at der med hensyn til det økonomiske derved ville vindes betydeligen.

Ligesom en eller anden præst – eftersom det ville være højst vanskeligt at kontrollere så mange lærere – letteligen kunne fristes til at indskrænke sin undervisning til visse ubestemte, efter lejlighed lempede timer, og iøvrigt afbenyt-

te det unge menneske til mangan forretning, der lå udenfor hans bestemmelse, således er det også tænkeligt, at ikke enhver præst kunne eller ville påtage sig det arbejde gratis, og at han, foranlediget ved omstændigheder, muligen ville andrage på at erholde nogen godtgørelse for sit offer, og dersom dette tænkelige tilfælde indtraf, ville disse på så mange præster fordelte anstalter næppe være mere økonomiske end de nuværende seminarier, især når disse allevegne føres tilbage til muligste tarvelighed.

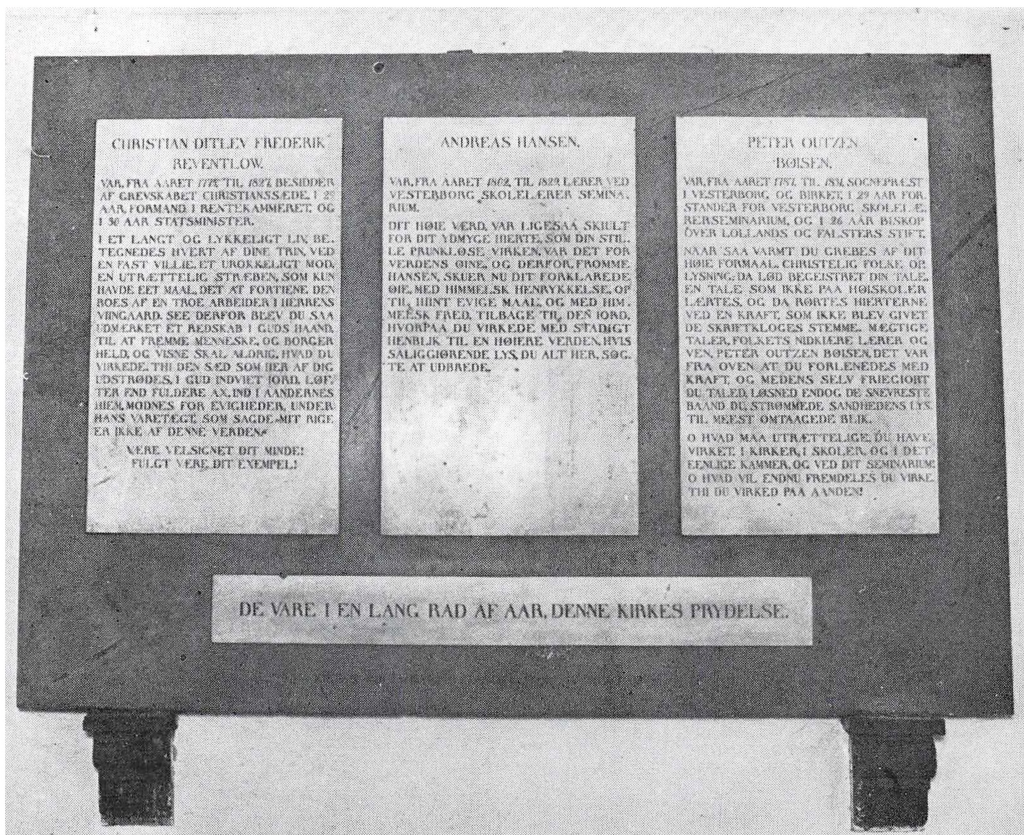
Men teologiske kandidater kunne forsyne en del skoler! Det er en selvfølge, at deres antal ingenlunde ville være tilstrækkeligt, desuden tvivler jeg på, at de alle ville have den fornødne interesse for landsbyskolen, eftersom de ikke ville anse den for deres egentlige bestemmelsessted, og stedse ville hige efter forflyttelse, og jeg er heller ikke vis på, at de, så duelige de end kunne være i de teologiske fag, ville være lige så skikkede til at undervise i skrivning, regning, musik og med liv og uafbrudt munterhed sysle med bønderbørn, eftersom øjemedet af deres dannelse dog har været nærmere videnskabeligt.

Jeg er derfor af den faste formening, at dersom vort skolevæsen skal bestå, og almuens ungdom skal skride fremad i åndelig kultur, seminaristiske institutter er nødvendige, og at det ville være til ubodeligt tab for det allerede så heldigen begyndte værk, dersom de nu, efter så åbenbarligen at have virket til fædrelandets gavn, ganske skulle ophøre. Der er så meget, der taler tydeligen for deres vedbliven! Almuens moralske og religiø-

se dannelse er af højeste vigtighed, gælder nationens kraft, efterslægten vel. Dette arbejde, af uberegnelige følger, bør så vidt muligt betros til de allerdueligste lærere i landet, bør have offentlige institutter, der ligesom universitetet og lærde skoler er ordnede efter faste i almuens tarv dybt indgribende regler, stå under strengeste tilsyn og er garanterede og opretholdte ved landsfaderens lovbud.

Den gavnlige kappelyst og den fælles ånd, der nødvendiggen må fremkomme, hvor flere unge mennesker på et institut offentligen undervises, den offentlighed og autoritet, et sådant institut må have, det større antal lærere, som kunne fordele arbejdet mellem sig og vælge sådanne fag, hvortil de er mest skikkede, den større grad af virksomhed og flid hos seminaristerne, en nødvendig følge af, at flere offentligen autoriserede lærere ideligen beskæftige dem, den planmæssige ensformighed i undervisningsmåden, der nødvendiggen må finde sted, når samme lærere undervise et vist antal af elever, det større tilsyn, man kan have, når for enhver provins eksisterer et seminarium, den højere grad af duelighed, man kan vente hos lærere, når regeringen i valget kan indskrænke sig til få – alt dette, mener jeg, taler aldeles for seminariernes vedbliven“.

Boisen ville dog godt gå med til, at seminariernes antal indskrænkedes til otte, hvert med to lærere og tyve elever. C. Reventlow ville på ingen måde gå med til en indskrænkning, og heri fik han medhold i seminariedirektionen. I en skrivelse af 17. oktober 1822 fra direktionen til det kongelige danske kan-

CHRISTIAN DITLEV FREDERIK
REVENTLOW.

VAR FRA AARET 1776 TIL 1827 BESIDDER AF GREVSKABET CHRISTIANSSEDE, I 27 AAR FORMAND I RENTKAMMERET OG I 30 AAR STATSMINISTER.

I ET LANGT OG LYKKELIGT LIV BE-
TEGNEDES HVERT AF DINE TRIN, VED
EN FAST VILLIE, ET UROKKELIGT MOD,
EN ITRÆTTELIG STRÆBEN, SOM KUN
HAVDE EET MAAL, DET AT FORTIENE DEN
ROES AF EN TROE ARBEJDER I HERRENS
VINGAARD. SEE, DERFOR BLEV DU SAA
UDMÆRKET ET REDSKAB I GUDS HAAND,
TIL AT FREMME MENNESKE- OG BORGER
HELD, OG VISNE SKAL ALDRIG, HVAD DU
VIRKEDE, THI DEN SÆD SOM HER AF DIG
UDSTRØEDES, I GUD INDVIET JORD LØF-
TER END FULDERE AX IND I AANDERNES
HEM, MODNES FØR EUGHEDEN, UNDER
HANS VARETÆGT, SOM SAGDE: MIT RIGE
ER IKKE AF DENNE VERDEN.

VERE VELSIGNET DIT MINDE!
FULGT VERE DIT EKSEMPEL!

ANDREAS HANSEN.

VAR FRA AARET 1802 TIL 1829 LÆRER VED
VESTERBORG SKOLELÆRER SEMINA-
RIUM.

DIT HØJE VÆRD, VAR LIGESAA SKJULT
FOR DIT YDMYGE HIERTE, SOM DIN STIL-
LE PRUNKLØSE VIRKEN, VAR DET FOR
VERDENS ØJNE, OG DERFOR, FROMME
HANSEN, SKUER NU DIT FORKLAREDE
ØJE, MED HIMMELSK HENRYKKELSE, OF
THI, HINT HIMMELSK MAAL, OG MED HIM-
MELSK FRED, TILBAGE TIL DEN JORD,
HVPOR PAA DU VIRKEDE MED STADIGT
HENBLIK TIL EN HØJERE VERDEN, HVIS
SALIGGØRENDE LYS, DU ALT HER, SØG-
TE AT UDBREDE.

PETER OUTZEN
BOISEN.

VAR FRA AARET 1787 TIL 1831 SOGNPRÆST
I VESTERBORG, OG BIRKET, I 29 AAR FOR-
STANDER FOR VESTERBORG SKOLELÆ-
RESEMINARIUM, OG I 26 AAR BISKOP
OVER LOLLANDS OG FALSTERAS STIFT.

NAAR SAA VART DU GREBS AF DIT
HØJE FORMAAL, CHRISTELIG FOLK, OG
LYSNING, DA LØD BEGÆRSTRET DIN TALE,
EN TALE, SOM IKKE PAA HØISKOLEN
LÆRTE, OG DA RØRTE'S HJERTERNE,
VED EN KRAFT, SOM IKKE BLEV GIVET
DE SKRIFTLØGES STEMME, MÆGTIGE
TALER, FOLKETS NIDRIERE LÆRER, OG
VEN, PETER A. OUTZEN BOISEN, DET VAR
FRA OVEN, AT DU FORLENEDES MED
KRAFT, OG MEDENS SELV FREIGIØHT
DU, TALEN LØSNED END OG, DE SNEVRESTE
BAAND DELSTRØMME, SANDHEDENS LYS,
THI, MEEST ONTAAEDED BLIK.

O HVAD MAA ITRÆTTELIGE DU HAVE
VIRKET, I KIRKEN, I SKOLEN, OG I DET
EENLIGE KAMMER, OG VED DIT SEMINARIUM,
O HVAD VIL ENDNU FREMDELLES DU VIRKE,
THI DU VIRKED PAA AANDEN!

DE VÆRE I EN LANG RAD AF AAR, DENNE KIRKES PRYDELSE.

I Vesterborg kirke er der i marmor et minde for Christian Ditlev Frederik Reventlow, Andreas Hansen og Peter Outzen Boisen. I en linie under de tre tavler står der: De være i en lang række år denne kirkes prydelse. - (Foto: Torben Larsen).

De tre tavlers tekst er følgende:

CHRISTIAN DITLEV FREDERIK
REVENTLOW

var fra 1775 til 1827 Besidder af Grevska-
bet Christianssæde. I 29 Aar Formand i Rentka-
meret og i 30 Aar Statsminister.

I et langt og lykkeligt Liv betegnedes hvert af dine Trin ved en fast Villie, et urokkeligt Mod, en utrættelig Stræben, som kun havde et Maal, det at fortiene den Roes af en troe Arbejder i Herrens Vingaard. See, derfor blev du saa udmærket et Redskab i Guds Haand til at fremme Menneske- og Borgerheld, og visne skal aldrig, hvad du virkede. Thi den Sæd, som her af dig udstrøedes i Gud indviet Jord, løfter end

fuldere Ax ind i Aandernes Hjem, modnes for Evigheden under hans Varetægt, som sagde: »Mit Rige er ikke af denne Verden«.

Være velsignet dit Minde!
Fulgt være dit Eksempel.

ANDREAS HANSEN

var fra Aaret 1802 til 1829 Lærer ved Vester-
borg Skolelærer-Seminarium.

Dit høje Værd var lige saa skjult for dit ydmyge Hierte, som din stille prunkløse Virken var det for Verdens Øjne, og derfor, fromme Hansen, skuer nu dit forklarede Øje med himmelsk Henrykkelse op til hint evige Maal og med himmelsk Fred tilbage til den Jord, hvorpaa du virkede med stadigt Henblik til en højere Verden, hvis saliggørende Lys du alt her søgte at udbrede.

PETER OUTZEN BOISEN

var fra Aaret 1787 til 1831 Sognepræst i Vester-
borg og Birket, i 29 Aar Forstander for Vester-

borg Skolelærer-Seminarium og i 26 Aar Biskop over Lolland-Falsters Stift.

Naar saa varmt du grebes af dit høje Formaal, kristelig Folkeoplysning, da lød begejstret din Tale, en Tale, som ikke paa Højskoler lærtes, og da rørtes Hierterne ved en Kraft, som ikke blev givet de skriftkloges stemme. Mægtige Taler, Folkets nidkære Lærer og Ven, Peter Outzen Boisen, det var fra oven, at du forlenedes med Kraft, og medens selv frigjort du taled, løsned endog de snævraste Baand du, strømmede Sandhedens Lys til mest omtaagede Blik. O, hvad maa Utrættelige du have virket i Kirken, Skolen og i det enlige Kammer og ved dit Seminarium. O, hvad vil endnu fremdeles du virke, thi du virked paa Aanden.

celli er det Reventlows anskuelser, der er nedfældet.

... „Da seminaristernes underholdning ikke ved de øvrige seminarier (præstegårdsseminarierne) falder den kongelige kasse til byrde, så formener vi, at en mindre bekostelig måde ikke vil være at udfinde for duelige skolelæreres dannelse end brugt er ved de øvrige seminarier, der hvert omtrent kunne koste 1000 Rdl. sølv, noget mere eller mindre, en ubetydelig sum imod den store nytte, de have stiftet og fremdeles ville stifte ved at udruste seminaristerne med fornødne gavnlige kundskaber, der ikke opblæse børnene, men der må bidrage til at vække hos dem taknemmelighed til Gud, tilfredshed med og kærlighed til deres stand og håndtering.

Kongens ønske kan ikke, for at gøre en ubetydelig besparelse, være, at de unge skolelærere herefter skulle mindre vel dannes og undervises end hidtil i seminarierne, men på en mindre bekostelig måde at opnå det samme øjemed. Hans hensigt kan ingen anden være end at underrettes, om ikke udgifterne kunne formindskes ved seminariernes ophæ-

velse, og dog intet skår ske i den velgering, han har vist landet ved den nærværende skoleundervisning, der skylder hans landsfaderlige omsorg sin tilværelse, og, som næst fødestavnsbåndets ophævelse, mest har bidraget til at omdanne bondestanden til det, den bør være: til en lykkelig, sædelig og af alle veltænkende, æret stand. Også gå børnene nu i almindelighed gerne til undervisning i de gode skoler, og forældrerne glæder sig ved børnenes fremgang i de dem gavnlige kundskaber, og den flittige skolegang, hvor skolerne er gode, bevirkes af de allerfleste husfædre uden nogen tvang. Børnene gives i skolerne ikke alene undervisning, men også lægges grunden hos dem til en god moralitet og ved denne til at blive gode, lydige, flittige børn og i tiden at vise sig som gode borgere og undersætter, ved at de vænnes til orden, opmærksomhed, renlighed og lydighed, og kærlighed til Gud og menneskene indprentes i deres hjerter“ . . .

Seminarieespørgsmålet blev ivrigt debatteret i aviserne. C. Reventlows indlæg vejede dog tungest, og i sin indstilling af 1. oktober gik kancelliet ind for et mere mådeholdent synspunkt. Kancelliet fandt, at den dannelse, en lærer burde have i almindelighed og faglig henseende, ikke kunne erhverves hos præster og lærere. At ophæve seminarierne ville derfor være „et voveligt forsøg, hvis følger måske endog kunne blive, at alt, hvad der i en lang række af år er bevirket til almueskolevæsenets forbedring, såvel som de dertil også frivilligen på så mange steder gjorde opofrelser, om få år ville gå aldeles tabt ved middelmådige eller udue-

lige skolelæreres ansættelse“. Kancelliet mente dog, at man kunne foretage en del ændringer uden skade.

Ved plakat af 19. oktober 1824 blev det bekendtgjort, at kun seminarierne i Jonstrup, Skårup, Snedsted og Lyngby skulle bestå. Undervisningen blev indskrænket ved, at „kundskab om verdensbygning, geometri, almindelig verdens- og nyere religionshistorie samt populær antropologi i pædagogisk henseende og landhusholdning ikke mere som særskilte fag skulle læres ved seminarierne, men at herefter ved dimissionseksamen skal aflægges prøve på teoretisk og praktisk duelighed til den indbyrdes undervisnings metodiske anvendelse, og den karakter, som derfor meddeles, komme i særdeles betragtning ved hovedkarakterens bestemmelse, således at denne ikke bliver højere end den for hin duelighed erhvervede karakter“.

De „tabte“ fag forsøgte seminarielærerne at indflette under beslægtede fag. Geometri under regning og verdenshistorie under fædrelandshistorie.

Tilbagegangen kunne dog ikke undgås. En mekanisk metode havde for en

stor del erstattet almindelsen. Derved skabtes ikke alene et åndeligt tomrum på seminarierne og i skolerne, men også lærerens mulighed for at hævde en social position gik fløjt.

---

10) Se litteraturlisten.

Vesterborg Seminariums sidste tid:

I plakat af 1824 var det bestemt, at seminariet skulle nedlægges. Af agtelse for Boisen skete dette dog først efter hans død i 1831.

Opløsningen af seminariet skete uden problemer. Lærerne afgik med ventepenge, til man kunne finde en passende ansættelse for dem. En bogsamling på 130 bind blev givet til Jonstrup, og følgende inventar blev solgt ved auktion:

1. En klavremaskine med øvrige gymnastiske redskaber.
2. Et gammelt positur.
3. Et gammelt klaver.
4. 6 skråborde, 7 bænke, 1 bord, 1 lænestol og en forhøjning.
5. En sort lærredstavle.

Det var et tarveligt seminarium.

LITTERATURLISTE:

- 1) F. Rønning: »Rationalismens tidsalder III, I« 1896 s. 365 ff. København 1896.
Joakim Larsen: »Den danske folkeskoles historie 1784-1818«. København 1893, s. 202 ff.
P. Boisen: »Budstikkens udgiver – Præsten F. L. Boisens liv og levned«. 1883, s. 14 ff.
Reglement for det vesterborske Skolelærer-seminarium i Lolland. København 1801.
Viggo Holm: »Plan for Vesterborg Seminarium«. Trykt i »Skole og Hjem« – festskrift i anledning af Lolland-Falsters 50. Stifts-skolemøde. Nakskov 1924, s. 78 ff.
Kollegialtidende nr. 49. 1801.
Reskript af 30/10 1801.
Det danske Kancelli – skrivelse nr. 369 af 30/10 1801. Rigsarkivet.
V. Møller: »Vor ungdom – Fra det ældste Præstegårds-Seminarium«. 1923, s. 33 ff.
- 2) Det danske Kancelli – skrivelse nr. 422 af 11/12 1801. Rigsarkivet.
Reglement for det vesterborske Skolelærer-seminarium i Lolland. København 1801, § 8 ff.
Joakim Larsen: »Den danske folkeskoles historie 1818-1898«. København 1899, s. 3 ff.
- 3) Rasmus Sørensen: »Mit levnedforløb og dets levende berørelse med Almueskolens Historie i Danmark i indeværende århundredes første halvdel«. København 1847, s. 77 ff, 79 ff. og 81 ff.
Daniel Smith: »Udsigt over det kongelige - vesterborske Skolelærer-seminariums virksomhed fra dets oprettelse«, 1831, s. 18 ff.
P. Boisen: »Præsten F. L. Boisens liv og levned«. 1883, s. 18 ff.
- 4) Reglement for det vesterborske Skolelærer-seminarium i Lolland. København 1801, § 10, § 22.
Egeria I, IB s. 423 ff, 391 ff.
Rasmus Sørensen: »Mit levnedforløb...« s. 82 ff, s. 80 ff.
- P. Boisen: »Præsten F. L. Boisens liv og levned«, s. 16 ff.
Åge Christensen: »Seminaristernes oplæring i havebrug«. Trykt i Lolland-Falsters historiske Samfunds årbog 1949-1951, s. 185 ff.
- 5) Reglement for det vesterborske Skolelærer-seminarium i Lolland. København 1801, § 21, § 16, § 17 og § 19.
Egeria I, IB s. 423-432.
Rasmus Sørensen: »Mit levnedforløb...« s. 79 ff.
Hjem og Skole, 7. årgang. 1914 s. 297 ff & 329 ff.
Lærde Efterretninger 1805, s. 651-655.
- 6) Rasmus Sørensen: »Mit levnedforløb...« s. 82 ff.
V. Møller: Vor ungdom 1923, s. 33 ff.
- 7) Rasmus Sørensen: »Mit levnedforløb...« s. 109 ff.
Daniel Smith: »Udsigt over det kongelige Vesterborske Skolelærer-seminariums virksomhed fra dets oprettelse«. København 1831.
Egeria I, 2 B s. 477 ff.
V. Møller: Vor ungdom 1923, s. 38 ff.
For Skole og Hjem 1924, s. 97 ff.
- 8) Daniel Smith: »Udsigt over...«
Reglement for det vesterborske Skolelærer-seminarium. § 27 og § 28.
- 9) P. Boisen: »Præsten F. L. Boisens liv og levned«, s. 18 ff og s. 19 ff.
- 10) Et blad af vore seminariers historie for 100 år siden ved Joakim Larsen. Trykt i Hjem og Skole, 9. årgang 1916, s. 245 ff.
Rasmus Sørensen: »Mit levnedforløb og dets levende berørelse med almueskolens historie i Danmark i indeværende århundredes første halvdel«. København 1847, s. 119 ff.
Budstikkens udgiver. »Præsten F. L. Boisens liv og levned af P. Boisen, 1883, s. 24 ff.
Joakim Larsen: »Bidrag til den danske folkeskoles historie 1818-1898«. København 1899, s. 1-14.

Fra det gamle Moseby

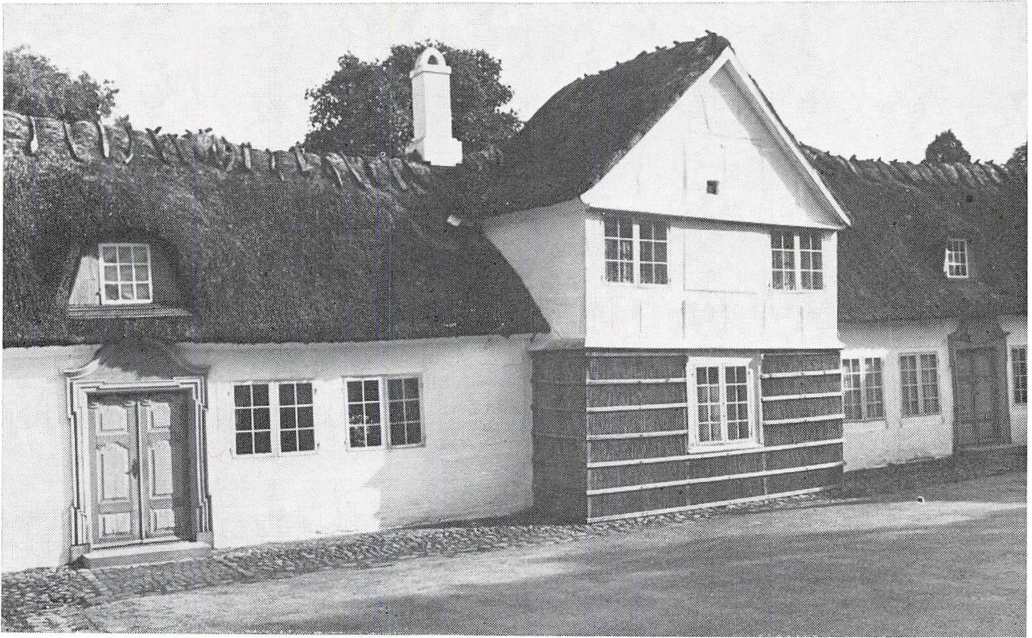
I en gammel stilebog skrev i 1947 den da 85-årige snedker Larsen nogle erindringer fra sin barndomsby Moseby på Falster.

Jeg er født i Moseby den 7. marts 1862. Når jeg nu skal fortælle om Moseby, bliver det fra sidst i tresserne og først i halvfjerdserne. Til Moseby hører 16 temmelig store gårde på omkring 70 tdr. land, deraf de 20 mose; de 9 gårde ligger ude omkring byen og de 7 inde i byen. Den 8. er præstegården, som er langt den største på 120 tdr. land, deraf er de 40 mose. Jorden var delt i 7 marker, men nu er de 4 bageste skilt fra til 4 statshusmandsbrug; ude ved Østerskov er da endnu et lille stykke skov, som hører til præstegården, så der altid er brændsel nok til præstens. Præstegården er en gammel i 4 længer sammenbygget gård, hvoraf dog forpagterboligen går lidt udenfor.

De tre huslænger er tid efter anden bygget om, men stuehuset har endnu sin oprindelige gamle ærværdige stil og er meget hyggelig. Til præstegården hører en stor have på 6 tdr. land med mange gamle og sjældne træer, og igennem haven går en dyb, bred grøft, hvoraf vandet fra

byens jorder løber over moserne og ud i Østersøen. I min barndom var den to steder delt i to arme omkring to små øer med træer og blomsterbede. Midt i haven kunne lukkes for vandet, til det fik en vis højde og kaldes „kanalen“. Over denne var der i midten en smuk træbro med et fint rækværk ved siderne, men det er nu væk. Under stormfloden 1872 gik vandet over moserne helt op til præstens have, og langs moserne kunne man kun se piletoppene.

Den gang måtte folk fra Moseby ned til Hesnæs at hjælpe med at redde. Et par gamle folk, Anders Otte og hustru, hvis hus vandet havde ødelagt, boede hjemme hos os hele den vinter. Langs med præstegårdsavlingen og gennem skoven er en gangsti, hvor nu folk uhindret kan cykle ned til Hesnæs (den gang var der ingen cykler), men da der i den tid var skel mellem hver mark, var der over gangstien anbragt en stente med et trinbræt på, så folk kunne krybe over. Der må vel have været 7, for den ved skoven kaldte man „Syvstenten“. I Moseby er to gadekær, det ene ved præstehaven, det andet midt i byen. Den gang sagde man ikke gadekær, men gadestøling, og den

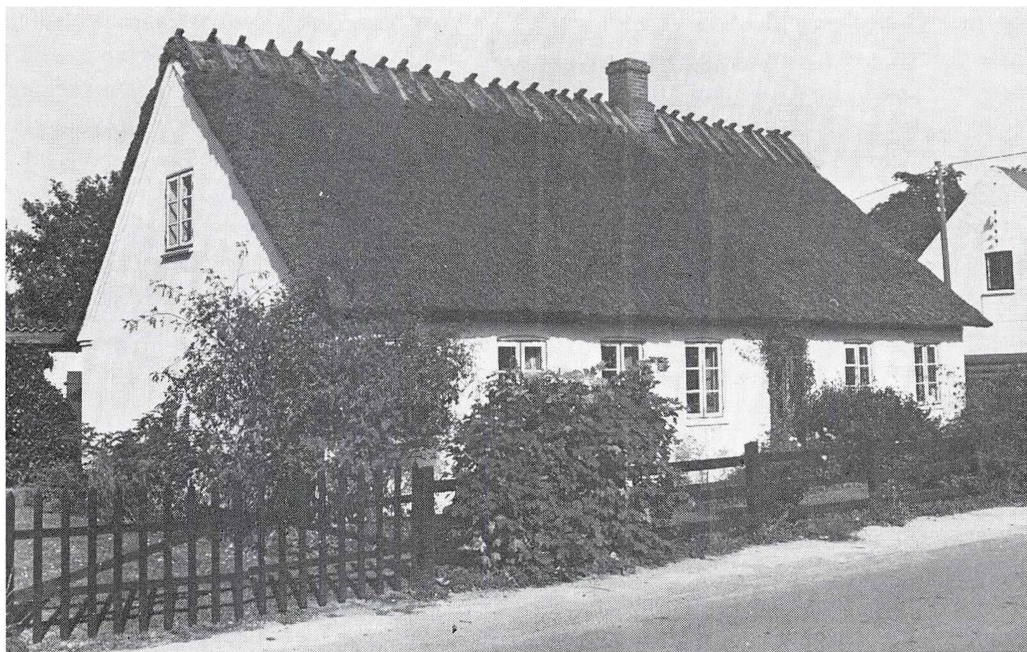
Moseby præstegård har gamle særprægede bygninger. (Foto: Torben Larsen).

mand, der boede nærmest, fik Stølen til fornavn; i den tid hed han Jacob og blev kaldt StøleJacob.

I Moseby var den gang fire vævere, to skræddere og to skomagere, hvoraf den ene havde en lille høkerhandel, og her var også byens brevsamlingssted, da posten ikke den gang blev bragt til hver husstand. Husmændene holdt ingen avis, og bønderne var vist som regel to om en avis, så alle bekendtgørelser skete ved gadestævne, og til at kalde folk sammen brugte man at tude i et horn. Hus-

mændene havde et kort træhorn, bønderne et noget længere af messing. Når der blev tudet stødvis tut-tut-tut, betød det ildebrand, og her gjaldt det at møde mand af hus. Bønderne, som skulle møde med vandtønde, var dog gerne to om en vogn, og når så den ene boede uden for byen, tog det gerne nogen tid, før de kom afsted.

Midt i Moseby lå skolen, en af Frederik den Fjerdes. Til skolen hørte den gang en stor have og 4 tdr. land agerjord, og da en del af lærerens løn bestod

I Moseby findes stadig nogle af de gamle, stråtekte huse. (Foto: Torben Larsen).

af hør og halm, kunne der holdes 4 køer og 1 hest. Overfor skolen på den anden side gaden lå dengang byens smedie, og her udenfor var byens samlingssted, når oldermændene havde en bekendtgørelse. Bestillingen gik på skift; dog var det gerne den samme mand, der tudede mod en mindre godtgørelse.

Læreren, da jeg begyndte at gå i skole, hed Lindholm, men han var dengang noget tunghør og holdt hjælpelærer. I 1872 tog Lindholm sin afsked og flyttede til Aastrup som bogholder for Aa-

strup Sparekasse, som han selv var med til at stifte. Da Lindholm tog afsked, ville beboerne gerne beholde den daværende hjælpelærer Olsen, men trods indtrængende indstilling valgte biskop Monrad en lærer Petersen fra Lolland. Herefter blev folk meget forbitrede, og der blev agiteret for oprettelse af en friskole. I den anledning blev der sammenkaldt til et møde hos daværende gårdejer Peter Kristensen, men ved mødets begyndelse kom pastor Hegnet og satte sig ved bordenden. Da han havde hørt lidt på

talerne, sagde han: „Ja, I kan godt oprette en friskole og antage en lærer, men den lærer skal I selv lønne, men I skal også lønne den lærer, der er kaldet; det slipper I ikke fri for“. Da folk hørte det, faldt sagen hen. Lærer Petersen var også en meget god lærer, men da han havde været her tre år, søgte han og fik embede på Lolland. I efteråret 1875 kom så lærer Sas Nielsen, som så 1898, da den nye skole blev bygget, flyttede derop som førstelærer. Skolen blev nu delt i 4 klasser, og der blev antaget en andenlærer.

I min barndom var der skel imellem hver mark, og over vejen var så et led her. Ved enden af gaden hed det Østerled og Vesterled. Ved Østerled synes jeg dunkelt at kunne huske et led, men ved vestre har jeg aldrig set led, men udenfor, hvor vejene skiller, var en lille grøn plet, som blev kaldt „Starepletten“.

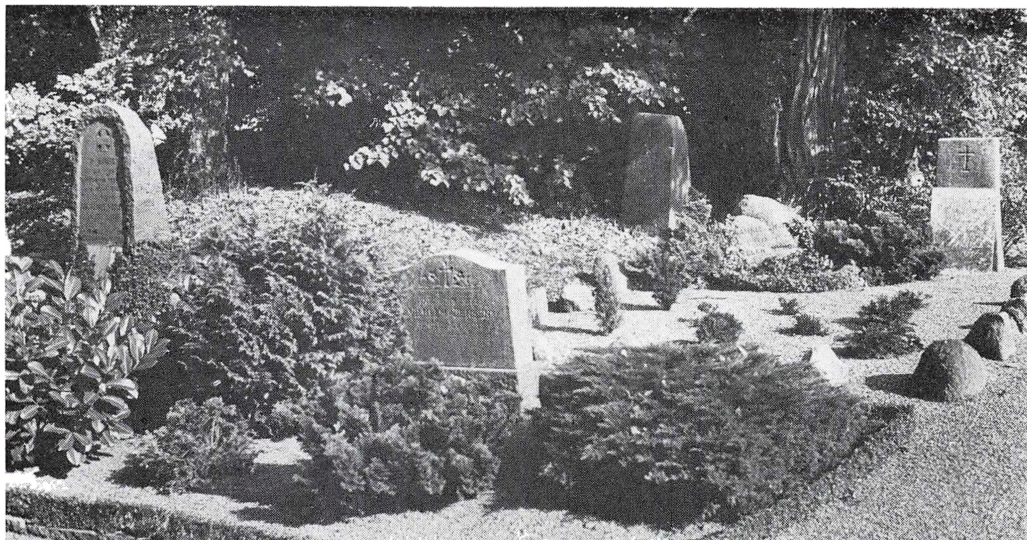
I Aastrup lå i min barndom en gammel smedie, og uden for den stod en vejviser af træ. Hvad der stod på den, har jeg aldrig kunnet se, men folk fik vel besked hos smeden. Den gamle landevej fra Grønsund til Nykøbing går jo gennem Aastrup og vester ud forbi Lundeskolen, til vejen drejer mod syd op igennem Horbelev. Jeg tænker mig, at mange af de rejsende, som Marie Grubbe færgede over, kom den vej. – I Lindholms tid hed læreren i Lundeskolen Kolmann, men om ham husker jeg ikke andet, end at der blev sagt, at han lignede Frederik den Syvende. I Lundeskolen gik børnene fra Aastrup og nogle fra Horbelev sogn. Men da den nye skole kom i Moseby, blev børnene fra Aastrup

flyttet derved, og Lundeskolen blev solgt. En tid boede kunstmaler Peter Ilsted i skolen, senere har der boet forskellige. Ved skellet mellem Aastrup og Vejringe ligger sognets forsamlingsbygning, der blev opført i efteråret 1897.

Da pastor Hegnet tog sin afsked i 1873, kom så pastor Glahn. Han kom fra Strynø, hvor han vistnok havde været både præst og læge, noget folk den gang meget benyttede sig af og fik som regel gratis både hjælp og råd. Jeg selv var engang syg, vistnok af influenza, en dengang ny og ukendt sygdom, og da jeg tit kom i præstegården, beklagede jeg mig for pastor Glahn, som sagde: „Ja, der er ikke andet, end De skal have nogle kininpiller, og dem kan De få hos mig“. – Jeg fik pillerne, sagde tak, men glemte at spørge, hvad de kostede, og sådan gik det vist mange. – I sine sidste år holdt pastor Glahn kapellan, en pastor Fick, som også blev gift med frøken Margrethe Glahn. – Pastor Glahn døde 1892 og blev begravet på Aastrup kirkegård, hvor beboerne rejste en mindesten, hvorpå der står: Rejst af en taknemmelig menighed. – I efteråret 1892 kom så pastor Krarup, som i året 1911 blev afløst af pastor Degenkolv, der også ligger begravet på Aastrup kirkegård.

Aastrup kirke ligger på en temmelig høj bakke, og vejen derop til kaldes „Klokkerbanken“. Kirken er fra det 12. århundrede og er en lille hyggelig landsbykirke. Det hvælvede loft er fra gammel tid rigt dekoreret med kalkmalerier, men som i mange år har været kalket over. Nu er man dog begyndt at fjerne kalkpudset, og det er meningen, at kalk-

På en skovklædt høj på Aastrup kirkegård ligger flere af Mosebys kendte præster begravet. (Foto: Torben Larsen).

malerierne skal friskes op. I koret er på den ene væg anbragt to trætavler, hvor navnene er skrevet op på alle de præster, som har været ansat ved kirken. I altertavlen er et smukt maleri af Jesus hos de to apostle i Emaus. Prædikestolen, som er fra midten af det 17. århundrede, er i barokstil med figurer af de fire evangelister. De nuværende kirkestole er fra 1883, da der også blev lagt nyt gulv. En af de betydeligste præster fra den ældre tid er vistnok pastor Bjerring, der også i sin tid ejede kirken; han ligger begravet i en skovklædt høj midt på kirkegården, hvor der er gravet vej, så man kan gå ind til mindestenen.

I præstegårdshaven skal der i pastor

Bjerrings tid have stået flere lysthuse og løvhytter, et abebur med stang samt flere mærkværdigheder, som nu allesammen forlængst er væk. – Efter pastor Bjerrings død overtog så beboerne kirken, og der blev valgt tre mænd som kirkeværger. Nu, da både præst og lærer er på fast løn, er alle kirkelige handlinger gratis, men før den tid bestod en stor del af lønnen i offer. Ved de tre store højtider blev der til hver husstand udsendt offersedler med påskrevet navn. Præstens sedler var hvide, men til lærerne var der røde og blå, for at hver lærer kunne kende sine. I offersedlerne blev indlagt et pengestykke efter evne og hartkorn. På første højtidsdag gik så

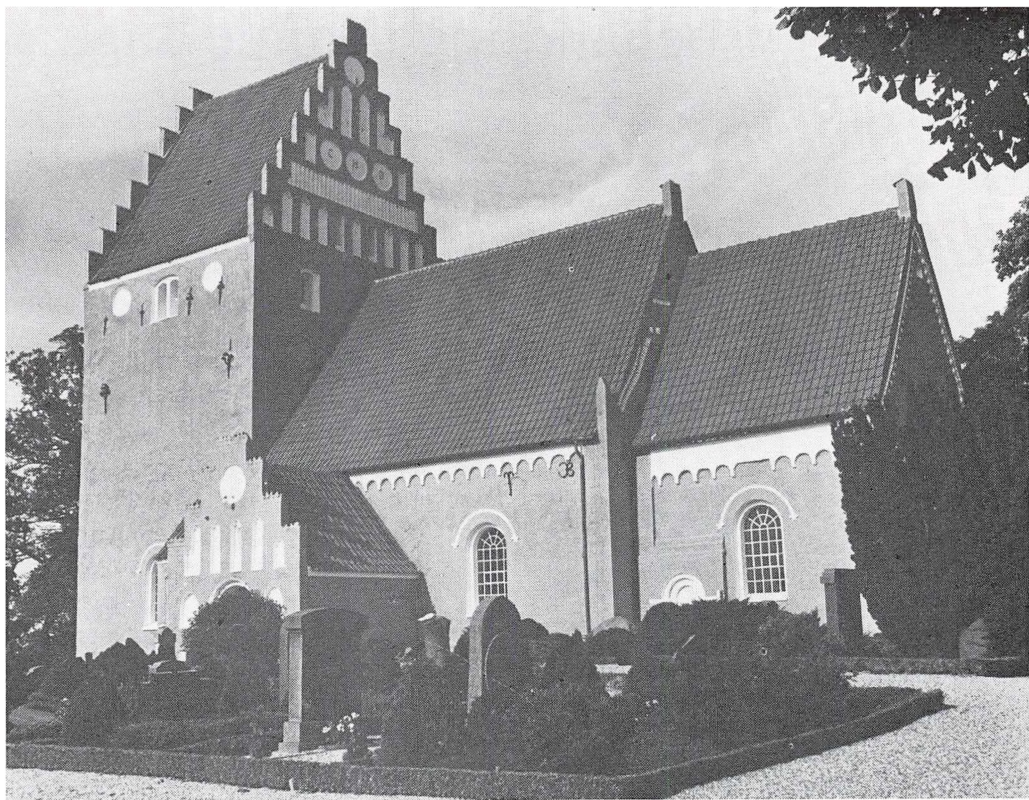
folk til offers. I en lang række gik man op til alteret, hvor man lagde præstens offer, og på tilbagegangen lagde man lærerens på degnestolen. Ved bryllupper gik hele følget til offers, men ved barne-dåb gik først gudmoderen med barnet på armen, og bagefter gik så fædrene. Ved begravelser skete betalingen i præstens og lærerens hjem, og størrelsen rettede sig gerne efter mandens økonomiske evner.

Penge var der dengang ikke mange af. En arbejdsmand fik 65 øre og kosten på dagløn og på akkordarbejde vel 1 kr.; hvis han tærskede med plejl, fik han hver 21. td. af byg. I halvfjerdserne fik de fleste gårdmænd tærskemaskine, så blev kun rugen tærsket med plejl. Det var for at få tækkehalm. Tærskemaskinerne var altid til hestekraft med to eller tre heste for, eftersom hvor stor maskinen var. For at holde hestene i cirklen blev der fastgjort en tynd stang i midten af bommene og hen til hestens bidsel. På midten af bommen, som gik tværs over kamhjulet eller centrum, var der en stor briks, som kusken stod på. Det var altid en skoledreng, og daglønnen for sådan en dreng var så fuld kost og 2 eller 4 skilling.

Dengang regnedes penge i daler, mark og skilling. En del af pigernes løn var ofte et stykke lærred og et pund uld. I den tid dyrkede alle folk hør, som de så selv arbejdede op og sendte garnet til væver. Der var også på de fleste gårde en stor flok får, så pigerne fik lært at karte, spinde og strikke. Det var altid i de lange vinteraftener, den slags arbejde øvedes og kaldtes at sidde aftenssæde.

I den tid havde også enhver husmand 1 får og 1 gås. Når så om foråret der kom gæslinger, måtte børnene ud på gaden, hvor der var græs langs grøfterne, og vogte gæs, at ikke kragerne tog gæslingerne. – Efter høst blev kreaturerne sluppet løs, og så fik husfolk som regel lov at slippe får og gæs ind på marken, dér hvor manden havde høstet, og kone og børn fik lov at samle aks, altid hvedeaks, som så blev tærsket, og kornet byttedes hos mølleren for hvedemel. – I den tid måtte folk selv brygge og bage. Efter høst var det skik, at enhver høstmand og sommetider tjenestefolkene med af madmoderen fik foræret en ret stor rund kage, som kaldtes Myggerruskage. Tyendet bar vel deres hjem til forældrene. Da folk selv bryggede øl, var der ved hvert hjem et stykke jord med humle. De fleste folk ejede også en kværn, hvor de selv kunne male maltet. Der blev brygget godt øl og tyndt øl, og på bøndergårdene blev der hvert år lagt en tønne særlig stærkt øl til side, og som blev kaldt gammeløl.

I gamle dage måtte enhver, som holdt køer, selv kærne deres smør, og det blev jo ikke alle steder lige godt. Herregårdsmør blev altid regnet som det bedste. Her i Moseby kom det første fællesmejeri, mens jeg endnu gik i skole – den første mejeriejer hed Lassen, men han var her kun få år, så kom sidst i halvfjerdserne Tolderlund – han var en meget energisk og dygtig mand, som fik indlagt damp og centrifuge. Tolderlund rejste året ????, og mejeriet blev andelsmejeri. I året 1908 blev der i Aastrup opført et mere moderne mejeri.

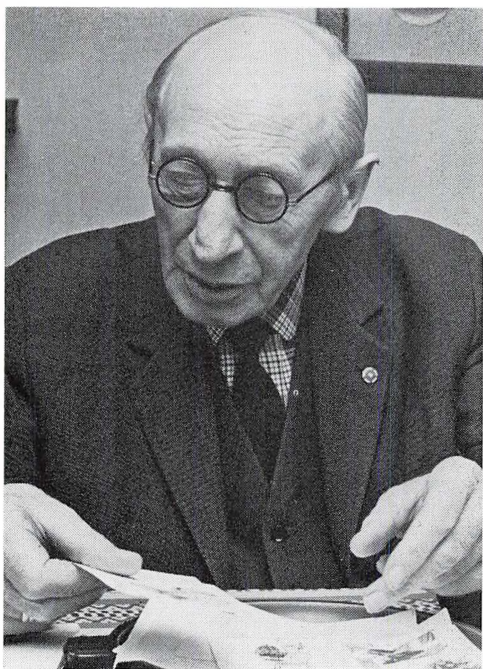

Aastrup kirke ligger på en høj bakke og syner langt rundt i landskabet. (Foto: Torben Larsen).

Sygdomsbehandling i gamle dage

Af R. K. Nielsen †

R. K. Nielsen, der skrev megen lokalhistorie om Østlolland.

At få hjælp i sygdomstilfælde eller ved ulykkestilfælde på landet i svundne tider var ofte et stort problem, hvorfor man gerne opsatte dette med at hente en doktor så længe som muligt. Døden skulle helst være i forstuen først – og det blev da ofte for sent. De få doktorer, der

fandtes, og efterhånden blev, boede gerne i byerne, hvor de så skulle hentes med hestekøretøj og ages hjem igen. Og at få doktor dengang var ikke billigt, da patienten selv skulle betale denne. Sygekasser var jo endnu i deres vorden. Havde man råd dertil, kunne man have akkord med en doktor og betale denne et vist årligt beløb for at være ens læge, som man så kunne henvende sig til eller hente, om det var nødvendigt. Men småkårsfolk havde jo sjældent råd til dette, og at bede om fattighjælp krympede man sig ved så længe som muligt.

Blev en småkårsmand alvorligt syg, og en doktor blev højst nødvendig, ja, så måtte man først hen hos en gårdmand og bede denne hente doktoren. Var hans heste så i marken, skulle de jo først hentes hjem og have seletøj på. Fjælekassevognen skulle trækkes frem fra portrummet, og der skulle spændes for. Manden skulle have sin pæne frakke på og piben tændt, og så skumplede vognen afsted mod byen. Det var ikke asfalterede veje; man havde ofte kun jord- og grusveje med stenfyld i gamle hjulspor. Nåede man så endelig doktorens bolig, var denne måske lige kørt til en patient en mils vej ved byens modsatte side. Ja, så måtte

man spænde fra og vente, til doktoren kom tilbage. Han skulle så måske have en bid brød og en dram inden næste tur, mens kusken fik spændt for igen og spændt doktorens stol fast på vognen bag i denne. Doktorens stol var en lun, læderbetrukken stol i lighed med en gammeldags lænestol og forsynet med remme, der holdt den fast hængende mellem vognens sider, ca. $\frac{1}{2}$ meter over vognbunden. Under kørselen gyngede den altså behageligt i sine remme, hvad nok kunne gøres nødtigt på de ujævne veje, i særdeleshed når vognen ingen fjedre havde. – Om vinteren var doktoren i pels. – Endelig nåede man så ud til patienten – for sent eller tids nok, som det nu kunne mage sig. Skulle den syge så have mikstur fra apoteket i byen, skulle kusken, der agede doktoren hjem, have denne med tilbage – måske atter med ventetid ved apoteket. Det kunne godt tage sin tid, inden patienten kunne få lidt lindring. Men det var jo hårdføre naturer da.

Da sygekasserne så opstod, blev der lidt mere mulighed for småkårsfolk at få doktor. De mere velhavende havde stadig akkorder, til de større sygekasser og fortsættelseskasserne opstod. Befordringsforholdene ordnedes også til hjælp for ikke selvbefordrende, idet det nu blev pligtarbejde for sognets eller byens gård- og hesteejere på skift at køre de såkaldte sygekassature for ubemidlede. Var en patient ikke mere syg, end at han kunne tage køreturen til byen, blev en gårdmand tilsagt til at køre for patienten en bestemt dag. Var han derimod sengeliggende og skulle have doktor, tilsagdes en til at hente denne og en anden til at køre doktoren hjem

igen. Senere kunne man få en vognmand til at køre, og kommunen betalte så denne. Da bilerne kom, kunne man hos en kontrolbestyrer hente en chaufførseddel, der så kunne køres på, f. eks. med en rutebil eller vognmand. Havde man doktoren i hjemmet, fik denne eller hans vognmand sedlen, som så i alle tilfælde indløstes af kommunen.

VANSKELIGT AT FÅ LÆGEHJÆLP

Omkring år 1880–85 tjente far på en gård i Majbølle – ca. 1 mil fra lægen i Saks-købing. Han fik engang dér en ondartet byld i halsen, der til sidst var ved at kvæle ham – og først da rumlede hans husbonds fjælekasseevogn afsted efter en doktor. Men det tog tid, inden denne nåede frem, og da mente man alt på gården, at far var kvalt og døden sikker. Men i ellevte time tren doktoren ind i kammeret og så straks, hvad klokken var slået, smed pelsen og halede en kniv frem, åbnede fars mund og gav bylden et snit. Blod og materie væltede ud, og lidt efter lidt kom åndedrættet i gang igen – livet var reddet denne gang.

I 1892 havde far atter brug for lægehjælp. Han var da skovarbejder, og under arbejdet med træfældning styrtede en dag en gren ned over ham, skrællede huden af hans pande, så det ene øje dækkedes. Om hans makker fik det dækket lidt med en lømmetørklud eller et halsklæde, véd jeg ikke. Far travede da hjem, blødende og ør for her at blive vasket lidt og få en lidt renere klud bundet om. Mor var ved at besvime. Men så travede far atter afsted den ca. 10 km lange vej til Saks-købing for dér hos doktoren at

blive syet og få såret ordnet. Ja, og så var der spadsereturen på 10 km hjem. Cykel kendtes ikke, og køretøj var vanskeligt at få. Så vi kan vist godt sige med sandhed, at der var hårde naturer til i gamle dage, hvor doktorhjælp var vanskelig at få. Var nogen lidt hurtige til at hente doktor, havde man ironiske bemærkninger om det.

HESTEN KUNNE TÅLE DET

Om doktorkørsel til sin husbonds gård har far fortalt følgende fra sin ungdom:

Husbonden havde fået en hest, der var så ualmindelig til at løbe. Tilmed var den så stivmulet, at kusken aldeles ikke kunne bremse den i farten – dog ville den ikke løbe løbsk – så det var især på hjemture, den satte fart på. Far hentede altså doktoren, og det gik hjemad i strygende fart, så vognen slingrede. Far havde stemt fødderne mod vognens forsmæk og holdt i tømmerne af alle kræfter, men intet hjælp. Pludselig tordnede doktoren bag i vognen:

„Kør ikke så stærkt“!

„Nej, hr. doktor“.

En stund efter brølede doktoren igen:

„Kør ikke så stærkt, siger jeg“!

„Nej, hr. doktor“.

Men intet hjælp – Lotte standsede først hjemme, og doktoren kravlede af, følte Lotte på bringen, rystede på hovedet og mumlede:

„Ja, den hest kan jo tåle det“.

DE KLOGE KONER

Men hvad klarede man sig med og hvordan i de tider, da doktor var vanskelig at

få fat i? Ja, datidens kvinder havde mange gode husråd til rådighed, og smeden kunne jo årelade en, om man skønnede dette på sin plads. Men ellers havde man kloge koner. Den sidste kloge kone i Soesmarke, Gamle Karen, var ikke helt almindelig, og nogle af hendes kure har jeg hørt om, men hendes magiske formularer har hun aldrig røbet.

Her blot et par kure.

Havde man fået et sår, der vedblev at bløde, skulle man standse blødningen med spindelvæv (godt med støv på).

Havde man fået bi- eller hvepsestik, skulle man behandle dette med det sejge mudder fra rendestenens bund – eller stikke den stukne finger dybt i det stinkende dyb. Havde man tandpine, skulle man væde en klud i brændevin og lægge ved den syge tand – eller holde munden fyldt med brændevin, så længe man orkede dette.

Havde man vorter, skulle man stjele en flæskesvær, gnide vorterne dermed og så grave den brugte svær ned – helst under syltstenene på et hus, så ingen kunne passere over stedet. Skete dette nemlig, så ville den uheldige få alle ens vorter på sig.

Men at skære for blegspot var vel nok Gamle Karens speciale. Især unge kvinder kom til hende, medbringende smør, æg en pølse eller andre gode sager som vederlag for Karens indsats. Nå, dagen efter gik Karen i stilhed ud i sin have – kom nogen og talte til hende, var det hele omsonst, og Karen måtte så begynde helt forfra – måske en anden dag. Men ellers skar hun kviste af 9 slags træer, bandt dem sammen og hængte dem op i sin skorsten – alt under fremmumlen af en magisk tryl-

leformular. Og så biede man på resultatet, som mange bevidnede godt.

Sværere ting kunne Karen også give råd for. Skulle en mand i krig, skulle han bare skyde en kugle ind i et træ før afrejsen, så ville ingen fjendtlig kugle kunne ramme ham.

Stredes et udlevet menneske længe med døden, skulle man sætte gløder i en træsko under sengen. Dette ville fremme hinfarten og forløse den syge og døende hurtigt.

Havde nogen et langt sygeleje, skulle der sættes en bøtte med vand under sengen. Dette ville lindre.

Ville nogen gerne leve længe, skulle man plante en valnød i en træsko, lade sit vand derover og plante det hele i jorden. Så kunne man ikke dø, så længe træet groede. Pintes et gammelt menneske længe, inden døden ville komme, prøvede man somme tider at fælde et hylde træ ved stedet, hvis det skulle være plantet med dette formål, for at den gamle hurtigt kunne slippe ud af lidelserne.

Var en frugtsommelig kvinde angst for fødselsveerne, kunne hun fries fra disse og få en smertefri fødsel, om hun forinden var krøbet gennem en følham (en hoppers fosterhinde), men, ja, der var et meget alvorligt men derved – barnet ville da blive en varulv (ville i perioder være i ulveskikkelse og en glubende ulv).

En sådan stakkel kunne kun reddes, hvis et andet menneske uopfordret sagde til staklen: „Ja, men du er jo en varulv“. Så var den onde magt brudt og staklen som andre mennesker.

Var man bange for, at en død ville stå op af graven som genganger, skulle man

blot så hørfrø på denne, så kunne den døde ikke „gå igen“, som man sagde.

Havde man mareridt . . . Maren er et overnaturligt væsen eller åndevæsen, man i gamle dage mente om natten kunne ride både heste og mennesker. („Ih, hvor Maren red mig i nat“). Hos hesten flettede den (hun) under ridtet de såkaldte marelokker i hestens manke. Lokker, der er umulige at rede ud, da de er som flettede bag fra, så de skal redes ud fra den ende af mankehårene, der er fastgroet på hestens hals, og ikke fra den frie hårende.

Hos mennesket sætter Maren sig på dets bryst under søvnen, klemmer strubben sammen og forvolder derved en svaråndenød, som mennesket næsten ikke kan vågne fra.

Led man af dette, skulle man sætte sine sko, så næserne vendte bort fra sengen om natten, mens man sov. Kom Maren så, ville hun tro, man var ved at gå fra sengen – stå op – og hun ville da fare videre til en anden. Stod skoene derimod, så næserne vendte mod sengen, så vidste Maren, at man var i denne, og ville da ride en. Hjælp dette ikke, skulle man prøve at bore et hul i en vægstolpe og lave en told eller prop, der kunne passe i hullet. Når så Maren næste nat havde ridt en, ville den tro, at den kunne forsvinde gennem hullet og prøve derpå. Så skulle man hurtigt sætte tolden i hullet, og Maren var så fanget dér og kunne aldrig mere komme ud og ride en.

Havde Maren ridt hestene om natten, fandt man dem våde af sved i stalden næste morgen. Havde man mareridt, og et andet menneske bare kom og talte til en, var ondet straks ovre.

Gamle Karen med de mange gode råd døde 1915.

KÆBEN GIK I LED

Af Sakskøbing-læger, hvis navne de gamle har nævnt, eller hvis navne jeg husker fra min ungdom, kan jeg nævne: Andersen, Hegn, Krohn, Fugl, Halvorsen, Langhoff, Nielsen, Glerup og Haagen, og der har været andre, jeg ikke husker. Halvorsen, der også kaldte sig øjenlæge, var vor læge i mit hjem, så ham kender jeg bedst. Han var en typisk læge af den gamle skole, lidt hård og bydende måske, så mange kvinder havde lidt hjertebanken, om de skulle til lægen. Efter en kort hilsen lød det barsk: „Nå, hvad fejler De?“ Og så begyndte han ellers at skrive recepten, før patienten havde fået samlet sig lidt og kunne begynde sin forklaring. Mange historier tillægges ham – også den om konen, hvis kæbe var gået af led, men om det er med rette, véd jeg ikke. Denne: En kone havde gabet over sig, så hendes kæbe var gået af led, og hun måtte da gå til lægen. Da lægen spurgte, hvad hun ville, kunne den arme kone jo ikke svare, bare lalle lidt og pege på sin kæbe. Lægen - eller doktoren, som de gamle jo altid sagde – der vel havde travlt, blev irriteret, da han mente, at konen bare stod og skabede sig og gjorde nar af ham, hvorfor han drev hende en knaldende lussing . . . så kæben gik i led.

Konen, der troede, at det var kuren, der skulle til, sagde nu høfligt: „Farvel, hr. doktor. Hvor skal De have mange tak. Det var dejligt“. Så forsvandt hun, mens doktoren måbende så efter hende.

Havde en doktor en patient, der kræ-

vede særlig pleje og tilsyn, kunne en sådan blive indlagt på det lille sygehus i Juniorsgade i Sakskøbing i hvert fald til op mod vor tid. Nu er der jo sket store forbedringer både med hensyn til sygehus og adgang til lægehjælp.

SYGEPLEJERSKERNE

Sygeplejersker på landet er jo af nyere dato med oprettelse af de såkaldte sygeplejeforeninger, der så antog en sygeplejerske for distriktet. En sådan sygeplejeforening var opstået her i Majbølle sogn, og jeg husker endnu fra min barndom det lille stråttækte bindingsværkshus ved landevejen gennem Soesmarke, hvor sygeplejersken boede. Denne var jo i starten tænkt som en plejer af de syge, men for de små hjems vedkommende også som hjælp i huset i dagliglivet – madlavning, rengøring til daglig, børnepasning og lignende – når husmoderen var sengeliggende. Det hed sig, at de f. eks. skulle gøre det daglige kvindearbejde på et tre tønder lands husmandssted, malkning iberegnet. Dette sidste faldt dog bort i min tidligste barndom omkring 1895, så det kun blev det indendørs kvindearbejde, der krævedes af en sygeplejerske. Og nu er det jo kun den syge, hun skal tilse og tage sig af.

Kravene er jo blevet større og antallet af hjem ligeså, men den gamle ordning havde jo sin charme. Jeg husker således omkring 1905, at mor var syg, og vi havde frk. Jensen i huset nogle dage. Hvad vederlaget var, husker jeg ikke – muligvis 1 kr. om dagen, da hun jo spiste hos os. Hun vimsede så rundt i huset dagen igennem og blev der gerne til sengetid,

men det var aftenerne, jeg glædede mig til, for så flyttedes et lille bord hen ved moders seng (vi havde jo kun én stue i brug), og så spillede vi alle kort. Mor kunne godt ligge i sengen og spille med, så det var jo helt spændende. Vi spillede Brus – spillet med de tre matadorer: Brus, Spids og Sparotte. Heldigvis blev mor jo rask. Frk. Jensen skulle andet sted hen, og så blev der kun sjældent tid til Brus – men stunderne huskes . . . Kl. 9 gik frk. Jensen, og så kravlede far og jeg i vore senge, og lampen slukkedes, og snart sov vi så alle i det lille hus, mens vinden sukede om gavlen og rykkede i kronerne på de høje, dystre graner i den nære skov. En kat mjavede under vinduet, uglen tudede i det store gråpæretår – og så sov vi fast.

Før sygeplejerske var ansat, var nabo-hjælpsomheden stor, ikke mindst på de små steder, hvor manden skulle passe sit arbejde, selv om konen var syg, og der ingen hushjælp var.

Men så kom nabokonerne på skift, redte den syges seng, fejede gulvet, malkede koen, fik børnene i skole og kogte måske en gryde sulevælling, så stor, at familien havde varmemad af denne til en tre-fire dage. En gryde vandgrød og en tallerken stegeflæsk var jo også nemt at gå til i de følgende dage (mælkegrød).

Og betalingsskalaen var denne:

„Jeg kan komme til at trænge til en gentjeneste af dig igen en anden gang“.

Penge blev aldrig nævnt.

NÅR JORDEMODEREN HENTEDES

Egnens første jordemoder, jeg har hørt navn på, var Madam Husum – gift med

skovfoged Husum, „Danemosehus“ i Soesmarke. – Han havde forresten prøvet midlet med at skyde en kugle ind i groende træ, før han drog i krig – og det havde stået sin prøve, idet Husum kom hjem uskadt af fjendens kugler.

Fru Husum var vist nok en typisk jordemoderskikkelse med jordemodertaske og det hele. Betegnelsen jordemodertaske bruges jo endnu her på egnen for en rummelig dametaske. At hun ej heller var rådvild, viser en lille munter historie, jeg har hørt om hende – denne:

Hun var blevet hentet en nat og var også, måske lidt søvndrukken, kommet til vogns, og det gik i strygende fart mod stedet, hvor storken ventedes. Hun havde husket jordemodertasken, men ikke det hele, man gerne besørger, før man tager i byen, og det mindede hende nu, som hun enlig tronede i vognens bageste agestol bag kusken. Men Madam Husum var ikke rådvild. Benklæder brugte den tids kvinder med de lange varme skørter jo ikke, så det var bare at hale lidt op i disse og lade sig glide ned på hug mellem agestolene. Og den smule væde forsvandt jo hurtigt mellem vognbundens fjæl i revnerne.

Man skulle helst køre godt til, om man skulle hente jordemoder i gamle dage. Vejene var jo ikke gode og ofte lange – og biler kendte man jo ikke, kun hestespand. Hørte man således en vogn køre hurtigt forbi en gård eller hus, sagde man gerne: „Det må være en, der skal efter jordemoder, siden han kører så stærkt“.

Og så man en enlig kusk køre med en tom agestol bagest i vognen, sagde man:

„Han kørte med to agestole i vognen, så han skal nok efter jordemoder“.

Af respekt for jordemoderen regnede man med, at hun skulle have en agestol for sig selv.

Når jordemoderen var nået frem, var nabokonerne, der skulle i kvindestue hos barselkonen, gerne ankommet, mens manden (faderen), om det var i et indsidderhus med kun een stue, måtte se at fjæle sig i huggehuset eller et andet afsides sted – et toilet havde man jo ikke – til begivenheden var overstået.

Madam Husum afløstes af Madam Lund, gift med skovarbejder Hans Lund, der altså blev jordemodermand eller jordefader, som nogle kaldte ham. Datidens jordemødre skulle være gifte kvinder, der selv havde prøvet at føde et barn. – Til Madam Lund var nu bygget en jordemoderbolig på hjørnet mellem hovedlandevejen og Præstestrædet i Majbølle. Skrædder-Mads boede på modsatte hjørne. – Blandt de mange ansvarsfulde hverv, Madam Lund kom ud for i sin tid, blev også det at tage imod mig som ny verdensborger – nu for 72 år siden.

Jordemoder Madam Lund havde engang taget imod en arving hos smed Rasmussen (en ud af 13) i Majbølle. Fødselelen var sket, men moderens blødning ville ikke standse trods al Madam Lunds jordemoderkunst. Hun beordrede derfor faderen, smeden, afsted til doktoren i Saksøbing for dér at afhente middel til blødningens standsning, og det var en sen aften eller nat. Telefon og bil fandtes ikke, så smeden måtte afsted på cykel. Imidlertid var doktor Halvorsen til selskab på dampmøllen, så det tog sin tid

at få fat i ham. Madam Lund blev nu nervøs og beordrede en anden mand, P. Larsen, afsted for at hente smeden. –

P. Larsen havde nok en cykel, men ingen lygte, hvorfor F. Larsen måtte hjem og hælde olie på staldlygten, som så P. Larsen rullede afsted med holdende i hånden. Men også P. Larsen blev for længe borte, hvorfor der for tredje gang måtte søges bud afsted til Saksøbing. Denne gang blev det gårdejer L. Brandt, der blev vækket i sin sødeste nattesøvn og sendt afsted. Han nåede dog kun at få spændt sine to hurtigste heste for fjedervognen og i dundrende trav at rumle ud gennem portrummet over den toppede stenbro for så ude på vejen at blive standset af P. Larsen, der nu kunne meddele, at Madam Lunds jordemoderkunst endelig havde fået bugt med blødningen, så alt var i orden, og hele den natlige alarm kunne afblæses, og de implicerede, efterhånden som de dukkede frem af mørket, igen roligt kunne søge deres lune senge.

En anden gang havde L. Brandt lovet at hente jordemoder til en nabokone. Nu skete dette om natten, og den arme vordende fader kunne ikke komme gården nær for dennes vagtsomme hund. Han måtte så hente en anden mand, der nu skulle beslaglægge hundens opmærksomhed nord for gården, medens faderen listede did syd fra til sovekammervinduerne, hvor han fik Brandt vækket og afsted efter madammen. – Men i min skoletid sang vi endnu kåde:

„Min kone hun er jordemoder,
og jordemodermand er jeg“.

AKKORD MED DYRLÆGEN

Dyrlæge Chroné, Saksøbing, var den, vi hjemme søgte til, om vi havde brug for en sådan. Vi havde akkord med ham med et vederlag på en krone pr. år, og for denne kunne vi komme hos ham og få råd og vejledning, havde vi syge husdyr derhjemme. Var det så alvorligt, at han skulle komme ud til dyrene, kostede det et vist beløb for hvert besøg ekstra ud over kronen.

Men jeg husker endnu, når dyrlægens regning kom derhjemme, at det lød:

„Nu skylder vi Chroné en krone“.

Tit havde vi ikke brug for ham. Levertran til stivsyge grise kunne han jo udskrive uden besøg. Men vi havde omkring 1906 en god ko, der fik dårlige ben, så den ikke kunne rejse sig. Den tilså han et par gange, men kunne ikke redde den.

Det var et stort tab for en lille husmand, og stemningen var langt nede længe efter. Ja, mor var ved at mene, at det var en himlens straf, fordi far, den dag koen blev syg – det var en søndag –, havde skovet brænde hjem i stedet for at holde hellig og hviledag – gå i kirke eller læse et Guds ord hjemme.

Lolland-Falster i bogverdenen

Stiftsmuseets årsskrifter

Lolland-Falsters Stiftsmuseums årsskrift for 1978 bragte en meget omfattende artikel om den særlige fajance, som kaldes »Stettinergods«. Artiklen var skrevet af keramikeren Anker Nørregaard, der havde lagt et stort arbejde i beskrivelsen. Der var også en række billeder og beskrivelser af det »Stettinergods«, som Stiftsmuseet ejer.

Årsskriftet havde også artikler af Kunstmuseets formand, rektor H. Hertig, om »Malerier på papir« og om C. W. Eckersbergs »En fregat på havet«.

Stiftsmuseets afdøde formand, Mogens Yde, blev mindet i en artikel af museumsinspektør Else-Marie Boyhus.

I årsskriftet 1979 fandtes en artikel af Karen Løkkegaard Poulsen, som havde den daglige ledelse af udgravningen ved Eriksvolde i 1977.

Undersøgelsen af dette store jordanlæg er interessant skildret, og blandt andet viste det sig, at Eriksvolde ikke er så gammel som antaget, men først stammer fra 1300-tallet.

Hvorfor Eriksvolde er anlagt og af hvem kunne den arkæologiske undersøgelse ikke afgøre, da der ikke kendes nogle historiske kilder.

Med mange illustrationer skrev rektor Hertig om Ingemann Andersens grafik og gav en meget rammende karakteristik af denne udmærkede lollandske kunstner. Desuden omtalte rektor Wilhelm Bendz' arbejde »Kirken i Ramsau«.

Ture på Lolland-Falster

På Politikens Forlag er kommet en ny udgave af »Ture i Danmark«. Der er for Lolland-Falster forslag til tre ture, så man kan komme landsdelen rundt. Kort viser turene, og der er enkelte tegninger. Oplysningerne om de steder, som ligger ved turene, er ret kortfattede.

Livet på Næsgaard

Næsgaardbogen 1978 giver oplysninger om for-

eningen af »Gamle Næsgaardianere« og om den kendte landbrugsskole og det arbejde, som foregår der.

Der er også nogle oplysninger om det røre, som opstod, da Det Classenske Fideicommis' ledelse besluttede, at skole og landbrug ikke mere skulle høre sammen.

I bogen er der forskellige landbrugsfaglige artikler og beretninger om studieture.

De gamle fortæller

Rosa Engholm Petersen, Holeby, der nærer en varm interesse for lokalhistoriske forhold, har nu udsendt sin tredje bog.

Den hedder »De gamle fortæller«, og der er illustrationer af Ole Holm, Torrig. De to tidligere bøger havde sin styrke i, at de skildrede Rosa Engholm Petersens slægt, så der var en stærk personlig indlevelen.

Den nye bog er nogle sagn og historier, som Rosa Engholm Petersen i tidens løb har hørt ældre folk fortælle, og så er beretningerne efterforsket videre i lokalhistoriske bøger.

Prisen for »De gamle fortæller« er 39 kr.

Fra Lolland til Vestjylland

Niels Nielsen, som i 1904 er født i Ø. Ulslev, udsendte for nogle år siden et duplikeret hæfte »Fra Lolland til Vestjylland«. Omkring ved en fjerdedel af den 64 sider store bog handler om hans barndoms- og ungdomstid på Lolland, hvor han oplevede kårene, som de dengang var for en dreng fra et småkårshjem.

Hvis nogen skulle have interesse i bogen, så er forfatterens adresse: Gl. Landevej 47, 6893 Hemmet.

Lollands Højskole

Ud over elevbillederne med navnefortegnelserne har Lollands Højskoles årsskrift for 1978 en række artikler.

Aage Møller skriver om »Moses - barndom og ungdom«, Gunnar J. Poulsen beskæftiger sig med spørgsmålet om »Tilpasning eller oplys-

ning«, og Jon Ravnholt Ovesen har skrevet om »Ned med medbestemmelsesretten, leve friheden«.

Gustaf Bengtsson, der er fratrådt som forstander, får adskilligt frem i en artikel om »Myten om Hrungrers kamp mod Thor«.

Han giver også en skildring af »onsdagsmøderne« på højskolen, som er en 90-årig tradition, og så er der også fra Bengtssons hånd et par smukke aftensange.

I en af sangene er der nogle linier, der næsten kan opfattes som en afskedtagen:

Du ser en aftenmåne roligt vandre.
Fald selv til ro og tænk dig om:
hvad har din dag betydet for de andre?
når det er Gud, der fælder dom?

En virksomhedslukning

Det kendte gamle støberi Guldborg i Nykøbing blev lukket i august 1977. Det gav anledning til udgivelse af en bog »Guldborg - historien om en virksomhedslukning«. Bogen, der er på 128 sider med en del billeder, blev udgivet med støtte af Dansk Metalarbejderforbund og Nykøbing kommune, og et oplag blev stillet til rådighed for videresalg gennem de unge socialdemokraters forlag SOC. Wilhelm Påmejer har skrevet det historiske tilbageblik, og iøvrigt er der beskrivelse af arbejdsfunktioner på et støberi, interview, avisudklub med mere.

Bogen koster 24 kr.

Ni museumsmuligheder

Amtscentralen for undervisningsmidler i Roskilde har udsendt en meget nyttig bog »Museet i undervisningen« ved Poul Svendsen, og med sine næsten 300 sider er prisen på 30 kr. meget billig. Bogen beskæftiger sig i kapitlerne med: Museumsbegrebet og museernes opgaver, museet i undervisningen, skoletjenesten, skolens åbning mod det omgivende samfund.

Der er også en oversigt over museer og samlinger øst for Storebælt med orientering om indhold, publikationer, åbningstider og entré. Det oplyses - hvad der ikke altid tænkes på - at der er ni museumsmuligheder på Lolland-Falster, nemlig: Lolland-Falsters Stiftsmuseum i Maribo, Lolland-Falsters Kunstmuseum i

Maribo, Frilandsmuseet i Maribo, Reventlowmuseet i Pederstrup, Knuthenborgparken, museumstoget Maribo-Bandholm, museet Falsters Minder i Nykøbing, Ålholm bilmuseum og veteran-motorcykelmuseet i Stubbekøbing.

Borgerhuse på L.-F.

På Gyldendals Forlag er til en pris af 124 kr. udsendt Allan Tønnesens »233 danske borgerhuse«.

Af bogens 218 sider er der kun en samlet orienterende indledning på 3, hvilket kan synes lovlig lidt.

Det skildres, hvornår de enkelte borgerhuse er opført, hvordan de er bygget, deres beliggenhed, bygherre, senere beboere og funktionen frem til vor tid.

Fra Lolland-Falster er medtaget Qvades gård i Maribo, Theisens gård i Nakskov, Willers gård i Rødbby og fra Nykøbing Ritmestergården og Czarens hus.

Litteratur om Nysted

Det er meget velkomment, når der laves bibliografier om lokallitteratur for bestemte områder.

Nysted har fået en sådan udmærket lokalbibliografi, og det er et særdeles udmærket arbejde, der er lavet af den unge bibliotekar John Erik Petersen, som er fra Musse. Arbejdet er blevet til som en hovedopgave på Danmarks Biblioteksskole og omfatter ca. 120 store sider. Centralbiblioteket i Nykøbing har ydet villig bistand under udarbejdelsen og ved trykningen, som Nysted kommune økonomisk har støttet.

Bibliografien omfatter ikke bare Nysted by, men hele det område, der nu hører til kommunen, hvilket er en god ting.

Fortegnelsen omfatter litteratur fra perioden 1840-41 til 1977, og opstilling og normering er der givet orientering om.

Der er umådelig meget at hente i bibliografien, når der vil læses noget om Nysted kommune, og forfatteren fortjener ros. Prisen for bibliografien er kun 25 kr.

Falsters flora

Lærer Evald Larsen, Ringsted, der er en af landets botaniske eksperter, har stået for en bog af sjælden karakter, og konsulent Niels Jensen, Vordingborg, har sørget for fint udførte tegninger.

Det er ingen skildring af selve den almindelige falsterske flora, men af et specielt områdes.

»Balkanområdet« kaldes et areal ved jernbanen i Gedser, hvor der vaskes og rengøres godsvogne fra hele Europa.

Frø skyldes ud fra vognene og slår rod i den falsterske muld, hvor de vokser under en anden himmelgrad end den sædvanlige.

Evald Larsen har i næsten en hel menneskealder studeret disse fremmede vækster og samlet oplysninger om dem, da de fleste ikke før har været beskrevet i danske værker.

I bogen er 36 planter indgående beskrevet og ledsaget af tegninger.

Den interessante bog er blevet udgivet med støtte fra forskellig lokal side, og i boghandelen er prisen 60 kr.

Undervisningsmateriale i Holeby kommune

Der er efterhånden en del kommuner, hvor der arbejdes med spørgsmålet om at skabe et lokalt undervisningsmateriale.

Et godt eksempel på, hvordan noget sådant kan laves, er et omfangsrigt værk, som Else Mortensen, Almar Møller og Ove H. Nielsen har lavet om Holeby.

I et forord siges, at det er naturligt at bruge det omgivende samfund i stedet for det mere abstrakte og måske uvedkommende lærerbogsstof. Ved at tage udgangspunkt i kendte steder, der er tæt på elevernes egen situation og hverdag, bliver det bedre til at forstå større og mere komplicerede sammenhæng. Ved at arbejde med det lokale samfund gives der den enkelte elev mulighed for at arbejde i eget tempo og tildels ud fra individuelle forudsætninger, det bliver ikke lærebogsstyret. Meget af det stof, som eleverne kommer til at arbejde med, vil være ubeskrevet, hvorfor resultaterne kan sammenlignes med en form for forklaring, siges der.

Ud fra disse gode forudsætninger omtales

kommunens administration, hvem der bestemmer, befolkning og bebyggelse, erhvervsforhold, skole og uddannelse, fritidssamfundet, sociale forhold, områdekendskab og et Holeby-atlas.

Postkontorer gennem 200 år

Det er ikke altid, at det offentlige satser særlig stærkt på institutioners jubilæer. Det skete imidlertid med manér, da de fleste postkontorer på Lolland-Falster havde 200 års jubilæum.

Der blev ikke alene ofret på arrangementer, der vakte megen opmærksomhed, men der udkom også en lille bog »Posten er kommet« under redaktion af postmester Aage Poder, Nysted. Han kalder det selv »et fordringsløst skrift«, men der er samlet en række interessante og også underholdende træk fra postvæsenets arbejde i de enkelte lokale områder. Dertil kommer, at bogen har en masse gode illustrationer og er nydelig udført.

Skriftet kan kun fremkalde den tanke, at der ligger et mægtigt lokalhistorisk materiale i det lolland-falsterske postvæsenets historie, som det ville have stor betydning at kunne få samlet og skrevet.

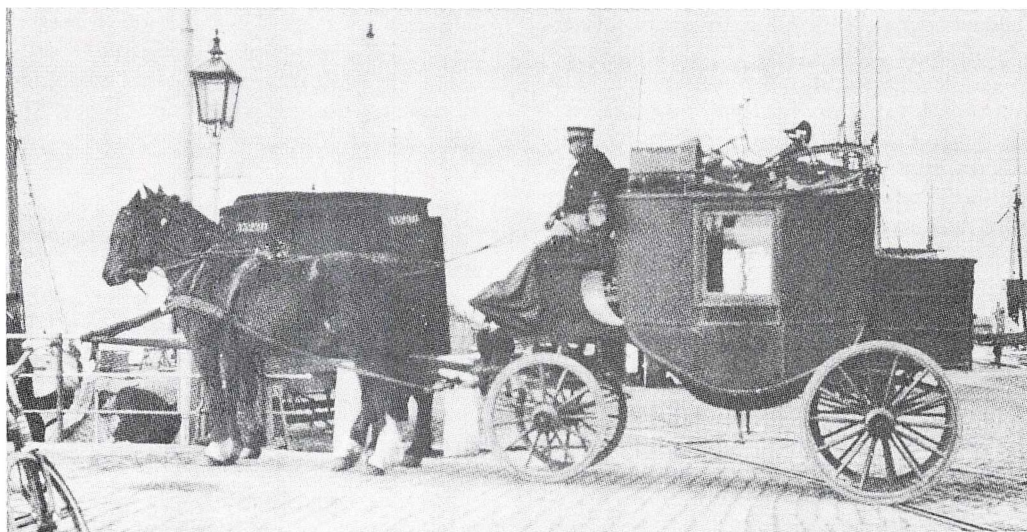
Helligkilderne

Til nogle af de ældste kulturminde hører helligkilderne, som der i århundreder blev valfartet til både af høj og lav. Der er tillagt helligkilderne en stor betydning med hensyn til det helbredsmæssige, men de har også i høj grad været et samlingssted, hvor folk mødtes i en tid, hvor der ikke var så mange muligheder for det.

I tidens løb er der kommet skildringer af helligkilderne, og nu foreligger der igen een i en begrænset størrelse på småt hundrede sider og til en pris af 36 kr.

Forfatteren Siegfred Svane siger selv i bogen, som er udkommet på Lademanns forlag, at det er en kilderejse-fører. Bogen indeholder en samlet skildring, der i høj grad hviler på tidligere materiale.

Desuden er der omtale af kilderne i de enkelte lokale områder. Fra Lolland-Falster nævnes kilderne i Kippinge, Krønge og Kappel, men der skal nu nok have været flere.

Postdiligencen fra Nykøbing til Nysted på den gamle vejbro over Guldborgsund en dag i 1910.

Uddrag af erindringer

Børnecåret har givet anledning til forskellige udgivelser.

En af disse er lokal og udsendt af Lolland-Falster Stiftsmuseum i Maribo i sammenhæng med det projekt, der i efteråret blev arrangeret på muscerne i Storstrømsamtet: »Alle tiders børn«.

Det lille hæfte hedder »Barndommen« og indeholder uddrag af tre erindringer fra Lolland-Falster, nemlig af Hilmar Wulff, Peter Freuchen og Klarskov Nielsen, der blev leder af husmandsskolen Kærehave.

Teksten er udarbejdet af etnolog Bjarne Kildegaard Hansen, og der er to formål med det. Det ene er at vise, hvorledes erindringsmateriale kan bruges til indsamling af viden om forholdene tidligere, og det andet er at give et billede af børns forhold i forskellige sociale miljøer.

Hæftet koster 15 kr.

Rødby og Fugleflugtslinien

En af de meget aktive medarbejdere i Rødby lokalhistoriske arkiv, Kuno Nielsen, har løst en

opgave, som han fortjener megen ros for.

Kuno Nielsen har nemlig ved et stort og flittigt arbejde fået lavet en omfattende og udmærket bibliografi om »Rødby og Fugleflugtslinien«.

Det er i sig selv et interessant område, som der er megen både lands- og lokalhistorie knyttet til.

Bibliografien giver megen støtte, når man vil gå i gang med læsningen herom, og Kuno Nielsen har fået samlet masser af litteraturhenvisninger, og i betragtning af, at noget sådant kun kan blive et uddrag og ikke fuldstændigt, så er arbejdet i høj grad lykkedes.

Prisen for bibliografien er 40 kr.

Fadderen til Rødbygaard

K. H. Kofoed blev en mægtig mand i dansk administration som mangeårig departementschef i finansministeriet.

Han blev også formand for Østifternes Åndsvageanstalt og stod bag oprettelsen af Rødbygaard.

Det kan der læses om i hans meget omfattende erindringer, der ved Hans Kirchoff er

udsendt af Jysk Selskab for Historie på Universitetsforlaget i Århus.

I et kapitel fortæller Kofoed om, hvorledes situationen var blevet for Rødby, da tilbageslaget kom efter den første verdenskrig, da kommunen brød økonomisk sammen.

Da opstod tanken om Rødbygaard, men det blev en kampfuld tid for at få idéen realiseret. Kofoed gav imidlertid ikke op, men fik ved en stor indsats skabt Rødbygaard. »Trods skuffelser betragter jeg dog Rødbygaard som et smukt resultat af mit initiativ på anstaltsrådet«, siger Kofoed.

Barnets hverdag

Stiftsmuseet i Maribo forøger stadig sin samling af gode materialer, der kan bruges i skolearbejdet og på anden måde.

Som et led i emnet »Landbruget omkring 1800« er der nu udkommet den tredje mappe »Barnets hverdag«, efter at der forud var udsendt »Mandens hverdag« og »Kvindens hverdag«.

Fra Grundtvigs »Livet i Klokkergaarden« er taget uddrag af den skildring, som Lars Rasmussen giver, og hvor han fortæller om livet som barn på gården i Bjørup på Falster.

Det er ikke en samlet skildring, men 5-6 små hæfter om forskellige emner, og det giver nok netop børnene lyst til at gå i gang med mappens indhold.

Gamle danske præstegårde

De gamle præstegårde har haft stor betydning i landsbylivet. De var i høj grad et midtpunkt heri, og den rigtige præst kunne få stor indflydelse både på befolkningen, og hvad der skete i landsbyerne.

Præstegårdene var ikke bare idyl, men kunne også være et sted, hvorfra der udgik impulser til at tænke nye tanker, som der kunne komme til at stå strid om.

Flemming Jerk har på Forums forlag udsendt en stor og flot bog »Gamle danske præstegårde«.

I en stor artikel skildres kirkeliv og præstegårdsliv i Danmark, og derefter følger en om-

tale med smukke billeder af særlig bemærkelsesværdige gamle danske præstegårde.

Fra Lolland-Falster er følgende gamle præstegårde taget med: Torkildstrup, Moseby, Karleby, Østofte, Gloslunde og Købelev.

Naturområder på Lolland-Falster

Naturen Danmark rundt, som er udsendt på Politikens forlag, er en håndbog, der henvender sig til alle, der interesserer sig for naturen.

I bogen beskrives 136 lokaliteter, som hører til de skønneste og mest sjældne i Danmark. Der orienteres om stedernes særlige karakter, geologi, plante- og dyreliv, adgangsforhold og fredninger.

Der er disse områder med fra Lolland-Falster: Nakskov indrefjord, Maribosøerne, Lungholm inddæmning og Hyllekrog, Nysted nor, Grænge mose, Fladen nær Tårs på Østlolland, Bøtø nor og Gedser odde.

Af lokalhistoriske samlinger nævnes Knuthenborg park, Zoologisk have i Nykøbing og lægeurtehaven i Nykøbing.

100 år i Nr. Ørslev

Nørre Ørslev ungdomsskoles årsskrift er særlig værdifuldt, fordi det indeholder skildringer og billeder af højskolens og ungdomsskolens historie fra 1878 til 1978.

De 100 år er der fortalt om i forskellige artikler, som belyser, hvilken værdifuld indsats der er gjort i Nr. Ørslev, der på mange måder blev til et kulturelt centrum på Falster.

Det var først og fremmest et ægtepar fra en gård, Hanne og Niels Gaard, der var med til at sætte højskolen i gang.

En ung fynbo, Niels Højgaard, der havde venner på Falster, kom i forbindelse med Hanne og Niels Gaard og var den, som skrev under på en annonce om, at Nr. Ørslev højskole åbnedes for karle den 3. november 1878.

Allan Petersen fortæller i en artikel om højskolens og senere ungdomsskolens historie og de mænd og kvinder, som lagde et stort arbejde her.

Desuden er der artikler af forskellige, som på en eller anden måde har stået skolearbejdet

nær, og forstander K. Holm Pedersen skriver om skolearbejdets udvikling frem til i dag, hvor det er efterskolearbejdet, som dyrkes på en god måde.

Nr. Ørslev højskole og ungdomsskole synes altid at have haft en god kontakt til egnens befolkning, hvilket har haft stor værdi.

Det grønne Ravnsborg

»Det grønne Ravnsborg«, I og II, er et helt enormt værk på ialt ca. 400 sider med mange tegninger og skitser.

Ravnsborg kommune har udgivet værket, der i boghandelen koster 135 kr.

Der er flere, som har samarbejdet og fået det fine resultat frem.

Registreringen er foretaget af J. Bek Peter-

sen og Majbrit Øksnegård, tekst og ansvar har Aina Krumin, medens Philip Rasmussen har stået for tegninger og redaktion.

I det første bind fortælles om landskabets udvikling, og derefter er der en udførlig skildring af de enkelte sogne og mindre områder.

Træarterne i kommunen og deres kulturhistorie fortælles der også om.

Det andet bind er helliget en hel utrolig og minutiøs registrering af grønne områder og træer, der kendetegner Ravnsborg kommune i dag. De unge bevoksninger er også kommet med og vil præge kommunen fremover, hvis de får lov til det.

De to bøger, der fremtræder i fine stive, hvide bind, er meget værdifulde og af stor betydning med hensyn til Ravnsborg kommunes fortid, nutid og fremtid.

Verner Hansen.

Lolland-Falsters museer og arkiver

Lolland-Falsters Stiftsmuseum, Maribo

UNDERSØGELSER OG REGISTRERINGER

De systematiske registreringer til landsdelens historie er blevet fortsat. Registreringen af *industrivirksomheder*, der for Lolland-Falsters vedkommende blev afsluttet sidste år, blev evalueret ved et møde på Odense Universitet den 2. marts 1978 med deltagelse fra Statens humanistiske Forskningsråd, universiteterne og museerne; i 1979 vil arbejdet på Lolland-Falster blive fulgt op af en undersøgelse af arbejderboliger. Industri-undersøgelsen er endvidere blevet suppleret med udførligere registreringer af enkelte virksomheder, bl. a. Mariebo Dampmølle.

Registreringen af *forsamlingshuse og missionshuse* og af *oldtidsminder* er fortsat planmæssigt. Til den sidstnævnte undersøgelse er der modtaget et tilskud fra Storstrømsamteets museumsråd.

I beretningsåret er foretaget en registrering og berejsning af et nyt område: de såkaldte *milde stiftelser*, dvs. de selvejende eller foreningsejede institutioner, der er oprettet med det formål at give ældre en bolig. Ved hjælp af skriftligt kildemateriale og feltarbejde er registreret i alt 52 stiftelser, af hvilke 26 stadig er i funktion. I tid spænder de fra senmiddelalderen (klosteret i Nykøbing F.) over 1500- og 1600-tallets godshospitaler til forrige og vort århundredes borgerlige stiftelser, grundlagt af håndværker- og industriforeninger o. lign. En del af det indsamlede materiale blev brugt i TV-udsendelsen »vi er jo selvhjulpne...« (se beretningens afsnit om formidling). Registreringen af muscets samlinger er fortsat planmæssigt. Den har foruden registrering af nyindkomne ting omfattet en omregistrering af oldsagssamlingen, fotoregistrering af træskærerarbejderne fra middel-

alder og renaissance/barok, omregistrering af »stettinergods« (publiceret i Stiftsmuseets årsskrift 1978) samt fotoregistrering af museets store samling af lystetager. Museet har efterhånden fået så mange lydbånd og film, at det er blevet nødvendigt at oprette en registrant for dette materiale. Tilvæksten til negativsamlingen har været meget stor, først og fremmest p. gr. a. det intense registreringsarbejde.

Der er foretaget mange små-undersøgelser foranlediget af forespørgsler udefra. De har især omfattet landsdelens historie og topografi og de dele af samlingerne, der er publiceret, således legetøj, polsk samling, fajance, hovedvandsæg, broderier, egnsdragter, køkkentøj, madens historie m. v.

PUBLIKATIONER

Stiftsmuseets årsskrift 1978 (indhold: Stettinergods af Anker Nørregaard, Mogens Yde 1919-1977 af Else-Marie Boyhus, Malerier på papir og C. W. Eckersberg: »En fregat på havet« af Henrik Hertig. Årsberetninger og regnskaber).

Undervisningsmateriale om oldtidens grave. 2. oplag af legetøjs-mappen.

Undervisningsmateriale om Holeby kommune. Dias-serie om samme emne. Foldere til tre vandrestillinger om oldtidens grave.

Tekstark om gotiske krucifikser og tekstark om bondemøbler (til nyopstillingerne på Hovedmuseet).

Genoptryk af lærervejledningen til Mandens og Kvindens Hverdag.

Tysk udgave af hæftet om Polakkerne på Lolland-Falster.

Nyt oplag af Grete Skrydstrups hæfte om den oprettede vævestol.

Nyt oplag af mappen korssting fra Lolland-Falster.

Tegneserie ved Ove Nielsen om, hvad man laver på et museum.

Genoptryk af folderen om Halskov Vænge.

Andre publikationer: Ove Nielsen: »Ud med besøgstallet«, Dansk Tidsskrift for Museumsformidling nr. 3.

Ove Nielsen har endvidere udarbejdet en artikel om fortidsminder på Østlolland til Turistavisen.

Else-Marie Boyhus: Komfuralderen, bd. IV i serien Historisk Køgebog, forlaget Wormianum.

I månedsbladet »Alt om Håndarbejde« har der været en stor artikel om museets navneklude og publikationer herom.

UDSTILLINGER

30. marts blev »FÆDRES GRAVE – oldtidens grave på Lolland-Falster« taget ned. Den blev senere på året i komprimeret udgave opstillet i rummene til den permanente oldtidsudstilling.

Marts »Arbejderne i fotografiet« fotoudstilling i tilknytning til AOF's kulturuge.

Juni-november »Alle vores lysesager«.

Oktober ff. »Stettinergods« præsentation af den samling, der er publiceret i årsskrift 1978.

November-december Carl Wentorfs malerier 1891-1902 af Radsted Hospital.

Møbelrummene på første sal, der viser borgerlige møbler fra sen-middelalderen til ca. 1850, er nyopstillet.

Trapperummet er istandsat og rummer nu udstillingen af træskæringer m. m. fra middelalderen og renessancen.

Salen med bondemøbler på anden sal er istandsat og nyopstillet.

I stueetagen er middelaldersalen ombygget, og der er foretaget en nyophængning af de gotiske krucifikser.

Udstillinger uden for museet: Med tilskud fra amtsmuseumsrådet er en standkiste, et chatol og en dragkiste blevet istandsat, således at de kan tåle en uddeponering. Det er et led i museets opsøgende virksomhed, og møblerne med tilhørende plancher udgør nu »mini-udstillinger« på Horslunde plejehjem og på amtsråds-huset i Nykøbing F.

Fotoudstilling (Johan Piepgrass billeder fra Lolland-Falster) på amtscentralen.

Bistand til lokalhistorisk udstilling i Saksøbing.

For amtsmuseumsrådet er der i løbet af 1978 udarbejdet tre vandreudstillinger om oldtidens grave på henholdsvis Vestlolland, Midtlolland og Østlolland. De blev præsenteret i januar 1979 og derefter sendt rundt i kommunerne.

Udstilling om Holeby storkommune på Fuglse skole i forbindelse med kulturuge.

Udstilling af navneklude på Nakskov bibliotek.

Udlånt tekstilredskaber til Vordingborg seminarium.

Planche-udstilling om torvet i Maribo er opsat på Stiftsbiblioteket og 7. marts (valgdagen) i Maribohallen.

BRUGERSTATISTIK

Det er ikke muligt at give tal for, hvor mange der i årets løb har været i kontakt med museet og dets arbejde. Den bredeste kreds nås igennem dagspressen, radio og TV, men også museets omfattende publikationsvirksomhed og undersøgelsesvirksomhed giver talrige berøringsflader. Det er heller ikke muligt at opgøre, hvor mange mennesker der har været i kontakt med via foredragsvirksomhed.

Museerne bruges årligt af talrige skoler, og et system, der giver overblik herover, er udarbejdet, således at en statistik for denne brugergruppe kan udarbejdes.

RADIO – TV

Stiftsmuseets undersøgelse af milde stiftelser var udgangspunkt for TV-udsendelsen »Vi er jo selvhjulpne...«. Den blev optaget i august og udsendt 12. november.

Else-Marie Boyhus har medvirket i følgende radio-udsendelser: i landsmagasinet »amtskommunen arbejder«, et indslag om konservering m. m. (19.6.), i regionalradioen (8.6.) om kvindernes vilkår, da Lolland-Falsters landbrug blev moderniseret, Middagsmagasinet (10.11.) om Unescos generalkonference og specielt om problemerne vedr. tilbageførelse af museums-ting til tidligere kolonier, Radio-avisen (2.12.) om museernes sikkerhedsproblemer. For Radio Bremen dels et kort indslag om museet i en al-

men turistorienterings-udsendelse, dels et længere indslag til et kulturmagasinet om den polske samling og om museets bestræbelser på at demokratisere sin forskning og aktivisere folk.

ANDEN FORMIDLING

Museets medarbejdere har medvirket ved følgende:

Ove Nielsen: bistand til feature-uge på Rødby Byskole. Møder om tidsskrift for museumsformidling og møde med Danmarks Lærerhøjskole om kursus i samtidsorientering. Vordingborg Seminarium gennemgang af museums-pædagogik og museets muligheder. Medtilrettelægger af Dansk kulturhistorisk Museumsforenings sommerkursus. Forberedende møder om det internationale børneår. Gennemgang af Frilandsmuseet for skoleledere fra Nordholstein. Foredrag om museets virksomhed for kvindeklubben »Friaften«. Arrangement for voksne og børn (FOF) på Frilandsmuseet og Hovedmuseet. Odsherreds museumsforening, foredrag om museet som pædagogisk redskab. AOF i Torkildstrup, foredrag om polakkerne. Foredrag for Holebys pensionistforening om Holeby.

Else-Marie Boyhus: foredrag om roepiger og malkersker, hvilke vilkår fik kvinderne, da Lolland-Falsters landbrug blev intensivert. Foredraget var et led i serien »Verdens kvinder – kvinders verden« på Folkeuniversitetet i Århus. Østofto debatgruppe, foredrag om Lolland o. 1900. Sept. Danmarks Radios lyttermøde i Maribo, indlæg med titlen »et forsvar for en uaktuel radio«. De historiestuderende ved Københavns Universitet, foredrag om mad-forskning.

REJSER, KURSER, KONFERENCER

Else-Marie Boyhus har som medlem af den danske UNESCO-nationalkommission været medindleder ved et møde i Dansk museologisk Forening om tilbageføring af kulturejendom og UNESCO-konventionen om ulovlig eksport og import af kulturel ejendom og deltaget i de nordiske UNESCO-kommissioners møde i Skokloster ved Stockholm. UNESCO-ekspertmøde om formidling af Europas kulturelle arv, Savonlinna Finland. UNESCO's 20. generalkon-

ference i Paris. Hun har endvidere deltaget i en række møder for amtsmuseumsrådet og ført forhandlinger om forskellige museale og lokalhistoriske initiativer i amtet.

Ove Nielsen: Møde på amtscentralen om lokalhistorien i undervisningen. Planlægning af aktivitetsuge på Rødby Byskole. Planlægningsmøde om Tidsskrift for Museumsformidling. Møder på Vordingborg Seminarium om kursus i samtidsorientering. Møder og arbejdsuge om udarbejdelse af undervisningsmateriale om Holeby kommune. Tilrettelæggelse af museumsforeningens sommerkursus. Tilrettelæggelse og forberedelse af museernes indsats i det internationale børneår. Møder om regionplanlægningsmateriale mulige brug i undervisningen. Kulturhistorisk museumsforenings formidlingsmøde i Vingsted. Dansk historisk Fællesforenings konference om lokalhistorie i undervisningen (indlæg), museumsforeningens sommerkursus på Gerlev, holdet om kommunikation, der iøvrigt følger kurset op med møder på forskellige museer, hvor man analyserer udstillinger, opbygning og udtryk m. m. Deltaget i dansk ICOM's konference om Børn og Museer (foredrag om museernes tilbud til børn).

MAGASINER, KONSERVING

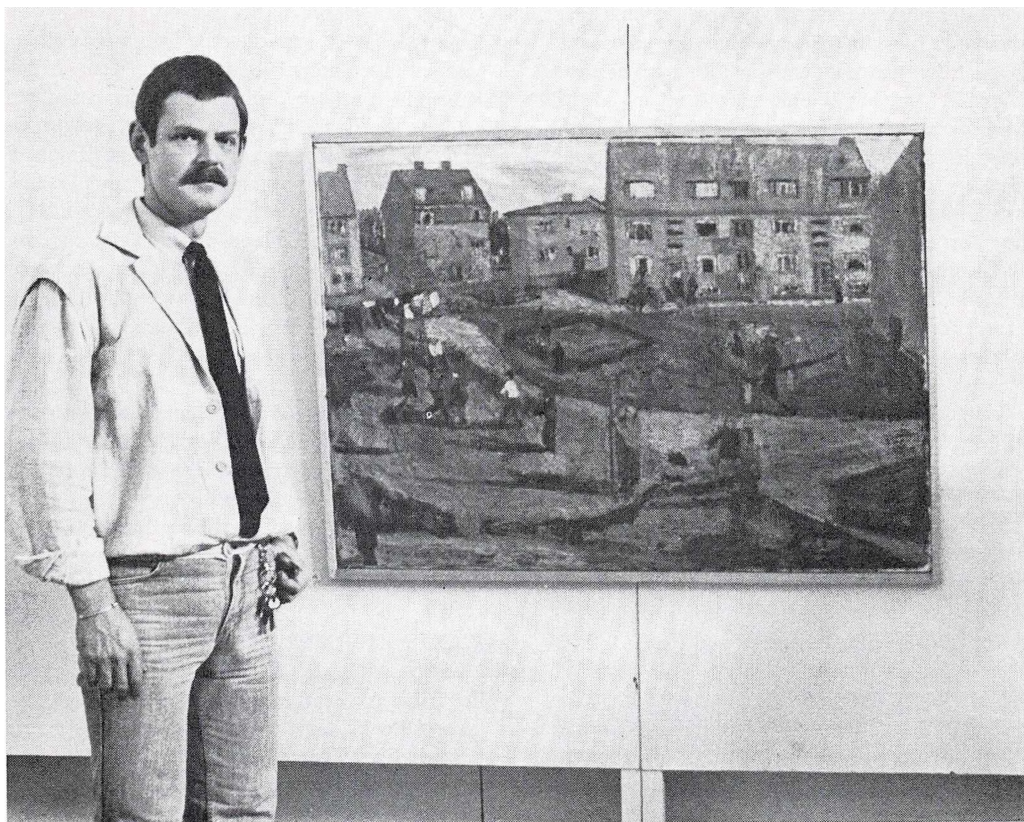
22. maj påbegyndtes rydning af laden ved Frilandsmuseet. Tingene er opmagasineret dels i et stort telt på Frilandsmuseet, dels i en stald på Højbygård. – Laden bliver nu hovedindsats som et beskæftigelsesarbejde, der finansieres og administreres af amtskommunen.

På hovedmuseet er magasinerne blevet opmålt. Tekstilmagasinet er optegnet, så der nu foreligger en »indholdsfortegnelse« til det.

På museets eget værksted er der foretaget istandsættelser af nyindkomne samlinger, ligesom det store materiale, som for nogle år siden blev udgravet på tomten af Guldborg Lervarefabrik, er blevet rensat. Det er sket med henblik på en nærmere undersøgelse og registrering.

FRILANDSMUSEET

Der har sommeren igennem været folkedans på Frilandsmuseet, hvor de lolland-falsterske fol-

Museumsinspektør Claus Olsen på Lolland-Falsters Kunstmuseum i Maribo.

kedansergrupper på skift har givet opvisning.

Der har endvidere været demonstration af kartning, spinding og vævning ved Grete Skrydstrup.

De grønne områder er blevet grundigt ordnet. Træer og buske beskåret, der er fjernet en del gamle stød i plænen, og gange og plæner er istandsat. Urtehaven er rettet op, og der er kørt jord på.

Hesteomgangen ved Falstergården har fået fornyet stolperne. Alle møblerne i husene er blevet gennemgået.

Else-Marie Boyhus.

Lolland-Falsters Kunstmuseum, Maribo

VAGTSKIFTE

Den vigtigste begivenhed i den periode, som her skal omtales – januar 1978 til august 1979 – har utvivlsomt været, at museet fra at være drevet af bestyrelsen med dennes formand som daglig leder er gået over til professionel drift. Derved har vort kunstmuseum nået samme trin i udviklingen som folkebibliotekerne i 1920'erne og provinsens kulturhistoriske museer siden 1950'erne. Lige siden kunstmuseumsloven af 1964 har de skiftende bestyrelser sat sig det

mål at bringe vor samling frem til en sådan standard, både m. h. t. indhold og ydre rammer, at den måtte videreføres af en dertil ansat fagmand. Dette mål blev nået d. 1. maj 1979, hvor *mag. art. Claus Olsen* trådte til som museumsinspektør med hovedansættelse ved vort museum, men tillige også som daglig leder af Reventlowmuseet på Pederstrup, efter dettes højt fortjente grundlægger, dr. phil. V. Thorlacius-Ussing, der døde d. 28. september 1978.

Mens Pederstrup-museet lige fra begyndelsen har været indrettet med lokaler til museets administration, har dette ikke været tilfældet i Maribo. Først da byrådet her i foråret 1978 gav tilladelse til at indrette den hidtidige kustodebolig til kontor med plads til håndbogs-samling, arkiver og værksted, fik man den ydre forudsætning for en nutidig museumsdrift. Sidst i 1978 gik håndværkerne i gang med at indrette arbejdslokaler i Maribo, og samtidig var man kommet så vidt med nyordningen af Pederstrup, at de to museer i forening kunne opslå en stilling som museumsinspektør.

NYERHVERVELSER

Wilhelm Bendz' maleri »Kirken i Ramsau« (1836), der blev købt for en bevilling fra Statens Museumsnævn i juni 1978, betegner ligesom forrige års lille Eckersberg-maleri en forøgelse af vor guldaldersamling, der i kunstnerisk karat står i omvendt forhold til det ydre mål. Vor egen tid har Ny Carlsbergfondet taget sig af ved at skænke Carl-Henning Pedersens litografi-mappe »Maya-legende« samt 3 tegninger og 1 maleri af Alfred Madsen. Som gaver fra kunstnerne er desuden modtaget fem træsnit af Ingemann Andersen, et maleri af Ole Vincent Larsen og en større samling skitsebøger og enkeltblade af Ole Kielberg.

For egne midler har museet erhvervet en skulptur af Kai Nielsen og et maleri med motiv fra Søholt af Thorald Brendstrup (ca. 1850). Den grafiske samling har i 1978 haft en tilgang på 80 numre, af hvilke særlig må nævnes et prospekt af Præstø, udført i pen og vandfarve af S. L. Lange d. 9. maj 1804, en akvarel fra Frejlev Enge af Olaf Rude (1907) og et selvportræt af Harald Giersing.

UDSTILLINGER

I februar 1978 præsenterede provinskunstmuseernes nye konserveringsanstalt ved Århus Kunstmuseum sig med plancheudstillingen »Redde hvad reddes kan«. I april fulgte en pragtfuld Carl-Henning Pedersen-udstilling som lån fra Kunstnerens museum i Herning. Derpå kom vore egne kunstnere til i september, 22 i tallet, på den 15. Lolland-Falster Udstilling, og endelig i Marts-april 1979 Ingemann Andersen alene med en omfattende retrospektiv udstilling i anledning af 50-års fødselsdagen.

UDLÅN

Til Peter Hansen-udstillingen i Københavns Kunstforening i begyndelsen af 1978 bidrog vort museum med tre værker og til Frederiksborg-museets jubilæumsudstilling af »Fædrelandshistoriske billeder« sidst på året med tre malerier af Kr. Zahrtmann og en pennetegning af Wilh. Marstrand.

PUBLIKATIONER

Maribo-museernes årsskrift 1978 publicerede Eckersbergs førnævnte søstykke og bragte en mere udførlig skildring af vort kunstmuseums bestræbelser på at skaffe sig en specialitet ved at samle på akvarelmalerier, mens årsskrift 1979 dels fortsætter præsentationen af erhvervelser til vor guldalderafdeling med Bendz' maleri fra Ramsau ved Berchtesgaden, dels bringer en gennemgang af Ingemann Andersens grafik – alt ved undertegnede bestyrelsesformand

Henrik Hertig.

»Falsters Minder«, Nykøbing F.

Museets formål er at indsamle og bevare samt formidle genstande og oplysninger, der vedrører Falsters kulturhistorie.

Museet har i 1978 modtaget 75 enkeltafleveringer, hvoraf nogle består af næsten 100 numre. Det drejer sig om ting, der har relation til Nykøbings historie, handel, industri og håndværk såsom forretningspapirer, skøder, billeder, værktøj og andet. Det samme forhold gør sig gældende for landdistrikternes vedkommende,

hvorfra der er kommet mange mindre landbrugsredskaber, værktøj og tekstiler.

Der er ikke gjort større indkøb af museums-genstande; samlingen af strygejern er dog suppleret ved køb af en del af Hans Chr. Riises samling.

I forbindelse med de indkomne genstande er der i så vid udstrækning som muligt søgt oplysning om brug, alder, tilhørsforhold m. v.

For første gang i en årrække er der ikke nedrevet bevaringsværdige bygninger i Nykøbing.

Det nedlagte jernstøberi »Guldborg« er gennemfotograferet, og en del genstande er tilgået museet.

Det samme gælder en nedlagt smedie i Væggerløse by.

»Falsters egnhistoriske arkiv« er en afdeling af museet. Der er i årets løb indkommet ca. 3,0 hyldemeter arkivalier, hovedsageligt regnskabsbøger og billeder.

I forbindelse med et projekt for indsamling af foreningsarkivalier er det besluttet, at museet afgiver plads til en kontorassistent.

Der er foretaget konservering af en del trægenstande, der var angrebet af borebiller.

Museet har meget nær tilknytning til kulturmindeforeningen og går stærkt ind for at søge bevaring af bygninger og miljøer. Museets formand, Poul Drachmann, er medlem af kulturmindefondens bestyrelse.

Wilhelm Paamejer har udarbejdet en foreløbig plan over bevaringsværdige huse og miljøer i den indre by. Arkitekt Bent Hansen, medlem af foreningens bestyrelse, har udarbejdet eksempler på, hvilket opmålingsgrundlag der er nødvendigt, for at man kan bedømme en bygnings eller et gademiljøes bevaringsværdighed.

SÆRUDSTILLINGER

I museets butiksvinduer har der været fire skiftende udstillinger. Henholdsvis med fotografiapparatets, symaskinens og strygejernets udvikling, samt en med tegninger, udført af den nu afdøde Nykøbing-kunstner Franzmann Aster.

Nykøbing kulturudvalg var så venlig at låne museet en tom butik i Østergade fra november til januar. Her lavede vi en særudstilling med alt, hvad museet havde af belyningslegemer.

I denne butik var der desuden i ugen op mod jul lysbilleder fra det gamle Nykøbing.

Nykøbing Sparekasse havde i januar 150 års jubilæum. Museet var med til at arrangere en opbygning af et kontorinteriør, bestående af møbler fra museet. På selve jubilæumsdagen blev museet betænkt med en gave på 10.000 kr.

Der har været mange forespørgsler til museet. De stammer fra privatpersoner, skoler, biblioteker, dagbladene og fra museer og arkiver i andre byer. Emnerne er meget varierede, men er især slægtshistorie, ejerlister for bygninger, hvornår firmaer er stiftet, læsning og oversættelse af papirer med gotisk skrift. – Mange af disse forespørgsler resulterer i besøg hos spørgeren ofte med det resultat, at museet modtager forskellige ting til samlingerne.

Textilafdelingen har haft mange forespørgsler både fra folkedansere og fra mere seriøst arbejdende forskere.

Mange skoleklasser har besøgt museet. Mange elevgrupper besøger museet uden lærer; til disse elever, der kommer på grund af specielle opgaver, eller for at hente oplysninger om sætskilte opgaver, er der desværre endnu ikke fremstillet undervisningsmateriale – der har ikke været tid. Der har været afholdt 6 foredrag på byens skoler om Nykøbings historie og om det forsvundne slot.

Museet nyder en enestående velvilje hos pressen; det skyldes, at de forskellige journalister véd, at de altid kan finde eller hente oplysninger her.

Ved nyrhvervelser, udgravninger og lign. gives der altid oplysning til de 2 dagblade og de 3 ugeaviser.

Ugeavisen »Sydfalster-nyt« har i 1978 hver uge haft en af museets genstande på forsiden samt en omtale af dens historie og brug.

Sammen med Kulturmindeforeningen har der på Centralbiblioteket været afholdt 5 foredrag. Emnerne var: Amsforvalterboligen ved Vibeke Knudsen. Virket Volde ved lærer Poul Hartung. Kolera i Nykøbing ved læge Vagn Smidt. Niels Juul og slaget i Køge bugt ved Munthe af Morgenstjerne. Det gamle Nykøbing ved Wilhelm Paamejer.

Museet ejer bygningerne Langgade 2 samt i Færgestræde; disse bruges, bortset fra Restaurant »Czarens Hus«, til museumsformål.

Desuden ejes en del bygninger på hjørnet af Slotsgade og Rosenvænget; blandt disse er det gamle magasin, der stammer fra slottets ladegård, det benyttes til magasin og opbevaring af museets store og tunge ting.

Der er i efteråret erhvervet 2 store magasinbygninger i Frisegade; disse truedes af nedrivning. I disse bygninger er der en masse plads, som kan anvendes til magasin, således at det gamle magasin på hjørnet af Slotsgade kan frigøres og indrettes til udstillingsbygning for de

efterhånden mange værksteder, som museet råder over.

Museets formand, Poul Drachmann, har deltaget i D. K. M. årsmøder.

Birgit Schytt har deltaget i sommerkurset på Gerlev Idrætshøjskole; emnet var behandling af tekstiler.

Det har været muligt at ansætte en heltids kustode. Den bestående kustodejvlighed er blevet nedlagt for at give plads til kontor for museets første inspektør, cand. mag. Liselotte Mygh.

Liselotte Mygh.

Lolland-Falsters historiske Samfund

Oprettet 27. juni 1912

Æresmedlem: Pens. førstelærer A. H. Bendsen, Lindehuset, Maglemer, Maribo.

Bestyrelsen

Vælges lige år:

Redaktør Verner Hansen, Museumsgade 3, 4930 Maribo, tlf. 88 14 00 (formand). Fru Dagmar Jørgensen, Torebyvej 5, 4920 Søllested, tlf. 91 61 99 (kasserer). Handelsingartner Bek Petersen, Svingelsvej 30, 4900 Nakskov, tlf. 92 25 02. Fru Kirsten Suhr, Krårupgård, 4990 Sakskøbing, tlf. 88 20 07. Svend Aage Andersen, Sundbyvej 6, 4862 Guldborg L., tlf. 83 22 91.

Vælges ulige år:

Pastor Viggo Larsen, Gloslunde præstegård, 4983 Dannemare, tlf. 94 41 80 (sekretær). Skoleinspektør A. F. Heyn, Adelgade 52, 4880 Nysted, tlf. 87 15 07. Fru Kristine Asser Hansen, Åstrup, 4850 Stubbekøbing, tlf. 84 40 12. Gdr. Ketil Lejre, Havnsøvej 24, 4840 Nr. Alslev, tlf. 83 31 42. Deltidsbibliotekar Bodil Clausen, Vinkelvej 123, 4880 Nysted, tlf. 87 13 02.

Redaktions- og forretningsudvalg:

Verner Hansen (årbogsredaktør), Viggo Larsen, Dagmar Jørgensen.

Udvalg for udflugter:

Bek Petersen (formand), Viggo Larsen.

Tilsyn med mindestene:

Bek Petersen.

Repræsentantskabet for Institutionen Statsminister C. D. F. Reventlows Minde:

Viggo Larsen.

Bestyrelsen for Lolland-Falsters Stiftsmuseum:

Fru Kirsten Suhr.

Revisorer:

Fru Rosa Petersen, Holeby, viceskoleinspektør
Finn Hendriksen, Holeby.

Generalforsamlingen

afholdtes onsdag den 30. maj på restaurant The Cottage i Nysted med den største tilslutning, som der havde været i mange år.

Formanden, redaktør Verner Hansen, sagde i beretningen blandt andet:

Samfundet kan fortsat glæde sig over et meget stabilt medlemstal, som nu er på ca. 1030.

Den naturlige afgang, der er, erstattes af, at der hvert år kommer et pænt antal af nye medlemmer, som på den måde yder det lokalhistoriske arbejde en værdifuld støtte.

Samfundet lægger vægt på at være en bred folkelig bevægelse, der samler alle kredse og aldersgrupper, som interesserer sig for hjemstavn.

Medlemmerne findes ikke alene på Lolland-Falster, men er også spredt over hele landet, i kraft af mennesker, der gerne vil bevare en vis forbindelse med en landsdel, som de er draget ud fra.

Samfundets vigtigste opgave må siges at være publikationen af lokalhistorisk litteratur.

Årbogen er det årlige »ansigt«, og der gives mange udtryk for, at medlemmerne er glade for at modtage denne årlige hilsen fra samfundet, og det må tilføjes: For et lille kontingent.

Der lægges vægt på, at årbogen fremtræder i et udstyr, så den hævder sig blandt landets øvrige, og det gør den i høj grad takket være den ære, som Lollands-Postens Bogtrykkeri sætter i at levere et fint bogtrykarbejde.

Årbogen for 1978 var på 86 sider og som i de senere år med en omslagstegning af den unge kunstnerinde Greti Hansen, Maribo.

Hovedbidraget var et uddrag af afdøde lærer Svend Petersens erindringer, der blev kaldt »Min lærertid på Sydfalster«. Overlærer Peder

Jensen, Nykøbing, havde en udmærket skildring af politikeren Rasmus Claussens arbejde med den lokale politik.

Desuden var der den sædvanlige artikel om »Lolland-Falster i bogverdenen«, og der lægges heri megen vægt på at få omtalt det mest mulige af, hvad der udkommer af litteratur, der i større eller mindre grad omfatter Lolland-Falster.

Museet og arkiver var opfordret til at give en kort skildring af deres arbejde.

Svend Petersens meget velskrevne og levende erindringer er egentlig et stort værk, men der har ikke været nogen muligheder for at få det udgivet i sin helhed.

Samfundet syntes imidlertid, at der uden skade kunne tages et uddrag om Svend Petersens år på Lolland-Falster. Dertil faldt naturligt, at der blev medtaget den skildring, som Svend Petersen skrev lige efter at have oplevet den store stormflod i 1872.

Sydfalster kommune var meget interesseret i at få skildringen udgivet som en særlig bog og ydede en meget betydelig støtte hertil, som samfundet er meget taknemlig for.

Kommunens direkte tilskud til udgivelsen var på 5.000 kr., hvortil kom 1.800 kr. fra pengeinstitutter.

Der blev også fra kommunens side gjort en indsats for, at et betydeligt antal eksemplarer blev aftaget af oplaget på 1.000.

Tilskud og det gode salg har været medvirkende til en betydelig lettelse i samfundets økonomi, idet en kassekredit, som sparekassen ydede til en tidligere udgivelse, er nedbragt med 10.000 kr., så der nu kun resterer ca. 7.000 kr.

Svend Petersens bog »Min lærertid på Sydfalster« har fået megen anerkendelse.

»Folkeskolen« brugte således en hel side til en meget anerkendende omtale af bogen og sagde, at det er sjældent, man får et så præcist tilbageblik over en svunden tid.

Når der kommer nye udgivelser til hylderne, så har det betydning, at der ryddes ud i beholdningerne, og det er også tilfældet.

To af bøgerne: Alan Hjort Rasmussen: Maj og midsommerskikke og Jens Snedker: Mine

erindringer fra barndom og ungdom er nu udsolgt.

Det samme gælder en lang række af de tidligere årbøger. Oplagene er ikke så store for de øvrige af samfundets bøger, og de omtrentlige tal kan nævnes: Svend Jørgensen: Bag dig og hegn 175. Felter: Maribo domkirke 1416-1966 275, George Nellemann: Den polske indvandring 175, Else-Marie Boyhus: Maribo historisk set 450, Ove H. Nielsen: Holeby kommune historisk set 425 og Else-Marie Boyhus: Sukkerroer 140.

Samfundet har som sædvanligt holdt et par arrangementer, der er forløbet på tilfredsstillende måde. Lørdag den 17. juni var der en sommertur til Haraldsted, Sct. Bendts kirke i Ringsted og Vrangstrup kirke. Lørdag den 14. oktober blev der holdt en hjemstavnsdag i Nykøbing, hvor museet Falsters Minder glædede os ved at stille lokaler til rådighed. Det var en ny form, idet tidligere hjemstavnsdage har været holdt på Fuglsang, men det fungerede udmærket. Dagens foredrag var iøvrigt helt helliget kvindelige personligheder på Lolland-Falster.

Samfundet har heldigvis på mange måder kontakter til lokalhistoriske organisationer både på lokal- og landsplan.

Hovedorganet er Dansk historisk Fællesforening, som udgiver tidsskriftet »Fortid og Nutid«.

I Fællesforeningen er der tre afdelinger henholdsvis for museer, arkiver og de lokalhistoriske foreninger, og det er denne sidste, som samfundet er medlem af.

Arkivforeningen og de lokalhistoriske foreninger udgiver iøvrigt i fællesskab tidsskriftet »Lokalhistorisk Journal«, der udkommer fire gange om året i et abonnement, som kan tegnes. »Lokalhistorisk Journal« indeholder også meget stof af interesse for alle, som beskæftiger sig med lokalhistorisk arbejde.

Hvad museumsarbejdet angår, så er samfundet repræsenteret i Pederstrup-museets ledelse ved Viggo Larsen, og i Stiftsmuseets bestyrelse sidder Kirsten Suhr.

Det ville nok være naturligt, om de lokal-

historiske foreninger og arkiverne havde lidt mere kontakt med amtsmuseumsrådet.

Hvad angår de lokalhistoriske arkiver, så er der på den front meget glædeligt at notere. Arkivarbejdet gror godt rundt om på Lolland-Falster, og det er ligesom, at der er noget, der smitter fra det ene sted til det andet.

Det er særdeles tilfredsstillende, at arkiverne har fået en amtssammenslutning, der kan give inspiration og vejledning og også bidrage til samarbejdet med museer og lokalhistoriske foreninger.

Samfundet skal ikke tage stilling til, hvorledes arkivarbejdet skal organiseres, men det ideelle må være et arkiv for hver kommune. Der er mere end nok arbejde i en kommune, også når der henses til det meget store og vigtige materiale, der ligger ubearbejdet fra de mange tidligere landkommuner.

Der er sat et meget vigtigt og nyttigt arbejde i gang med at indsamle kilder til de folkelige bevægelers historie, og et fremstød for arkivarbejdet kunne vel ikke få en bedre begyndelse.

Denne indsamling bør finde støtte fra alle sider, thi de folkelige bevægelser har betydet så meget, at der bør reddes og registreres mest muligt af det vigtige arkivmateriale.

I samfundet glæder vi os meget over det lokalhistoriske arbejde, som udfolder sig på mange måder, og vi følger med stor interesse de nye skribenter, der dukker frem, og arbejder med at skrive og samle stof rundt i sognene.

Et lokalhistorisk arbejde kan ikke trives uden økonomi, og det gælder også samfundet.

Derfor er det med glæde, at der skal lyde en tak til et par af de store, nemlig Ministeriet for kulturelle anliggender og Storstrømsamtet, men også til de lokale pengeinstitutter.

Det må ikke mindst være kommunerne, der støtter det nære lokalhistoriske arbejde, men i stedet for et lille bidrag ville vi meget hellere have, at de tegnede et vist antal medlemskaber. De fik på den måde ligesom også noget til gengæld, og årbøgerne vil man være glade for på biblioteker, skoler, plejehjem, alderdomshjem m. m.

Beretningen sluttedes med en varm tak til

medlemmerne for stor trofasthed og til bestyrelse og kasserer for et godt og roligt samarbejde.

Kassereren, Louise Hansen, forelagde regnskabet, og kontingentet fastsattes uændret til 40 kr. årlig.

Formanden oplyste, at Louise Hansen, der siden 1964 havde varetaget kassererposten, har meddelt, at hun ikke ønsker at fortsætte mere og har takket for god behandling.

Takken skal imidlertid komme fra samfundet for en meget stor og interesseret indsats gennem den lange årrække.

Louise Hansen har med en aldrig svigtende energi taget sig af samfundets anliggender, og der er ikke mindst krævet et stort arbejde, når årbøgerne skulle udsendes.

Frk. Hansen har haft alle en kasserers gode egenskaber, nemlig glædet sig, når der var penge i kassen, og følt næsten samvittighedskvaler, når der var en stor bogtrykkerregning, som skulle betales, og lettelsen den dag, det var sket.

Vi vil fra bestyrelsens side gerne fremhæve det meget gode samarbejde, som frk. Hansen altid har lagt op til, og venligheden og hjælpsomheden, der altid har været til stede.

Samfundet føler sig i en meget stor taknemlighedsgæld og vil gerne vise dette med overrækkelsen af en lille gave som et minde om et arbejde, der vil blive husket.

Formanden oplyste, at Louise Hansen havde været kasserer udenfor bestyrelsen, men der var nu fundet en indenfor denne. Det er Dagmar Jørgensen, der har lovet at overtage hvervet, og bestyrelsen takker for, at det vigtige spørgsmål kunne løses på en så let måde. Dagmar Jørgensen kender i høj grad arbejdet helt tilbage til sin mand, Svend Jørgensens tid, og vi føler, at den nye post er lagt i gode hænder.

Til bestyrelsen genvalgte Viggo Larsen, Kristine Asser Hansen og A. F. Heyn. Som nye medlemmer valgtes gdr. Ketil Lejre, Nr. Alslev, og deltidsbibliotekar Bodil Clausen, Nysted. Til revisorer genvalgte Rosa Engholm Petersen og Finn Hendriksen.

Fremtidig virksomhed

I nogle bemærkninger om den fremtidige virksomhed sagde formanden, at det påbegyndte arbejde med udsendelse af lokalhistoriske billedbøger stadig ligger samfundet stærkt på sinde, men det er en svær opgave at løse, hvad angår at finde forfattere, der vil tage fat på en sådan meget stor opgave, som det ikke er muligt at give noget særligt honorar for.

Samfundet vil meget gerne i kontakt med lokalhistorisk interesserede, som vil arbejde med denne opgave, og vi vil yde dem al mulig hjælp og støtte.

Vi trænger i høj grad til yngre lokalhistoriske skribenter, og vi har været heldige og er kommet i forbindelse med en. Det er den unge børnehæveassistent Kitty Løkke Jensen, Eskilstrup.

Hun er nu gået i gang med at lave en lokalhistorisk bog om en del af Nr. Alslev kommune, nemlig Eskilstrup og Ønslev sogne, og vi håber, at den kan udkomme til næste år efter at have været bragt som bidrag i årbogen.

Det at lave en hel bog om Nr. Alslev kommune vil være en næsten uoverkommelig opgave, og det er derfor, at bestyrelsen er gået ind for en deling i flere bøger.

Samfundet vil gerne i så stor udstrækning som muligt støtte indsamlingen af kilder til de folkelige bevægelers historie og meget gerne bidrage til afholdelsen af en lokalhistorisk uge, som de lokalhistoriske arkiver tænker afholdt.

Vi tror, at et sådant arrangement i høj grad vil kunne bidrage til at fremme den lokalhistoriske interesse.

I det hele taget vil det have betydning med et stærkere samarbejde mellem Storstrømsamtets to lokalhistoriske foreninger, arkiverne og museerne.

Det er et spørgsmål, om der ikke på en eller anden måde burde laves et samarbejdsorgan – uden derfor at skulle have endnu en forening mere . . .

Bestyrelsen er i gang med overvejelser om, hvorledes der kan iværksættes en agitation for at få flere medlemmer, hvilket vi tror, der er gode muligheder for.

Der er en betydelig lokalhistorisk interesse på Lolland-Falster, der gerne skulle munde ud i et medlemskab af samfundet, hvilket vil give mere styrke i arbejdet.

Der var på generalforsamlingen en debat om kommende arrangementer, og Søren Ehlers fra de lokalhistoriske arkiver i Storstrøms amt gav nogle oplysninger om indsamlingen af kilder til de folkelige bevægelers historie, hvilket han tillagde stor betydning.

Louise Hansen har bedt om, at der i årbogen måtte blive bragt en tak til alle medlemmerne og til bestyrelsen for tilliden som kasserer 26. november 1963 – 2. juni 1979. Hun retter også en tak til Stiftsmuseet og Lollands-Postens Bogtrykkeri for husly og til alle, som har hjulpet til med at sende årbøgerne ud.

Driftsregnskab for 1. april 1978–31. marts 1979

Indtægt:	kr. ø.	Udgift:	kr. ø.
Bogfond	443,69	Trykning af årbog, rest af 1977	
Likvid beholdning fra forrige år	886,63	+ 1978	50.680,52
Medlemskontingent	34.550,50	Lokalhistorisk Fællesforening.	
<i>Tilskud:</i>		Kontingent	1.060,00
Ministeriet for kulturelle anliggender	3.000,00	Fortid & Nutid	97,98
" " " "	2.300,00	Administration + kassererløn	11.139,91
Storstrømsamtet	3.000,00	Annoncer + møder	2.143,55
Sparekassen Falster-Østlolland	1.000,00	Indbetalt til Sparekassen Maribo:	
Det Classenske Fideikommis	500,00	Kassekredit	10.000,00
Det Bertouch-Lehnske' Fond	500,00		
Andre	750,00		75.121,96
Rente	119,27	Beholdning at overføre til næste år..	4.557,93
Diverse: Porto	3.139,00		
Tilskud til bogen »Min Lærertid på			
Sydfalster«:			
Sydfalsters Kommune	5.000,00		
Sparekassen Falster-Østlolland ...	1.000,00		
Andelsbanken	500,00		
Handelsbanken	200,00		
Errindlev Sparekasse	100,00		
Salg af bøger	22.690,80		
	<u>79.679,89</u>		<u>79.679,89</u>

Status pr. 31. marts 1979

Aktiver:	kr. ø.
Bogfond nr. 618704	63,92
Bogbeholdning	20.000,00
<i>Fast kapital:</i>	
Holcks Legat, bog nr. 775155	500,00
<i>Likvid kapital:</i>	
Beholdning på driftsregnskabet for-	
deler sig således:	
Bogfond nr. 618704	63,92
Bankbog nr. 619005	3.772,36
Postgiro nr. 1035525	452,50
Kontant beholdning	269,15
	<u>4.557,93</u>

Ovenstående regnskab er dags dato gennemgået og fundet i overensstemmelse med de os forelagte bøger og bilag.

Holeby, den 22. april 1979.

Finn Hendriksen.

Rosa Engholm Petersen.

Gæld: Kassekredit 6.955,60

Love for Lolland-Falsters historiske Samfund

§ 1.

Samfundets formål er at vække og nære den historiske sans ved at værne om Lolland-Falsters historiske minder og fremdrage den stedlige historie. Dets hjemsted er Maribo.

§ 2.

Formålet søges nået ved udgivelsen af en årbog og andre historiske skrifter samt, for så vidt midlerne strækker til, ved afholdelse af offentlige møder med foredrag rundt om i stiftet, udflugter m. v.

Det er endvidere et formål at søge rejst og vedligeholdt sten til minde om historiske personer og steder.

§ 3.

Medlemsbidraget fastsættes på generalforsamlingen. Man er stemmeberettiget 1 måned efter indmeldelsen. Alle medlemmer modtager gratis samfundets årbog.

§ 4.

Samfundets bestyrelse består af 11 medlemmer, hvoraf 6 afgår de lige årstal og 5 de ulige årstal. De vælges ved simpel stemmeflertal for 2 år ad gangen. Medlemmerne kan genvælges. Bestyrelsen vælger selv sin formand for 1 år ad gangen, endvidere et redaktions- og forretningsudvalg bestående af 4 bestyrelsesmedlemmer - hvoriblandt formanden - og fordeler iøvrigt arbejdet mellem sig. Der vælges hvert år 2 revisorer.

§ 5.

Generalforsamlingen indkaldes ved meddelelser i dagbladene eller ved direkte indbydelse, der sker mindst 14 dage forud. Forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen, må være bestyrelsen i hænde mindst 1 uge før generalforsamlingen.

Den ordentlige generalforsamling afholdes i maj. På denne aflægger bestyrelsen beretning om samfundets virksomhed i det forløbne regnskabsår, der løber fra 1. april til 31. marts, og fremlægger det reviderede regnskab. Endvidere foretages valg af bestyrelsesmedlemmer og revisorer.

En overordentlig generalforsamling kan indkaldes, når bestyrelsen finder, at der er grund hertil, og skal indkaldes, når mindst 25 medlemmer stiller skriftligt forlangende derom, senest 1 måned efter at påkrav er fremsat.

Alle afgørelser på generalforsamlingen træffes ved simpel stemmeflertal. Vedtagelse om ændringer i lovene og om samfundets opløsning skal dog, for at være gyldig, ske på 2 umiddelbart på hinanden med mindst 14 dages mellemrum afholdte generalforsamlinger efter særlig derom udgået bekendtgørelse.

Ved beslutning om samfundets opløsning bestemmer den sidste generalforsamling, hvorledes der skal forholdes med de midler, samfundet til den tid måtte være i besiddelse af.

Lovene således vedtaget på generalforsamlingerne den 29. november 1960, 27. november 1961 og 24. maj 1971.

Årbøger og historiske skrifter om Lolland-Falster

Årbøgerne:

Medlemspris: 25 kr.

Af tidligere årgange findes: 1962 - 1963 - 1964
1966 - 1968 - 1969 - 1970 - 1971 - 1973 - 1974
1975 - 1976 - 1977 - 1978.

Historiske skrifter:

Immanuel Felter: Maribo domkirke 1416-1966.

Boghandlerpris: 30 kr. Medlemspris: 20 kr.

George Nellemann: Den polske indvandring til Lolland og Falster. Boghandlerpris: 30 kr. Medlemspris: 20 kr.

Jens Snedker: Mine erindringer fra barndom og ungdom. Boghandlerpris: 20 kr. Medlemspris: 16 kr.

Svend Petersen: Min lærertid på Sydfalster. Boghandlerpris: 35 kr. Medlemspris: 25 kr.

Svend Jørgensen: Bag diger og hegn I. Boghandlerpris: 30 kr. Medlemspris: 20 kr.

Disse historiske skrifter og årbøgerne kan bestilles skriftlig ved henvendelse til formanden, redaktør Verner Hansen, Museumsgade 3, 4930 Maribo. Forsendelse sker plus porto.

Andre skrifter:

Ved skriftlig henvendelse til Lolland-Falsters Stiftsmuseum, Museumsgade 1, 4930 Maribo, kan bestilles følgende skrifter plus porto:

Else-Marie Boyhus: Lolland-Falster - en historisk billedbog. Pris 30 kr.

Else-Marie Boyhus m. fl.: Sukkerroer. Pris 40 kr.

Else-Marie Boyhus: Maribo - historisk set. Pris 75 kr.

Ove H. Nielsen: Holeby kommune - historisk set. Pris 50 kr.

Nye medlemmer indtil 15. september 1979

Børnehavepædagog, fr. Kirsten Andersen, Rådhusgade 3 st., 4990 Saksøbing.

Fr. Anne Lise Bjerrum, Nr. Ørslev Bygade 20, 4800 Nykøbing F.

Tage Bertelsen, Lillebrændevej 38, 4850 Stubbekøbing.

Bibliotekar Bodil Clausen, Vantorevej 123, 4880 Nysted.

Preben Christensen, Klodskovvej 29, 4800 Nykøbing F.

Landinspektør E. Juhl Christensen, Nielstrupvej 23, 4990 Saksøbing.

Læge, fru Errebo-Knudsen, 4913 Horslunde.

Civ.ing. Torben Foged, Hovedgaden 31, 4920 Søllested.

Folkebiblioteket, 4850 Stubbekøbing.

Svend Erik Frederiksen, Møllevej 38, 4872 Idestrup.

Mogens Glenthøj, Normasvej 27, 2500 Valby.

Overpostbud Vagn Gregersen, Pårup Møllevej 225, 4951 Nørrebalke.

Kai Hansens Boghandel, Nygade 32, 4900 Nakskov.

Olga Hansen, Sløsevej 17, 4894 Ø. Ulslev.

Ruth Holtze, Plantagevej 1, Bandholm, 4930 Maribo.

Advokat Høyer-Madsen, Østervang 18, 4930 Maribo.

Bogtrykker Alfr. Jensen, Nørregade 10, 4930 Maribo.

Salgschef Erik Jensen, Irisvej 15, 4990 Saksøbing.

Kørelærer Svend Erik Jensen, Baltorpevej 117, 2750 Ballerup.

Assurandør Poul Jensen, Orebyvej 201, 4990 Saksøbing.

Aage Juul, Søholtvej 37, 4930 Maribo.

Gdr. Kjeld Knudsen, Egebyvej 10, 4970 Rødby.

Arkivleder Aina Krumins, Vesterborgvej 44, 4953 Vesterborg.

Birgit Larsen, Skoleallé 1, 4900 Nakskov.

Postbud Ole Larsen, Kirkevejen 118, 4930 Maribo.

Mogens Laursen, Maglehøjvej 35, 3650 Ølstykke.

Fru Elsebeth Marcher, Søholt, 4930 Maribo.

Henning Nielsen, Knebel Bygade 52, 8420 Knebel.

Museumspædagog Ove H. Nielsen, Fuglsevej 46, 4960 Holeby.

Niels Nielsen, Gl. Landevej 47, 6893 Hemmet.

Fru Grethe Olsen Ejegodvej 35, 4800 Nyk. F.

Fr. Andrea Olsen, Rødbyvej 24, 4930 Maribo.

Palle Olsen, Neergårdsvej 26, 4800 Nyk. F.

Holger Petersen, Næsbjergvej 10, 4873 Væggerløse.

John Erik Petersen, Lille Mussevej 1, 4880 Nysted.

Otto Petersen, Lille Mussevej 1, 4880 Nysted.

Postmester Aage Poder, Postkontoret, 4880 Nysted.

Provst Nils Roland, Alléen 11, 4990 Saksøbing.

Vagn Schlichting, Vantorevej 18c, 4880 Nysted.
Sygehusadministrator Ivan Svare, Sdr. Boulevard 86, 4930 Maribo.

Arkitekt M.A.A. Flemming Skude, Nykøbingvej 14, 4990 Saksøbing.

Fr. Ellen Stampe, Gammelgade, 4874 Gedser.

Ejendomshandler Jørgen Lindsten Sørensen, Skelstrupvej 34, 4930 Maribo.

Finn Søsted, C. F. Richsvej 122, 3. t.h., 2000 København F.

Sammenslutningen af Storstrøms Amts Lokalhist. arkiver, Sct. Jørgens Park 34, 4700 Næstved.

Provisor Jørgen Strange, Prinsensgade 17², 7000 Fredericia.

Inger Werner, Grønnegade gl. skole, 4892 Kettinge.

Poul Wilhelmsen, Farvervej 11, 9300 Søby.

Person- og stedregister

- Alsig Peder**, lærer i havebrug 19
Andersen, læge, Saksøbing 48
Andersen, Søren, seminarist 23
- Birch, David Seidelin**, vicepastor og seminarie-
lærer 14
Bjerring, pastor 41
Boisen, Boie, søn af P. O. Boisen 14 19
Boisen Fritz 28
Boisen, Peter Outzen, pastor, senere biskop,
Vesterborg 7 8 10 11 12 14 15 16 18 19
20 22 25 26 28 31 32 35
Brandstrup 25
Brandt, L., gårdejer 50
- Chrono, dyrlæge, Saksøbing** 51
Claussen-Bagge, sognepræst, Vejleby 25
- Degenkolv, pastor** 40
- Falster** 14 25 26 27 37
Fick, pastor, gift m. Margrethe Glahn 40
Fogh, degn og skoleholder, Vesterborg 11
Fugl, læge, Saksøbing 48
- Glahn, Margrethe, datter af pastor Glahn** 40
Glahn, pastor 40
Glerup, læge, Saksøbing 48
Grubbe, Marie 40
Grønsund 40
Guldberg, statsminister 7
- Haagen, læge, Saksøbing** 48
Halvorsen, læge, Saksøbing 48 50
Hansen, Andreas, andenlærer, Vesterborg
11 14 16 26 28 30
Hansen, Andreas, seminarist 23
Hegn, læge, Saksøbing 48
Hegnet, pastor 39 40
Hesnæs 37
Horbelev 40
Husum, madam, jordemoder, Soesmarke 49 50
Husum, skovfoged, »Danemoschus«, Soes-
marke 49
- Ilsted, Peter, kunstmaler** 40
- Jensen, frk., sygeplejerske** 48 49
Jørgensen, Ole, seminarist 23
- Karen, klog kone** 46 47 48
Knudsen, Rasmus, seminarist 23
Kolmann, lærer 40
Krarup, pastor 40
Kristensen, Peter, gårdejer 39
Krohn, læge, Saksøbing 48
- Langhoff, læge, Saksøbing** 48
Larsen, F. 50
Larsen, Lars Jensen, seminarist 23
Larsen, lærer 19
Larsen, P. 50
Larsen, snedker, Moseby 37
Lassen, mejeriejer, Moseby 42
Lindholm, Cornelius, seminarist 23
Lindholm, lærer 39 40
Lolland 8 10 14 24 25 26 27 39 40
Lund, Hans, skovarbejder 50
Lund, madam, jordemoder 50
- Majbølle** 45 48 50
Monrad, biskop 39
Morgenstjerne, stiftamtmand 11
Moseby 37 38 40 42
- Nakskov** 22 23
Nannestad, Nikolaj, kateket 19
Nielsen, Jørgen, seminarist 23
Nielsen, læge Saksøbing 48
Nielsen, R. K. 44
Nielsen, Sas, lærer 40
Nykøbing 40
- Olesen, Just, seminarist, Sædinge** 24 25
Olsen, hjælpelærer 39
Otte, Anders 37
- Petersen, lærer** 39 40
Prüff, seminarist 22

Rasmussen, Chr. Holgård, lærer, Holbæk 7
Rasmussen, Mikkel, seminarist 23
Rasmussen, smed, Majbølle 50
Reventlow Christian Ditlev Frederik, Christi-
anssæde 7 11 14 19 25 32 34

Sakskøbing 45 48 50 51
Schönheider, Fredrik, seminarielærer 14 16
Skrædder-Mads 50
Smith, D., provst 28
Soesmarke 46 48 49
Stockholm, amtsprovst 30
Stokkemark 22
Stølejacob 38
Sørensen, Rasmus, seminarist, Vesterborg
12 14 16 18 20 22

Tarp, skolelærer, Lindet 18
Tolderlund, mejeriejer, Moseby 42

Vejleby 25
Vejringe 40
Vesterborg 7 10 11 12 14 16 18 23 24 25
27 28 30 35

Østerskov 37
Østersøen 37

Aastrup 39 40 42

